cijena 20 d

broj 48

SFERA

BIBL[illegible] ZNANSTVENE FANTASTIKE

Vesna Popović:

SINDROM VITEŠTVA

i druge najljepše SF priče
12 veličanstvenih: Ursula LeGuin

SADRŽAJ:

Vesna Popović:
SINDROM VITEŠTVA

Lester del Rey:
VEČERNICA

Clifford Simak:
SAM SVOJ MAJSTOR

J. G. Ballard:
TRI, DVA, JEDAN… NULA

Rick Raphael:
MAMIN SIN

Anna Rinonapoli:
PRIVIDNO NEVIDLJIV

Zdravko Bartolić:
VAPLJENA BIĆA

Damir Mikuličić:
GRUDA

Christian Léourier:
OSMIJESI

Lajos Biro:
SKRLETNI PAS

Ursula K. LeGuin:
PARIŠKI TRAMVAJ

SCAN i OCR: Sekundica
Ispravka: Elite
Prelom: MasterYoda

Riječ urednika

● *Kao prvo, hteo bih Vam preporučiti — pišete mi, dragi čitatelju — i zamoliti Vas da objavite neku priču Boba Showa. Zapravo, to je moj predlog za izuzetno kvalitetnu rubriku »Dvanaest veličanstvenih« Zorana Živkovića. Možda bi je trebala nastaviti pod naslovom »Velikani SF-a« i u nju, uz Showa, uvrstiti i pisce kao što su Boyd, Dick, Heinlein, Sheckley, Vonnegut, Harrison, Ballard, Aldiss, Hoyle, Ellison, Farmer, Zelazny, Christopher Hi Kuttner... Također, zanimalo bi me da nešto doznam o piscima kao što su Leinster, Fyfe i Statescu, čije su me se izvrsne priče »Logičar Joe«, »Zaštićena vrsta« i »Labirint« izvanredno dojmile.*

● *Evo sad i moje riječi: dragi čitatelju, iz Vašeg pisaćeg stroja u Zoranove uši! A što se tiče podataka o pojedinim piscima, podsjećam Vas da sam, na primjer, u SIRIUSU broj 44 naveo podatke o Ballardu (dodajem i ovaj: glasoviti Graham Green tvrdi da je Ballardov roman »jedan od najboljih koje sam ikada čitao«), pisao sam i o Kuttneru, a koliko se sjećam i o Leinsteru. Dakako, moje napomene o autorima ograničene su prostorom ove »riječi urednika« na nekoliko redaka, no ipak je nešto o tim piscima rečeno. A da ne bih »krao« prostor, radije navodim drugi dio Vašega pisma, dragi čitatelju:*

● *Za kraj, rekao bih nešto o već toliko osporavanim pričama koje su pisale neke devojke. Dopadaju mi se dve priče Snežane Bulić (Princ iz jata Plejada i Nimfa), za razliku od priče Ljubav na Memfisu koju sam pročitao nekoliko puta i ipak je nisam shvatio (što mi se inače retko kad dešava, ni priču ni njenu ideju). Nasuprot njoj — uz izvanrednu priču M. Mamonove Povratak — moram istaći i priču Tatjane Vranić »Partenogeneza« o kojoj se već toliko pričalo i pisalo. Hteo bih, naime, nešto objasniti. SF znači naučna fantastika. Partenogeneza hlamidomonasa hlorele i sličnih oblika života na Zemlji je naučno dokazana činjenica. Primeniti to na čoveka je fantastika. Dakle, priča je u potpunosti odgovorila sintagmi Sf i-uspjela. Zato bih je, da sam kojim slučajem urednik, i sam objavio u SIRIUSU, ne raspravljajući ni o kakvom »ženskom šovinizmu«. Onima kojima je ta priča baš to, dao bih samo jedan savet: neka napišu isto tako dobru »muški šovinističku« priču i biću vrlo zadovoljan da je pročitam u SIRIUSU...*

● *A sad opet ja, urednik: zakleo sam se svemiru i svemircima da neću više spominjati Partenogenezu (pa čak ni partenogenezu, s malim »p«!), a evo prekrših obećanje. — I sad dajem novo, revidirano obećanje: prekršit ću svako obećanje koje mi Vi, dragi čitatelju, srušite svojim argumentiranim tvrdnjama, svojim pismima u kojima ozbiljno raspravljate o svim temama koje su u vezi SF-a — ako to činite na način koji je na dobrobit SF-a, pa makar i u suprotnosti s mojim uvjerenjem. A kad je riječ o Vašoj molbi da Vam omogućim da stupite u vezu s Tatjanom Vranić, autoricom Partenogeneze, moram Vam reći da me ona (kojoj ni sam ne znam adresu) nije ovlastila da je povezujem s Vama, dragi čitatelju. Tek pošto mi ona da takvo ovlaštenje, imat ću priliku da odigram ulogu posrednika između vas dvoje.*

● *Zahvaljujem Vam se — pišete — na kritici koju ste objavili. Sažeto, ali korisno. Predložio bah Vam da, bar ponekad, objavite i zanimanje autora uz priču koju objavljujete. Mislim da je to veoma važno za stvaranje jednog SF-djela«.*

● *Ja: istina, važno je, no pri odbiru priča za SIRIUS ja se držim devize: VAŽNA JE PRlČA! Drugim riječima, ako je priča dobra, tada svaka čast autoru, bilo kog zanimanja on bio (i rase, vjere, političkog opredjeljenja, visine i broja cipela). Uz to, malo koji autor SF-priča objavljenih u SIRIUSU odaje svoje pravo zanimanje, smatrajući ga nevažnim (kao i ja, kao što rekoh). Na primjer, u ovom broju ZNAM*

da su autori čak triju priča LIJEČNICI. Mogao bih, da sam obaviješten do kraja, objaviti — kao u prošlom broju — nagradni natječaj na tu temu, no ne znam zanimanja ostalih autora priča, pa bi se moglo dogoditi da »pogodite« liječnika za kojega uopće ne znam da se ikada upisao na medicinski fakultet... A kad je već riječ o natječaju iz prošlog broja: dosad ste — svi pogriješili. Nitko nije pogodio petnaestogodišnje životno doba autora neke od čak petnaest priča iz SIRIUSA 47! Zato požurite: imate još nekoliko dana vremena, rok za slanje kupona iz prošlog broja je 15. lipnja; razmislite, procijenite i napišite na kupon naslov »zagonetne« priče! Kako sada stvari stoje, ako bude samo jedan pobjednik natječaja, on će dobiti sve obećane značke! Ne dajte mu da Vas počne ucjenjivati kao vlasnik cijele moje zalihe SIRIUSOVIH značaka!

Evo, međutim, Vašega pisma na posve različitu temu:

● *Tko je autor priče »Čardak ni na nebu ni na Zemlju? U SIRIUSU 46, piše da je to G. J. Moskovljevič, no na posljednjoj omotnoj stranici prethodnog SIRIUSA, kao i uz samu objavljenu priču, piše da je njezina autorica Diana Nemanja. Je li riječ o prevoditelju i autoru, tko je od njih dvoje tko? Skrećem Vam pažnju na to...*

● *Hvala, dragi čitatelju! Moj je propust što u svojoj »riječi« u odgovarajućem broju nisam objasnio tu zagonetku; ona je, međutim, sve samo ne zagonetka: autori priče su D. J. Moskovljevič i njegova kći Diana; nešto kao Uljf i Petrov. Ni meni, kao uredniku, ni Koščeviću, kao recenzentu, nisu bila važna imena, prezimena i spol autora — nego kvaliteta priče. Zbog toga smo,i on i ja (ili obratno, još bolje), posve nehotično izazvali zbrku među čitateljima. Gradimir ili Diana, Moskovljevič ili Nemanja — smatram da je to nevažno — važno je drugo (ili treće) pitanje: da li Vam se »njihova« priča svidjela, dragi čitatelju?*

● *Zamjerate mi, dragi čitatelju, na tome što moje »riječi« nisu jednako »vrckave« od broja do broja. Da se razumijemo: nije mi uopće stalo do »vrckavosti«, nego do normalnog razgovora između Vas i uredništva SIRIUSA — koje, zasad, interpetiram ja. Nadam se — ne više zadugo...*

● *Već šest mjeseci očekujem odgovor na svoje priče Stranac i proročanstvo — pišete mi. — Ne mogu početi dalji rad dok ne znam kako ste ocijenili te priče...*

● *Evo i mene: u broju 44 SIRIUSA (dakle: poodavno) mogli ste pročitate naslove svojih priča (na str. 93 toga broja) u rubrici »nije za SIRIUS«.*

● *A kad je riječ o toj rubrici, ouaj put nešto malo drukčije: umjesto u mojoj »riječi«, o Vašim pričama koje dolaze u obzir za objavljivanje najprije u rubrici »Za SIRIUS«, a onda — o onima koje nisu za objavljivanje prema Koščevićevoj i mojoj procjeni — u rubrici »Nije za SIRIUS«, koje su obje na posljednjim stranicama ovoga broja. I idućih brojeva.*

● *Na kraju: srdačan pozdrav do srpanjskog broja Siriusa. I do mog vrlo kratkog pisma... jer već osjećam ljetnu fjaku. Bar njezin početak...*

Vaš Borivoj Jurković

Vesna Popović: **Sindrom viteštva**

Znala sam da ga nikad neće moći zaboraviti. Od samog početka svjesna neodrživosti bilo kakve veze, ona se o njoj nije usudila razmišljati. Unatoč tome, nije mogla a da ne prolije mnogo najiskrenijih suza kad je otišao.

Možda ih je bilo na tisuće sličnih njemu — nekad davno, u njegovu vremenu koje je još znalo cijeniti ljudske vrline ali Alma je upoznala njega, samo njega, i to pukim slučajem, zbog kojeg je sada, kad je sve završilo, žalila što se uopće dogodilo. Bila se — morala je to sebi napokon priznati — toliko zaljubila, da se krijući i od sebe same tu pomisao, ne samo nadala da će je pozvati da pođe s njime kad se bude vraćao, već se i pripremala da s prividnom nedoumicom ali zapravo oduševljeno i prihvati taj prijedlog.

Naravno, znala je da na njoj nema ničeg posebnog. Bila je vjerojatno zgodna, privlačna i inteligentna, ali upravo toliko zgodna, privlačna i inteligentna koliko svakoj prosječnoj ženi može uspjeti s malo truda. U odnosu na njega imala je samo jednu prednost — ona je, a ne netko drugi, bila određena za njegova vodiča.

— Vi ste upravo idealna osoba za to, draga Alma — uvjeravao ju je Martin, a to »draga« bilo je dovoljan dokaz da mu je zaista potrebna. Arogantni Martin imao je obzira prema bližnjemu samo kad od njega nešto traži. Kad god bi nešto zatražio — a to nije bilo rijetko — Alma se zaricala da će ga već slijedećeg puta dobro isprašiti, ali je odlagala i odlagala tu svađu jer se ne može baš posvađati sa svakim tko nije po njezinu ukusu.

A i pitala se tko bi uopće mogao biti po njezinu ukusu. Čak je i njezin zaručnik kojeg je voljela i kome je priznavala sve lijepe osobine, imao cijelo brdo mana. Max je bio dobar i strpljiv, i što je najvažnije i možda najveća njegova vrlina, zaljubljen u Almu. Već sa 32 godine malo je oćelavio, udebljao se od silnog sjedenja (i od uživanja u jelu, prozaična duša); pisao je avanturističke romane neobično popularne u posljednje vrijeme, a svoje filozofsko remekdjelo započeto u mladim danima punim entuzijazma ostavio je da čami negdje na dnu hrpe papira krcatih avanturama.

— Materijalisto — prigovarala mu je bez ljutnje — misliš samo na to kako da zaradiš za što bolji ručak. Sitna duša.

— Ni najveći umovi nisu mogli bez jela. Da su veliki pisci umrli od gladi, ne bismo se imali kome diviti.

— Ali, ti nisi velik pisac.

— Zar zato moram umrijeti od gladi? Stidi se.

— Dragi moj, ti sve okrećeš na šalu. Ne pada ti na pamet da bih ja mogla ozbiljno misliti ono što govorim.

— Ali, dušo moja, idealci postoje samo u mojim i sličnim, da ne kažem jeftinim, romanima. Stvarni ljudi su nešto posve drugo, obični i puni mana.

— Nećeš me uvjeriti da je uvijek bilo tako.

— Možda te neću uvjeriti, ali to je istina. Vidiš, ja točno znam kakvog ti idealca tražiš.

— Ma, nemoj. Lakše ti je da mi soliš pamet nego da se potrudiš da nalikuješ na tu sliku.

— Ti tražiš Ahila.

— Oh, ipak si morao odstupiti od jeftinih romana — nasmijala se, ne bez zadovoljstva.

— Vratit ćemo se i na njih. Ali, za sada, zadržimo se malo na Ahilu. Divni Ahil — lijep, hrabar, pošten, čovjekoljubiv, i uz to zaljubljen u robinjicu — to jest, ne moraš biti nikakva kraljica, pa da se u tebe zaljubi. A većina žena nisu kraljice, ali osjećaju sklonost prema aristokratima.

— Oh, pa ti postaješ bezobrazan.

— Zaista? Nisam namjerno.

— Znam. Tebi je jednostavno do toga da istjeraš svoje.

— Da se ne inatiš, ti bi priznala da imam pravo. Ili da ti možda kažem da tražiš srednjovjekovnog viteza? Viteštvo i kavaljerstvo su jako u modi... He, he, zato i živim tako dobro od avanturističkih romana.

— Rugaj se ti samo, rugaj. Ja ipak držim da u ovo naše vrijeme čovjek toliko žuri da mu ne ostaje vremena da se duševno razvije do zrelog čovjeka. Žuriti mora, jer ne smije zaostati za onim što okolina nameće kao normu, a ona je uslijed tehničkog progresa previše... kako da kažem... prenatrpana.

— Svaka je norma... hm.,. prenatrpana. Odatle i dolazi sindrom viteštva.

Ż Što?

— Ja tako zovem ono što ti vjerojatno smatraš romantikom. Ti čezneš za idealcem sa deset zlatnih vrlina. Nije važno kakvom vremenu pripada, važno je da je izvan ovog našeg... a zapravo je izvan svakog, jer ne postoji.

— Ma, što to pričaš?

— To, da su ljudi puni mana i da su toga svjesni. Žele biti bez mane, ali ili ne znaju ili ne mogu ili se ne usuđuju. Lijepo si i sama

spomenula kako moramo slijediti društvene norme. Uvijek je bilo tako. Idealno društvo ne postoji bez idealnih jedinki —uostalom, da li bi ti se sviđao stereotipni idealac? Možda bi tada bila sklonija negativcu.

— Prestani mrmljati sebi u bradu i reci što želiš reći.

— Tvoj idealac mora se isticati... naravno, ljepše je kad se ističe u pozitivnom smislu. Ali, pošto ti nisi jedina koja voli idealce, to se oni pojavljuju u literaturi kao ideal svake sanjalice... i ne samo sanjalice. Ali lakše je idealnog čovjeka zamisliti nego biti idealan, osobito kad s jedne strane imaš sigurnost a s druge neizvjesnost koja ti vjerojatno nikad neće biti nadoknađena nagradom.

— Zato i smatram da onaj koji se usuđuje...

— ... ima deset zlatnih vrlina. Prestani se duriti i zamisli lijepog bogatog aristokrata, poštenog, inteligentnog, vjernog prijatelja, hrabrog, beskompromisnog i plemenitog...

— I zaljubljenog u mene, je li?

— Pa, nemoj reći da ti ne bi bilo drago.

— Oh, ne mora biti ni lijep ni bogat ni aristokrat.

— Možda, ali ako je tako, možda će mu ostale vrline poslužiti samo za stjecanje ovih koje nema.

— Pa ipak si nabrojao samo devet vrlina. A deseta?

— E, oko te desete se sve vrti. Što može jednog apsolutno zadovoljnog čovjeka navesti da čini dobra djela?

— Ne znam.

— Ništa.

— Oh, sad si skočio samom sebi u usta.

— Naprotiv. Jednostavno, on mora imati nešto što ga čini...

— Nezadovoljnim?

— Ili možda razočaranim. Zamisli samo: »tamna sjena na njegovu tako lijepom i profinjenom licu«. Zar bi mu uspjela odoljeti, romantičarko?

— Nemoj mi se rugati.

— Tebi je to smiješno, i zato ne želiš priznati da imam pravo. Ja govorim ozbiljno. Deseta zlatna vrlina — to je bočna točka.

— Ahilova peta! — Alma prasne u smijeh.

— Moraš priznati da je elegantnija od Cyranova nosa.

— Ipak se ti meni rugaš.

— Ali, ne. Pokušavam ti objasniti da je Ahil polubog, i da mu nije te pete bio bi bog. A ti želiš idealnog čovjeka a ne boga. Zato je Ahilu potrebna peta, nekom vitezu razočaranje...

— A što je potrebno uobraženom osrednjem piscu koji uživa u jelu?

— Još jedan kolač. Vidim da ti nećeš, pa ako bi mi dodala...

. . .

Prošlo je tek nekoliko dana od tog razgovora, koji je Almu prilično naljutio, kad joj je Martin rekao »draga Alma« tražeći od nje uslugu. Sjedila je za radnim stolom kad je pokucao, i već je po njegovu zbunjenu izrazu znala da će nešto zatražiti. Što — to nije mogla pretpostaviti, a kad je čula, ostala je zapanjena.

Znala je za pokuse s vremeplovom — bilo je to toliko u modi da vjerojatno nije bilo čovjeka koji za te pokuse nije znao. Ipak joj je sve to bilo strano, nije razumjela sva ta objašnjenja o četiri dimenzije, a nekoliko teorija o putovanju kroz vrijeme Almi su sve nalikovale jedna na drugu, jednostavno zato što je od svega uspjela razumjeti samo toliko da bi se u slučaju uspjeha moglo putovati u prošlost ili budućnost, uslijed čega bi mogao nastati priličan nered — bar se njoj tako činilo. Unatoč svojoj profesiji povezanoj s prošlošću, unatoč sklonosti koju je gajila prema ljudima iz prošlosti, Alma je bila čvrsto vezana za vrijeme u kojem je živjela. Po zanimanju je bila psihohistoričar, što je kod starijih kolega uvijek izazivalo podrugljiv osmijeh, pa ni Almin šef Dolik nije mnogo cijenio Alminu profesiju unatoč poštovanju koje je gajio prema Almi.

— Draga moja — govorio je često — nije li vaš posao dokaz koliko pretjerujemo sa specijalizacijama. Što je to, molim vas, psihohistoričar? Psiholog, povjesničar, sociolog? Uvjeravala ga je da je njeno zanimanje mnogo zanimljivije od navedenih. Proučavati zavisnost pojedinca od vremena u kojem živi, kao i utjecaj tog istog vremena na njega, bilo je mnogo dublje, no što je to moguće saopćavanjem činjenica. Doliku, povjesničaru, sve je to bilo pretjerano, ali Alma ne bi svoj posao mijenjala ni za koji drugi.

— Dakle, Martine, čini se da namjeravate nešto zatražiti od mene — rekla je, trudeći se da ne bude previše ljubazna, ali usne su se iz navike razvukle u osmijeh, isuviše prijazan s obzirom na antipatiju koju je osjećala prema Martinu.

— On, ne, ne... Imam jedan posao za vas. Vi ste upravo idealna osoba za to, draga Alma.

— Oho! Ako tvrdite da sam idealna osoba ja a ne vi, mora biti da ste u škripcu.

— Oh, nemojte tako oštro... Ipak... Smijem li biti iskren?

— Niste li to uvijek, dragi suradniče?

— Naravno, i zato neću okolišati... U škripcu smo... Prisluškuje li možda netko?

— Oh, ne budite smiješni. Što bi kod mene mogao čuti?

— Alma — nastavio je sasvim tiho — jeste li čuli za vremeplov?

— Naravno da sam čula za vremeplov. To je sada u modi.

— Tiše, molim vas, tiše... Mi smo — sada je govorio jedva čujno — napravili jedan.

— Vremeplov?

— Sššš... tiše.

— Soba je izolirana, kao i sve ostale; da jedni drugima ne bismo smetali.

— Oh, zaista, nije mi palo na pamet. No, dakle, — uspravio se, pa ipak u njegovu držanju nije bilo one uobičajene samodopadljivosti — imamo vremeplov.

— Šalite se?

— Kamo sreće da se šalim.

— Hajde, ne odugovlačite. Nećete valjda reći da su vam ga ukrali.

— Oh, kamo sreće da jesu.

— Onda — što je? Ne radi?

— Kamo sreće da je tako.

— Martine, progovorite već jednom.

Čini se da je ovo zapovjedno »progovorite« bilo za Martina nesnosno. Alma je sa čuđenjem promatrala kako mu graške znoja izbijaju na čelu.

— Nisam htjela biti neljubazna — obratila mu se toplo. — Znam da napravu treba iskušati. Naravno, ja sam ponešto nesklona toj napravi, ali svjesna sam da me moja profesija uz činjenicu da s vama surađujem obvezuje...

Nije to izrekla bez samozadovoljstva. Napokan, nije mala stvar biti prvi putnik u prvom vremeplovu. Naravno, morat će je malo nagovarati, ali na kraju će ona ipak pristati. Samo Martin se zacijelo ne znoji zbog toga.

— Nije to... Mi smo već bili... to jest...

— Ah, tako — promrmljala je. Zacrvenjela se pri pomisli da će Martin uočiti koliko se razočarala, ali on nije na to obraćao pažnju.

— Da ne duljim, Alma, jer sve mi je ovo strašno neugodno. Nemojte me samo prekidati. Bili smo u sedamnaestom stoljeću, naišli na čovjeka koji je zahtijevao da mu objasnimo što tražimo na njegovu posjedu, ušao je s nama unutra a onda se ta prokleta sprava sama od sebe pokrenula i mi smo se vratili zajedno s tim čovjekom. I ne samo to, prokleta se naprava pokvarila. Ne možemo ga vratiti natrag.

Sve je to izgovorio u jednom dahu, i kao da je tek tada bio u stanju sjesti, obrisati znoj s lica i nastaviti normalno razgovarati.

Almi je trebalo vremena da se pribere. Gledali su se — Alma zabezeknuto, a Martin bespomoćno.

— Možda biste mu mogli praviti društvo dok ne popravimo tu prokletu stvar. Vjerujem da s obzirom na svoj poziv možete pokazati više znanja o njegovu vremenu i običajima nego bilo tko iz naše ustanove.

Dakako, to mu nije palo na pamet kad je trebalo odabrati ekipu za prvo putovanje. Alma se namrštila, ali odluči da ništa ne kaže. Već slijedećeg puta bit će odlučna pa mu neće učiniti uslugu, ali sada —

izgleda tako jadno.

— A kakav je taj čovjek? — upitala je.

— Grof od Dalesa?... Oh, divan čovjek, Alma, zaista divan. Čak nam nije ni zamjerio. Možda se on pomalo i zabavlja zbog svega ovoga, ali meni nije do zabave. Ne želim misliti o tome koliko smo možda zla učinili djelujući ovako na prošlost, ali ne možemo ga zatvoriti, i ako nešto želi vidjeti ili naučiti, nemojte mu braniti. Izgleda dovoljno razuman da nove spoznaje zadrži za sebe kad se vrati.

— Razuman? Nije li previše hladnokrvan?

— Čini se da je takav čovjek. Ništa ga ne uzrujava previše.

— Hm... A kako izgleda?

— Savršeno, Alma, osvojit će vas odmah.

— Neće, Martine, neće. Da me toliko privlače lijepi ljudi, zaljubila bih se u vas.

— Oh. ali on je nešto posve drugo. Nadam se — pomislila je

. . .

Eto, tako je počelo. Tog se dana osjećala čudno — zbunjeno je pogledala rukave svoje haljine prepravljene od stare. Hm... šteta što nije obukla nešto drugo. Radi se o utisku koji on mora steći o ženama 21. stoljeća — o općem utisku, nema tu ničeg osobnog — ne, ne. nikako.

Dakle — taj utisak o njoj — pa, dobro, napokon, zar će biti loš? Lijepa? Pa, nije neugodno oku da je pogleda — hm... pogledala se u ogledalu... ne, zaista, nimalo neprijatno. Šarmantna? Svakako. Inteligentna? Vrlo. Smirena, prijazna, dobra ukusa, i... ako tako nastavi, još će ona ispasti vitez, a ne on... Uostalom, pronaći će ona već što njemu nedostaje.

Doduše, bar na prvi pogled ništa mu nije nedostajalo. Almu je razgovor s Martinom, ma koliko da se on o Grofu lijepo izražavao, uvjerio da će naići na nekog kicoša nakindurenog kičom iz 17. stoljeća. Istina, na sebi je imao vlastitu odjeću, ali sada se mogla uvjeriti da nije sve kič što ne spada u njezino vrijeme. Doimao se savršeno — dugačko lice pravilnih crta, crna kosa koja seže do polovine vrata, čudno tamnoplave oči, brkovi koji nisu, kao što je to bio slučaj kod nekih Alminih suvremenika, djelovali kao nalijepljeni, već su se uklapali u njegovu savršeno lijepu pojavu u kojoj unatoč toj ljepoti nije bilo ničeg ženskog; savršeno građen, lijepe ruke s dugim prstima — sve, baš sve na njemu bilo je savršeno. Samo da ne pokvari utisak kad progovori.

Stajao je kod prozora, u središtu svjetla, koje je osvjetljavalo njegovu izuzetnu pojavu; držanje što zrači sigurnošću ali i nekakvom blagošću bar dok je nju promatrao. Kao da se tek za trenutak začudio — ah, teško da je ikada vidio oskudnije odjevenu ženu na javnom

mjestu, a i ta njezina frizura — kao da se tek počela češljati. Alma je osjetila kako crveni, i nije bilo načina da se tome odupre.

Unatoč neobičnosti prilika u kojima se našao, držao se potpuno ležerno — jedino on, čini se. Predstavili su ih nespretno. Alma ga je pozdravila zbunjeno, a on joj je uzvratio mnoštvom nenametljivih ali — ah, tako ugodnih — komplimenata. I, kad je mirnim i staloženim glasom, doduše sa starim odsječenijim izgovorom ali Almi posve razumljivim, izgovorio kako mu je izuzetna čast što ju je upoznao, Alma se jedva snašla da odgovori jedno kratko: »I meni«, trebalo je valjda prijeći na konkretan razgovor — a svi su šutjeli kao zaliveni.

— Dakle — rekao je Grof od Dalesa napokon — svjestan sam mogućnosti da učinim nešto što nije u skladu s vašim vremenom, i nadam se da ćemo to uspjeti izbjeći.

— Oh, da... Nema razloga da se uznemiravate — odgovorila je. — Zamoljena sam da vam u ovoj neobičnoj situaciji pomognem koliko je to moguće. Bit će mi drago ako budem od koristi.

— Fino, fino — upleo se u razgovor Almin šef Dolik. Grofe moj vam stan stoji na raspolaganju, kao i bilo kakav smještaj — hotel ili bilo što — koji poželite.

— Ah, ne! — poskočila je Alma. — Stanovat će u Maxovu stanu. To je blizu mene, pa me može pozvati kad god mu što zatreba.

— No, dobro, Max je na putu — složio se Dolik. — Ali, hoće li on biti spreman da ustupi svoj stan i nakon povratka?

— Tko je Max? — upita Grof od Dalesa, smiješeći se otkako je zbunjena Alma počela govoriti jasno i bez prenemaganja.

— Moj zaručnik — odgovorila je. — Stan mu nije dvorac, ali je udoban. Za naše prilike, naravno. S obzirom na to da te prilike, na žalost, zbog naše greške, ipak morate podnositi, moram vas zamoliti da ih podnesete na način koji vas neće omesti da ponešto i naučite o našim prilikama. Bit će vam lakše.

— Nema razloga da se zabrinjavate. Ovo je sasvim zabavno.

— Zaista, nisu li svi oni avanturisti, ti idealci — promrmljala je.

— Tko? — upita Grof.

— Ah, ništa — trgnula se. Ali, nadala se da će Max doći prije nego što ga vrate u 17. stoljeće, tek toliko da vidi kako savršenstvo nije rezervirano samo za junake avanturističkih romana. — Jedna rasprava između mene i mojeg zaručnika, znate. Bit će mi drago da vas s njim upoznam.

— Ah — tako — osmjehnuo se. — I meni će biti drago... — trudio se da govori poput ostalih.

— Nego... Ne zamjerite, ali vaša odjeća... hm... mi ćemo je svakako pričuvati do kraja vašeg posjeta... Što se tiče kose, to neće upadati u oči, ni brkovi... — zastala je. Ponovo se osjećala glupo i počela je crvenjeti.

— U redu — osmjehnuo se. Uopće, neprestano se smješkao, a imao je tako lijep osmijeh... — Za oko pola sata ću vam se javiti... Ili ranije, ako nešto zapne.

Ništa nije »zapelo«, i točno za pola sata ponovo se našla s Grofom od Dalesa. Kako se već bila oporavila od prvog iznenađenja, a i on joj se činio dohvatljivijim u odjeći 21. stoljeća, bila je u stanju da se vlada spontanije.

Ż Ne morate budno paziti na svaku svoju gestu, mi smo vam liberalno stoljeće. Previše liberalno, možda, ali to sada nij« važno... Dakle, jedino što morate izbjegavati, to je pretjerana učtivost.

— Hm.

— Nešto vam nije pravo?

— Gospođo, moram primijetiti da nisam u stanju odrediti što se po mjerelima vašeg vremena drži pretjeranom učtivošću. Svoje sam vladanje već dobrim dijelom skresao na najosnovnije razgovore.

— To je u redu. Htjela sam reći... bez poklona i rukoljuba, i to... Dakako, to nije sve... — zastala je. Eto, bila je psihohistoričar, a sada najednom nije znala što da mu savjetuje.

— U ophođenju ne iskazujemo mnogo otvorenih komplimenata, a možda će vam se nešto učiniti i čudnim. Naime, naši ljudi vjeruju komplimentima, i možda ih zato ne uzvraćaju... To ne znači da... ponovo je zastala, shvativši da ne govori kao psihohistoričar, već kao ljutiti pojedinac. — Ah, uostalom, zar je vama stalo do toga kakav će utisak o vama steći oni koji vas i ne poznaju,.. jer, naravno, ne možemo svakome reći tko ste. Vladajte se prirodno.

— Zbog čega krijemo, tko sam?

— Iz dva razloga. Prvo, ljudi koji su izumili vremeplov duguju svojoj ustanovi šutnju o projektu sve do uspješnog ostvarenja, a očito je da u ovom slučaju nije bilo uspješno. — Eto, došla je u situaciju da logično obrazlaže ono na što se nedavno i sama naljutila.

— A drugo?

— Drugo... Pa... znate, bilo bi mnogo radoznalih koji bi dolazili da vas vide, ali koji, unatoč tome, ne bi vjerovali da ste zaista iz 17. stoljeća.

— Ne bi vjerovali? — smjeskao se.

— Ne, ne bi. Ne znam poznajete li takve ljude; naše stoljeće obiluje takvima koji neće povjerovati ni u što, što nisu bili primorani da nauče.

— U svakom stoljeću ima mnogo takvih ljudi.

— Je li? A ja sam mislila da smo bar po tome posebni.

Izašli su na ulicu. Grof je sa zanimanjem promatrao gradsku gužvu, užurbane ljude, vozila koja jare za njega valjda nezamislivim brzinama.

Neki prolaznik bezglavo se sudario s Almom, glupavo se okrenuo i

nastavio da žuri. Grof pruži ruku da ga zadrži i već je bio zaustio da nešto kaže, ali odustane. Prolaznik se nije ni osvrnuo.

— Valjda ga niste htjeli izazvati na dvoboj — nasmijala se Alma.

— Nisam — smješkao se. — Činilo mi se da bih ga mogao zamoliti da vam se ispriča.

— Od toga nema mnogo koristi. Ali zato u sličnim prilikama možete psovati koliko hoćete. — Bila je svjesna da je smiješna. Unaprijed se i tko zna po koji put toga dana zacrvenjela očekujući da će on prasnuti u smijeh. Nije se, međutim, nasmijao, zbog čega je njezino crvenilo postalo još izrazitije.

— Uđimo u kola — promrmljala je. Dok je vozila, letimice je pogledala prema Grofu od Dalesa, pokušavajući da mu na licu otkrije kakav su utisak ostavile na njega te silne novosti. Ništa, međutim, nije mogla razaznati na tom savršeno mirnom licu. Činilo se da ga cijela ova avantura prije svega zabavlja i da nije nimalo zabrinut ni iznenađen.

»Ah, napokon« — pomislila je — »ako se on ne uzrujava, zašto i ja ne bih to shvatila kao zabavu iz koje se podosta može i naučiti. On je, čini se, od samog početka to tako i shvatio«.

Zaustavila je kola pred kućom. Dok su se penjali dizalom do tridesetog kata promatrala ga je bez one napetosti u prvim trenucima upoznavanja.

Deset zlatnih vrlina, kako to kaže Max, mislila je, dopuštajući sebi da ne bude samo psihohistoričar, već ona nekadašnja djevojka koja je gutala avanturističke romane i vjerovla u razočarane idealce — lijep, bogat, aristokrat po rođenju i što je važnije po vladanju, pošten, inteligentan, vjeran prijatelj, hrabar, beskompromisan, plemenit, i — dakle, ta bolna točka, nije li to unatoč Maxovu tvrđenju ipak nepotrebno? Eto, potrudit će se da je otkrije — dakako, u slučaju da prvih devet vrlina posjeduje... Prvu očito posjeduje — dakle, zaista je lijep. Savršen, bez mane i bez stida toliko lijep da bi bila u stanju zaljubiti se u njega samo da... »Ali, što mi to pada na pamet!«

. . .

Bio je lijep i bio je grof, a obrazovanje mu je bilo široko — naravno, s gledišta njegova vremena, jer sve što se dogodilo pošto su ga izvukli iz njegova vremena bilo mu je strano. Slugu nikad nije tukao, mada je to bio običaj na koji bi Alma nerado ali ipak morala zatvoriti oči. Očito je da mu ljudskosti nije nedostajalo, a ni hrabrosti i skromnosti: sudjelovao je u mnogim bitkama i dvobojima, a o tome je govorio skromno, pa čak i nerado i samo kao odgovor na Almina pitanja.

Naravno, izdržavali su ga konstruktori vremeplova, ali jednog se dana okladio za krupnu svotu da će s krova na krov preskočiti deset nebodera, a od dobivena novca kupio je Almi poklon — na takvo

nešto želio je potrošiti vlastiti novac, a ne onaj koji su mu davali u neograničenim količinama. Alma se strahovito uplašila čuvši za tu okladu, no njega je sve to neobično zabavaljalo.

Nije bio oženjen. Bilo je raznih dama u njegovu životu, a o njima je pred Almom izbjegavao govoriti, ali sasvim sigurno nije bilo nikakve nesretne ljubavi — naprotiv, bile su vrlo sretne. Njegov posjed nalazio se negdje u Evropi; Alma je mogla označiti njegove granice na karti, ali je očito da mu se ime kroz stoljeća mijenjalo. Govorio je nekoliko jezika. Poznavao je konje i dobar dio vremena provodio je u jahanju, učeći Almu toj vještini, a ona ga je uporno pratila pojačavši svoju pažnju nakon one lude oklade.

Njegova pažnja i kavaljerstvo godili su Almi koja je poput ostalih žena njezina vremena od ženske emancipacije dobila samo to da mora raditi i na radnom mjestu i u kući.

Posjećivali su koncerte i razne priredbe. Oduševio se Beethovenom i Mahlerom, što je bio dokaz dobra ukusa bez pomodarstva, jer se oba kompozitora u njegovo vrijeme nisu još ni rodila. Čitao je Maxove avanturističke romane i reklo bi se da su ga zabavljali. Velike književnike »kasnijih« stoljeća mogao je čitati samo kao informaciju o vremenu koje će za njega tek doći, ali se činilo da i tu dobro ocjenjuje vrijednosti. Nije bilo nikakve sumnje da je izuzetno inteligentan, što se moglo uočiti i po njegovu vladanju prema drugim ljudima. Uklopio se u sredinu, a Martin ga je nervirao, na Almino veliko zadovoljstvo.

Posjećivali su Almine suradnike, kako bi se obavijestili o naporima da se popravi vremeplov. Stvar se oduljila, iako su postignuti i izvjesni rezultati. Iznevjerio je mehanički dio povezan s kretanjem letjelice u prostoru a ne u vremenu, ali je pronađeno još nekoliko sitnijih grešaka.

S obzirom na to da se čekanje oduljilo, pošli su na more, a Alma je tako dobila još jedan odmorčić, osim godišnjeg odmora. Kupanje, sunčanje, vožnja barkom, ples na kome su žene doslovce poludjele za njim, i Almin ponos što je on njezin pratilac i što to nikad nije pokušao ignorirati u korist neke ljepotice.

Smatrao ju je prijateljem, a i ona njega, mada se već morala prisiljavati da samoj sebi krije kako se zapravo zaljubila »do ušiju«. Bio je divan, a sva ta pažnja nije valjda bila obična učtivost — možda je i on osjećao nešto slično, a možda je najveličanstvenije u toj vezi bila upravo njezina neodrživost, a Alma je rado vjerovala da je to jedini razlog što joj on ne prilazi. Poštovao ju je — da, to je to. Nije se želio s njom upuštati u kratkotrajnu vezu, a za dugotrajnu nije bilo nikakve nade — ili, možda... Ah, ne — ne, nikakve. Bilo je to bolno, teško, a ipak — tako uzvišeno.

Jednog dana, dok su se vozili barkom, nadošla je oluja. Izvrsno se snašao, istovremeno štedeći Almu svakog napora. Uz to, nisu se vratili

sami — na njihovu brodiću našlo se još troje ljudi čiji je brodić potonuo i po koje je, ne dopuštajući sebi ni mrvicu straha, Grof od Dalesa skočio u vodu da ih jedno po jedno polumrtve ubaci u barku i napokon i sam uđe u nju kako bi je upravio ka mjestu gdje je pretpostavljao da se nalazi obala (suprotno Alminu ponešto histeričnom uvjeravanju da je krenuo u pogrešnom pravcu). Vratili su se sretno, a ono što je Alma osjetila za njega kad je skočio u vodu kako bi spasio utopljenike nije više bio onaj strah koji je osjećala nakon one njegove oklade kad se uplašila uglavnom za osobni neuspjeh dogodi li se nešto čovjeku koji joj je povjeren. Ovog puta taj je strah bio nešto posve drugo — plašila se za njega, zaista samo za njega. Shvatila je da joj je sve drugo nevažno — i što on prema njoj osjeća ako uopće nešto osjeća, i da li će se već sutra vratiti u svoje stoljeće, samo ako sve bude dobro, ako bude sretan i ako mu se nikad ništa ne dogodi.

Sigurno je: nije mu nedostajalo ni plemenitosti, ni hrabrosti; mada je na Almine silne hvale tvrdio da nije svjesno skočio u vodu, ona je smatrala da je upravo to dokaz koliko je uistinu plemenit. I kako da ne zavoli takva čovjeka! Bio je toliko POSEBAN. I bez Maxove »desete vrline« ili »bolne točke«, bio je izuzetan. I nije bio neranjiv poput Ahila, jer ogrebotine su prestale krvariti, ali su čak sporo zarastale, možda zato što na njih nije obraćao pažnju.

Vratili su se u grad, a vremeplov je još bio neupotrebljiv. Novinari koji su nanjušili nešto neodređeno o nekakvu strancu povezanim s Almom, nudili su mu novac i kojekakve druge povlastice na koje bi se mnogi polakomio, samo da pristane na jedan sasvim mali razgovor. Ali, on je odbijao. Nije mu bilo do novca ni do povlastica. Bio je uistinu svoj čovjek, držao je do svojih principa jednako kao što se držalo i datog obećanja, iako ga je dao upravo onima koji su cijelu stvar zakuhali i koji još nisu u stanju popraviti vremeplov i vratiti ga u razdoblje u kojem bi morao biti.

Kako sa strancem nisu imali uspjeha, novinari su počeli opsjedati Almu. Čim je čuo za to, potjerao ih je. Neodređene vijesti ipak su se pojavile u malim novinskim člancima, no sve su to bila nagađanja daleko od istine. Pa ipak, s intervjuom ili bez njega, stranac je bio tu, i znatiželjnici, mada nisu bili brojni, povremeno su postajali neugodni. Grof od Dalesa uvijek ih je udaljavao mirno i ljubazno, ne vrijeđajući čak ni one najbezobraznije.

Čekali su strpljivo da se popravi vremeplov, ali tako dugo čekanje već je prelazilo sve granice, iako Alma nije baš mogla reći da je ožalošćena, a da teško ne slaže.

— Vratit ćemo vas u trenutak kad smo vas nehotice oteli iz vašeg vremena — govorio je Martin trudeći se da nespretnosti oko popravki ne opravda već sakrije nečim što bi zvučalo vrlo mudro. — Tako vaša

odsutnost neće biti ni zapažena, i ništa se neće promijeniti, osim naravno što ćete posjedovati znanje o budućnosti, no vi ste dovoljno inteligentni da to ne širite.

— A i ne mislite na to da će i on biti nešto stariji kad ga vratite — bunila se Alma. — A i na to da ste mu skratili život.

— Ali, to nije ni važno — umirivao ju je Grof od Dalesa.

— ... niti mislite na to da prošlost nije stala njegovim odlaskom, i da možda unosite promjene u našu sadašnjost i da će njegov ponovni dolazak i vraćanje na staro biti zapravo nova promjena.

— Alma, to nije vaša briga. Ograničite se na vlastiti posao...

— To i jest moj posao.

— ... i izgubite se odavde. Ja razgovaram s Grofom od Dalesa.

— Dakle, ni sa mnom nećete razgovarati ako niste u stanju pokazati malo poštovanja prema svojoj suradnici — ponovo se umiješao Grof od Dalesa.

— Pokazuje li ga ona prema meni?

— I previše, čini mi se.

Suvišno je spomenuti da je Alma cvala Ż najprije zato što se Martin našao u nedoumici, ali ne manje zadovoljno i zato što ju je Grof od Dalesa uzeo u zaštitu. Nije navikla da je netko uzima u zaštitu. Uvijek je bila ona koja, blago njoj, sve može sama i bez tuđe pomoći; zaštita je bila privilegija nesposobnih, kavaljerstvo je davno nestalo.

— Gnjida — rekao je Grof od Dalesa kad su izašli, a mislio je, naravno, na Martina. — Zaželio sam da mu isprašim tur kao kakvom balavcu.

— Zapazila sam.

— Ne znam što me je spriječilo. Otkako sam u vašem vremenu, neprestano me nešto koči da se vladam onako kako obično činim.

— Valjda zato što ste svjesni da nas naše norme obavezuju na drukčije vladanje. Bez obzira kakav je, moram biti prema njemu pristojna.

— A zar je on pristojan prema vama?

— Nikad nije ni bio. Ali ne mogu sebi dopustiti da koristim laktove kao što to on radi. To je izvan mojih principa... znate, čak i mi imamo neke principe, tu i tamo, ali poštenje se često ne isplati.

— Zavisi što očekujete da vam se isplati. Mirna savjest i dobar san također znače mnogo.

— Martin dobro spava i bez mirne savjesti. Mislite li da mu je stalo do bilo čega drugog osim da ničim ne ugrozi vlastiti opstanak, uključujući i sve povlastice koje na takav opstanak može prilijepiti? Ne, on mirno spava. Ja sam ta koja ne mogu spavati kad mi učini neku podlost.

— To je prirodno, ali ako unatoč tome ne prihvaćate njegov način,

znači da ipak osjećate neku satisfakciju, koju ne biste mijenjali za njegove nalijepljene povlastice.

— Možda imate pravo... No, hoćemo li danas u kazalište?

— Pa... imam dvije karte za nešto, i želio sam vas pozvati... naravno, ako vas zanima. Možda vama to neće biti osobito zanimljivo, ali meni je to nešto posve novo. Naime, glume roboti.

— Oh, i meni je to posve novo, nikad nisam bila tamo. To je novo kazalište, nazivaju ga eksperimentalnim. Glume roboti, a načinjeni su tako da oni uistinu JESU ličnosti koje moraju glumiti. To zapravo i nije gluma, već gledanje stvarnosti na neki način — oni jesu ono što moraju predstavljati, a publika ih prati i kao da ih malo špijunira. Sve ovisi o piscu, režiseru i konstruktoru robota, ali ovo posljednje je izvan svake diskusije, jer uvjerit ćete se i sami koliko su vjerno izrađeni.

— Zanimljivo, zar ne?... No, vidite, ima i vaše stoljeće svojih prednosti.

— Mislite? Oni glume toliko dobro da vam ne ostavljaju ni najmanju mogućnost da ocijenite uspjeh ili neuspjeh glumca.

— Zato se možete potpuno uživjeti u sadržaj.

— Da, zaista, to ima svojih prednosti. Svakako će to biti zanimljiv doživljaj.

Na programu je bila drama s radnjom iz 17. stoljeća — nova drama, naravno, i Alma se pitala kako će je ocijeniti čovjek iz tog vremena.

Začudo, rekao je da je sve prilično realno. Ah, samo neka se Max vrati, neka vidi da je realno sve ono što je i sam pisao o ljudima poput Grofa od Dalesa. Neka ga upozna — ah, neka vidi da ima pravih ljudi i u stvarnosti, a ne samo u mašti jeftinih pisaca. Ako je u bilo kakav dokaz mogao sumnjati, nije mogao sumnjati u postojanje Grofa od Dalesa — bio je tu, među njima, i njegova će pojava zapušiti Maxova cinična usta.

Objasnila mu je kako funkcioniraju roboti, kako su izrađeni, te pogon na baterije koje se mijenjaju svake dvije godine. Nije se toliko začudio mehanizmu — ta vidio je toliko novih strojeva — već savršenoj izradi. Doimali su se kao živi ljudi.

— Ne, nećete me uvjeriti da vaše stoljeće nema nekih prednosti nad mojim — rekao je nakon predstave.

Što se tiče same predstave, rekao je da ga život jednog od dvojice glavnih junaka jako podsjeća na njegov vlastiti. Neke je stvari diskretno odbijao da prizna (na primjer, vezu s kraljicom), ali Alma je bila uvjerena da gledajući dramu gleda njegov životopis.

Istu dramu gledali su i u pravom kazalištu s pravim glumcima, no utisak je bio posve drukčiji, ne samo zbog slabije glume, već i zbog drukčijeg ambijenta; u eksperimentalnom kazalištu nije bilo kulisa,

sve je djelovalo stvarno, priroda, okolina, kuće u koje su gledaoci virili, prateći gumce poput vrebanja osobe s kojom zajedno žive. Mada nije spadao u predstavu, gledalac je u njoj sudjelovao, i bile su mu strogo ograničene putanje kako se ne bi upleo u samu predstavu, pa iako se držao tih granica, osjećao se kao sudionik događaja. U pravom kazalištu su sjedili, gledali u kulise i zijevali. Grof od Dalasa nije bio čovjek kojem je pasivno promatranje događaja moglo pružiti zadovoljstvo, i naravno, dosađivao se unatoč sličnosti života glavnog junaka s njegovim vlastitim.

— Je li i kuća slična vašoj? — zanimalo ju je, kao što ju je zanimalo i sve ostalo što se njega ticalo.

— Jest, ali moja kuća nije ni po čemu posebna. Slična je mnogima. Režiser je dobro proučio naše vrijeme.

— To mi je drago. Mislila sam da smo skloni unošenju ovovremenskih nazora u drame u kojima se tretiraju prošla vremena.

— Mislim da nemate pravo kad tvrdite da su se vremena toliko promijenila.

— Zar nisu? Jeste li vi možda izuzetak u vašem vremenu?

— Nisam.

— Eto, vidite.

— Ne, ne vidim. Vidim samo da ste nezadovoljni načinom na koji živite, ali uvijek su ljudi bili nezadovoljni svojim životom, i to je nešto najprirodnije što čovjeka može zadesiti. Ni mene moj život ne oduševljava uvijek, ali je moj, pripadam njemu i vremenu u kojem je nastao i moram se tome prilagoditi.

— Čovjek poput vas ne može biti neprilagođen. Udaljeni četiri stoljeća od vlastita vremena, ipak ste se prilagodili. A prema meni se vladate divno.

— Vladam se onako kako zaslužujete.

— Mislite li da zaslužujem?

— Naravno.

Uobrazila je da je ona drama zaista njegov životopis. Bio je izuzetna ličnost, i ako je pisac pronašao njegov životopis, prepisao ga je ili preradio u dramu, te izdao pod svojim imenom. I zar bi to bilo prvi put da se netko diči tuđim? Promijenio je imena likova i to je sve. A o ličnosti kakav je Grof od Dalesa netko je sigurno nešto napisao, morao je postojati životopis. Bio je nešto posebno, zaista posebno. A uskoro će otići i ostaviti Almu da bi se udala za Maxa, da radi s Martinom i Dolikom, da ga se sjeća gledajući drame eksperimentalnog kazališta i da ga nikad ne preboli. Činilo joj se da to ne može podnijeti, ali, naravno, podnosila je, jer što je drugo mogla.

— o o o —

Max se vratio potkraj mjeseca. Upoznala ih je, i složili su se da se Max vrati u svoj stan, a Grof od Dalesa ostane i dalje njegov gost.

Alma je samo Grofu pripisivala zaslugu za to što su se dobro složili — naravno, bila je već toliko zaljubljena da je postala nerealna. Pa, ipak, razgovarati s Maxom bilo je nešto posve drugo, nije se morala truditi da ostavi utisak, dok je u razgovoru s Grofom od Dalesa to činila čak nesvjesno, pa ipak dovoljno uporno da se od toga umori. Max, doduše, nije došao samo da razgovara, po glavi su mu se vrzle druge misli nakon tako duge odsutnosti, no nakon razgovora s Almom učinilo mu se da će biti najbolje ako se povuče. Da je bila manje zaslijepljena savršenstvom Grofa od Dalesa, Alma bi možda uočila Maxovu obzirnost koju je pokazao čim je shvatio njezine osjećaje prema Grofu, a shvatio ih je, iako je šutio i lagao je govoreći kako je umoran od puta, te će poći na spavanje.

Alma, naprotiv, ništa nije shvaćala. Oduševljeno mu je pričala o Grofu, isticala njegove vrline i činjenicu da takav čovjek ipak ne živi samo u mašti jeftinih pisaca.

— I, da znaš, nema nikakve bolne točke, niti bilo što slično, a ipak je izuzetan; po svemu izuzetan.

— Više je nego što sam očekivao. Mislio sam da su ljudi tog vremena manja rasta.

— Zar je to jedini utisak koji je on na tebe ostavio?

— Za sada.

— No, dobro. Vidjet ćeš i sam da to nije sve, štoviše, to je vrlo daleko od svega.

Vratio se u svoj stan, boreći se protiv nenadane mržnje rema gostu. Što se tiče Grofa od Dalesa, čini se da mu se Max dopao. Max pomisli kako su ponekad ljudi egocentrični — misli li taj lijepi grof da time što mu se netko dopada ili ne dopada čini svijetu osobitu čast darujući mu svoje mišljenje. Dopadao se nekome ili ne, Max je bio ono što jest, i nikome za ljubav ne bi se promijenio. Imao je svoje poglede na svijet, svoja uvjerenja za koja se uvijek i bez straha borio, a nije mu nedostajalo ni dobrodušnosti ni dobre volje. Isplazio bi jezik tom općepriznatom idealcu, i ne bi mnogo razmišljao, samo — nije imao povoda ni razloga osim obične ljubomore, a tome je Grof od Dalesa ipak bio najmanje kriv.

Vrijeme su provodili u izlascima utroje, na kojima se Max uzaludno trudio da mu pronađe makar i najsitniju manu. Napokon je odustao. Svakodnevno su izlazili, pratili Almu kući i vraćali se kući — uvijek isto, dosadno i monotono.

— Čuj, Max, provodiš ili ti svoje dane uvijek ovako? — rekao mu je Grof jedne večeri pošto su ispratili Almu. Već su bili prešli na »ti«, ali nisu prekoračili granicu kurtoaznih razgovora.

— Bože sačuvaj.

— Dobro. Jer, mogao bih pomisliti da vam je stoljeće strašno dosadno.

— Pretpostavljam da bi ti i ostatak bio dosadan. Nismo baš jako dinamični u usporedbi sa 17. stoljećem.

— Oh, ne tražim ništa naročito. Ali, postoji li ovdje kakva rupa gdje se čovjek može ljudski napiti?

— Naravno. Zar ti Alma nije...

— Pa, nisam baš mislio na mjesto o kakvom bih s njom razgovarao.

— Već sam se počeo čuditi. S obzirom na one silne dame koje su te voljele, djelovao si mi isuviše pitomo.

— Nisam mislio na žene. Mislim da nije u redu... hm... izvan svoga vremena. Želim se jednostavno pošteno naliti nekog dobrog pića, u nekakvoj krčmi gdje ne pazite toliko na higijenu, uljudne konobare i prijatnu atmosferu. Tražim rupu Max, doslovce rupu, gdje se mogu naliti bez opasnosti da ugrozim javni red i mir.

— No, pa naći će se.

Prvo na što je Max pomislio nakon buđenja sljedećeg jutra bilo je »Al' taj može popiti!«. Grof od Dalesa doveo ga je »mortusiranog« i time ga izliječio od uvjerenja da se u dobrom jelu i piću može sa svakim natjecati. Mamurluk je bio više nego dobar dokaz da ne može.

— Digao sam ti nešto para da platim račun — čuo je Grofa od Dalesa, ali nije otvarao oči jer mu je smetalo svjetlo.

— Nadam se da si sačuvao račun — uspio je nerazgovijetno izgovoriti.

— Jesam. Zašto?

— Da ga odnesemo Alminu šefu. Zar te ne boli glava?

— Znači, oni ovo plaćaju?

— Imaš li nešto protiv?

— Kad sam ti ispraznio novčanik, pomislio sam kako bi bio red da pronađem neki posao.

— A, kakav, bogamu? Što možeš raditi u ovom ludom stoljeću?

— Ah, evo još jednog nezadovoljnika vlastitim životom.

— Ipak, skakati s nebodera na neboder možeš samo jednom, i gotovo. Uostalom, priliči li to jednom grofu?

— Zašto ne? Snobizam su izmislili obični građani. Molim, bez uvrede.

— Kažeš da si mi ispraznio novčanik?

— Jesam.

— Cijeli?

— Cijeli.

— Popili smo sve što je bilo u novčaniku?

— Očito.

— Nije ni čudo što me boli glava.

— Evo, sačuvao sam ti račune.

— Račune? Zar ih je više? Koliko smo mjesta obišli?

— Desetak.

— Ubij me ako se sjećam posljednjih devet.

— Mislim da nas čeka Alma. Možeš li se malo uljuditi za petnaestak minuta? Ne izgledaš očaravajući.

— Pored tebe za nju sam ionako mizerija... Tebi je i večeras do lokanja, je li?

— Ne moraš me pratiti ako ne želiš.

— Možda ti smetam, ali nužno je. Potrudit ću se da ostanem svjestan do kraja.

— Ne vidim zašto bi bilo nužno da me pratiš, ali ni najmanje mi ne smetaš.

— Ne? A što je bilo s onom ljepoticom iz prvog bara s kojom si se tako lijepo gledao?

— Pomogla mi je da te smjestim u taksi.

— I to je sve?

— To je sve.

Tako je bilo i narednih večeri, s jednom razlikom što se Max trudio i uspijevao da ostane trijezan. Činilo se da Grof nije ravnodušan prema šarmu ljepotica koje su sretali, ali nije mu padalo napamet da bilo kojoj od njih priđe.

— Draga moja Alma — brbljao je Max u Alminu stanu ostavivši gosta da spava u njegovu — tvoj grof nije baš neki ženskar.

— Ne budi smiješan. Zašto bi morao biti ženskar?

— Ali, on uopće ne mari za žene.

— E, tu si već pretjerao. Tražiš mu manu otkako si ga upoznao, i sada te ljubomora grize toliko da postaješ pokvaren.

— Ljubomora? Nisam vjerovao da imam razloga.

— Nemaš, ali se tako vladaš. To je prljavo, da znaš. On tebe nikad ne bi ovako jadno ogovarao, jer je iznad takvih stvari, a osim toga smatra te prijateljem.

— Prvo, ne ogovoram ga, nego razgovaram s tobom, a drugo, nije mi na pameti bilo ništa prljavo. Ali, ne mari za žene, to je očito.

— Pod time naravno misliš da ne mari za one lake ženske što ih srećete na vašim ogavnim pijankama.

— A, s kakvim ženama da se zabavi nego s lakim? Misliš li da su one njegove navodne ljubavnice bile oličenje čednosti? Uostalom, tko ti kaže da ih je uopće imao?

— Drama.

— Pa, to nije drama o njemu, ženska glavo. To je obična drama.

— Ne znam. Reci što hoćeš, ali osjećam da ta drama ima mnogo više veze s njim, no što pretpostavljaš. Trebao si ga samo gledati dok promatra glumce. Izgledao je kao dio cijele te radnje, kao da im pripada.

— Pripada tom vremenu.

— Ne, ne, reci što hoćeš, ali uvjerena sam da je to njegov životopis.

— To još manje objašnjava zašto izbjegava žene.

— Možda je nekome vjeran. Pa, ni ti nisi jurio ljepotice u baru. Ili možda jesi?

— Nisam. Ali da sam od tebe udaljen četiri stoljeća, uvjeravam te da ti ne bih bio tako vjeran.

— To je svakako tvoj problem. Možda je njegov osjećaj časti jači.

— Pazi da ne umrem od smijeha.

— Možda je razočaran, možda je imao neku nesretnu ljubav.

— Oh, da. »Tamna sjena na njegovu tako lijepom licu...« Moja Alma želi razočaranog idealca.

— Ostavi se jeftine literature. Ovo je život, stvarni život, a Grof od Dalesa postoji i pobija sve tvoje gluposti.

— Možda, ali ti o njemu znaš ono što si vidjela u eksperimentalnom kazalištu.

— Ne samo to. Spasio je troje ljudi od sigurne smrti. Pred mojim očima ih je spasio, Max. Ali, ni to nije sve. Uostalom, upoznao si ga, a da si bio s nama u eksperimentalnom kazalištu, i ti bi povjerovao da je drama njegov životopis. Samo, drama zaista ne objašnjava zašto bi izbjegavao žene. Ili je nekome vjeran ili se kasnije u njegovu životu nešto dogodilo, što je... — najednom se zacrvenjela i okrenula se kako Max to ne bi vidio. Pretvarajući se da sređuje policu s knjigama, sređivala je vlastite misli. Naravno, kako se toga nije ranije sjetila: on voli nju, Almu. I voli je nesretno, jer nikad tu vezu neće moći ostvariti.

. . .

Vremeplov je i dalje bio neupotrebljiv, a ovog puta nalet novinara nije bio tako bezazlen kao prije. Naravno, Dolik se pobrinuo da skloni Grofa od Dalesa tamo gdje ga novinari neće pronaći, a Alma i Max pošli su s njim. Max je koristio Grofove priče kao okvir i atmosferu svojih budućih romana od kojih je tako dobro živio, a Alma je sve teže krila svoje nezadovoljstvo Maxovom prisutnošću. Ovdje, daleko od svijeta, na usamljenom mjestu koje izgleda tako romantično, tri je bio prevelik broj.

— Znaš li ti da si mi preoteo zaručnicu? — napokon je izgovorio Max, a bio je malo »pod gasom«, jer ponijeli su dovoljno punih boca da si stvore zalihu.

— Ne budi smiješan.

— Budimo realni. Ja možda jesam ljubomoran, ali ne i tip koji bi pravio scene. Ako joj je stalo do tebe, moja borba za nju ne služi ničemu. Problem je u tome što ćeš ti otići, a ona ostaje ovdje.

— Da.

— Cijelog će života žaliti za tobom.

— Pa što onda?

— Ne znam. Jednostavno, ne želim da bude nesretna.

— Ah, nesretna. Udat će se za tebe, rodit će ti lijepu dječicu, i povremeno će ti u nekoj svađi spominjati kako bi joj bilo bolje sa mnom no s tobom. To čini većina žena, i nećeš me uvjeriti da su se, što se toga tiče, vremena promijenila.

— Ne, ali taj za kojim žena žali obično je u blizini, i ljutiti muž pokazuje na njega vičući: »Zar on? Pogledaj ga kakav je.« Jer, naravno, i on je ostario i pokazao sve svoje i najskrivenije mane. Ona viče: »Sto puta je bolji od tebe!«, ali zapravo ne vjeruje u to, i zato je sretna. Ovo je drugi slučaj. Ti se vraćaš tamo gdje si doslovce ono o čemu ona mašta, i to će je pratiti cijelog života.

— Da, razumijem.

— Reci mi što ti zapravo misliš o Almi.

— Ne znam.

— Da li ti se sviđa? To valjda znaš.

— Možda mi se sviđa, ali ne tako da bi ti morao biti ljubomoran.

— Nisam ljubomoran. Stalo mi je do toga da bude sretna. Ali, ne mogu je prepustiti čovjeku iz sedamnaestog stoljeća.

— Naravno da ne možeš.

— Uostalom, tebi nije ni stalo do nje.

— Uvjeravam te da nikad nisam na takav način mislo o njoj.

— Sad... bez uvrede... ni s barskim damama nisi išao daleko.

— Ne — promrmljao je — nisam.

— Zašto?

— Ne znam. Zaista ne znam. Otkako sam kod vas, uporno me nešto sprečava da se vladam normalno. Kao da osjećam da to nije u redu. Nisam na pravom mjestu, i na neke stvari nemam pravo. To čak nije ni svjesno. To je kao da, recimo, želim nekoga udariti; baš prije nekoliko dana rado bih lupio Martina po nosu, vladao se onako kako ne bih dopustio svome suvremeniku. Ali, ja to ne mogu. Nije to bilo svjesno suzdržavanje. Jednostavno ga ne mogu udariti, jer nisam tamo gdje pripadam. Ne znam kakva je to vrst instinkta, ali me doslovce koči... Ali, ostavimo to. Govorili smo o Almi. Ni ja ne želim da joj bude nanesen bol, ali ne znam što bi trebalo učiniti. Zašto tvrdiš da se ne vrijedi boriti?

— Ako joj je stalo do tebe, svojom borbom mogu je samo zbuniti.

— Nemoj biti tako siguran. Pretpostavimo da ti i ja imamo dvoboj, ne mislim pravi dvoboj, nego nešto slično što bi odgovaralo vašem vremenu, i da ti pobijediš.

— Dobro, recimo verbalni duel. Ne mogu reći da tome nisam dorastao, ali ne mogu tvrditi ni da bih te pobijedio.

— Pa, mogao bih malo popustiti.

— Na to nisam spao.

— Ni zbog Alme?

— Dobro, recimo da pristajem. I što onda?

— Žene vole pobjednike.

— Vraga. Ma kakav dvoboj da izaberemo, ako ja pobijedim, mene će optuživati, a oko tebe zaljubljeno trčati i vidati ti rane.

— Dobro, onda ti pusti mene da pobijedim.

— A ti bi na to pristao?

— Radi Alme.

— Svaka čast tvojim osjećajima, mada još uvijek ne znam kakva su, ali ako ti mene pobijediš, reći će da je oduvijek znala da sam inferioran.

— Hm.

— Da: hm. Tako je to.

— Da joj pokušam ukazati na tvoje kvalitete?

— Radije nemoj. Usporedi me sa sobom, razlika je očita. Osim toga, tek će takvo tvoje vladanje smatrati pravim vladanjem, i samo ćeš još više zablistati u njezinim očima.

— Onda je, kad popravite vremeplov, odvedi tridesetak godina kasnije, neka me vidi kao dosadnog starca.

— Sumnjam da ćeš biti dosadni starac. Sve mi se čini da će njezino oduševljenje tobom još više porasti. Usput rečeno, imaš li ti kakvu bolnu točku?

— Što?

— Isuviše si savršen a da je nemaš. Nekako nisam sklon vjerovanju u potpuno savršenstvo, to mi se čini nestvarno. A ipak, ti si tu, to je očito. Čak se vladaš kao moj prijatelj.

— Ja ti i jesam prijatelj!

— Znam. Sve je na tebi savršeno. Ali nešto... Mora biti nešto.

— Uvjeravam te da nema ničega.

— Ah, dobro. Ostavimo se rješavanja nerješivih stvari.

. . .

— I vi sebi umišljate da ste proizveli vremeplov! — vikao je razjareni čovjek na Dolika. — I sada ga popravljate, je li? Ha, ha... pazite da ne umrem od smijeha. Vi i vaš vremeplov! Znate li vi koliko je ta greška mene stajala? Mene, dragi moj, mene! Vi ste zataškavali stvar. Svoju stvar, naravno. Ali, i ja sam svoju morao zataškavati, još kako sam je morao zataškavati. I potrudio sam se, dragi moj, potrudio sam se. K vama su ipak stigli novinari, a k meni nisu. To je već dokaz koliko ste nesposobni. Vremeplov! Ha, ha! A ja sam se čudio kako mi se tako nešto moglo dogoditi uz toliko osiguranje, a zapravo ste svemu vi krivi. Vi i vaš smiješni izum. Vremeplov! Oh, pazite da ne umrem od smijeha!

. . .

— Kvar otklonjen stop. Dolazimo po vas stop. Dolik.

Naravno, moralo se jednom dogoditi, Alma je to znala od početka. A ipak, sada kad se dogodilo, kad je to postalo stvarnost, sve joj je izgledalo drukčije. Dok su bili zajedno, ona se bar mogla nadati nečemu... čemu, to možda ni sama nije znala, jer sve na što je uopće mogla pomisliti bilo je posve neostvarivo. Ali, bilo je ugodno biti uz njega i zavaravati se maštanjem. Nikad ništa nije očekivala od njega, ali je voljela vjerovati da očekuje. Sada je sve to zauvijek svršeno. On odlazi, i sve što će joj ostati bit će lažno uvjerenje da ju je volio, ali je bio isuviše častan čovjek da joj to prizna u ovakvim uvjetima. Uvjerenje dovoljno da joj ostatak života ispuni divnom uspomenom.

. . .

Ż Možda imam pravo na još jedan savjet — rekao je Grof od Dalesa pozdravljajući se s Maxom. — Mislim da Alma ne bi trebala saznati istinu. Još uvijek vjerujem da je jedna takva uspomena može prije učiniti sretnom, nego nesretnom. Naravno, na vama je da odlučite.

— Nemoj mi govoriti vi. Još uvijek smo prijatelji.

— Jesmo, ali čini mi se da moram.

— Neću reći Almi što se dogodilo.

— Dobro. Tako je bolje.

— Kaži da ćeš to zaboraviti.

— Da, kao i sve što mi se među vama dogodilo. Inače moje postojanje ne bi imalo nikakve svrhe. Ja sam Grof od Dalesa.

— Da, i za mene ćeš to uvijek i ostati. — Max pruži ruku, koju Grof od Dalesa s malim oklijevanjem napokon srdačno prihvati. — I bez obzira na sve, pa i na to što ćeš zaboraviti ono što ću ti reći, ipak ti želim reći. Bolji si od svih ljudi koje sam upoznao.

— Tako je i trebalo biti. Tako je zamišljeno, zar ne?

— Da, tako je zamišljeno.

. . .

Novinari su se smirili nakon dužeg vremena, i tek kad su petorica vodećih učenjaka kategorički zanijekala postojanje vremeplova. Letjelica o kojoj se toliko govori, obična je letjelica koja može letjeti kroz prostor, ali ne i kroz vrijeme.

— Ah, kako samo lažu, kako licemjerno lažu gospoda veliki umovi — procijedila je Alma kroz zube.

— Bolje je tako — uvjeravao ju je Max. — Vremeplov je izdržao njegov povratak, i sada je ponovo izvan upotrebe.

— Jesu li ga bar vratili na pravo mjesto? Hoću reći, u pravo vrijeme?

— Da, na to ti se mogu zakleti. Tamo je gdje pripada.

— Dobro je tako. — Najednom se nasmijala. — Nisi mu uspio pronaći bolnu točku, ti, veliki filozofe malih knjižica.

— Ne, nisam. U svemu ljudskom, onom najboljem, bio je savršen.

. . .

Alma je dugo tugovala, a onda se tuga pretvorila u lijepu uspomenu. U međuvremenu udala se za Maxa i rodila mu dvoje lijepe dječice. O Grofu od Dalesa rijetko su govorili, iako su ga oboje sačuvali u lijepoj uspomeni.

Nikad više nisu pošli u eksperimentalno kazalište. U početku je Almi bilo teško posjećivati mjesta koja je on toliko volio, a kasnije je uočila da Max izbjegava to mjesto. Bio je to jedini način na koji je on pokazao ljubomoru prema Grofu od Dalesa, i ona je to poštovala.

Vjerojatno nikad ne bi ni saznala istinu da nije bilo Martina.

— Ne idete više u eksperimentalno kazalište, Alma? — upitao ju je ružno se osmjehujući.

— Ne, ne idem.

— Šteta, ima zgodnih stvari.

— Je li? Kao, na primjer?

— Životopis Grofa od Dalesa.

— To mi nije potrebno. Poznavala sam ga jer sam znala kako da ga upoznam. I ja i Max. A ima ljudi koji ne znaju uočiti vrline jednostavno zato što je to njima posve strano.

— Ah, je li? — naceri se. I tada joj je rekao.

Lažete, Martine! — povikala je, i sasula mu je u lice sve ono što se skupljalo godinama i što se uporno svladavala da ne kaže.

Ali, dok se vraćala kući i smirila se šetnjom, počela je vjerovati. Kod kuće je već bila potpuno mirna.

— Možeš mi slobodno reći, Max — rekla je. — Znaš da nisam osoba koja pravi scene.

— Nije stvar u sceni. Ali, čovjek ima pravo na svoja mala maštanja. Jednog dana ću Martinu razbiti nos.

— Nisam dijete, Max.

— Ni ja nisam dječji pisac, pa ipak pišem naivne stvari. Potičem ljudsku maštu na nešto lijepo. Ne treba ljude razuvjeravati u postojanje željenog.

— Čak iako ne postoji?

— Ali, postoji. Zar bi se inače provlačio stoljećima kroz ljudsku maštu? Zar bi onaj pisac, kako li mu je ime, tek tako iz čista mira pisao dramu o Grofu od Dalesa? Uvijek si vjerovala u njegovo postojanje. Bio je tvoj ideal. Da ga nisi upoznala, možda bih ti se cijelog života rugao što vjeruješ, ali ti bi i dalje vjerovala.

— Međutim, upoznala sam ga i svu sam svoju maštu prenijela na njega. Pa, ipak, Max, nije li izgledao tako stvarno? A osim toga, kako je mogao jesti, piti, brijati se, čak se i ozlijediti?

— Napredak naše ere, Alma. Neka vrst savršenstva, mada ne onakva kakva smo naučili željeti. Pogrešno savršenostvo, jer se našao na pogrešnom mjestu. U eksperimentalnom kazalištu pokazuje svoju

pravu svrhu, jer ne kontaktira s nama. Potiče nam maštu.

— A kako sam samo bjesnjela na lažljive učenjake. Zapravo, petorica učenjaka nisu lagala. Vremeplov nikad nije ni napravljen. Mislili su da su uspjeli, ali to uopće nije bio vremeplov.

— Ne. Krećući se kroz prostor, upali su u eksperimentalno kazalište. Povrijedivši granicu koju gledalac ne smije prijeći, aktivirali su »ja« glavnog glumca, i on se nastavio vladati u stilu usađene mu ličnosti.

— Naravno, sve je to tako jednostavno. Uvijek su gledaoce upozoravali da ne prelaze obilježene granice, kako se ne bi upleli u predstavu.

— To se dogodilo nešto prije generalne probe. Kad je nestao, promijenili su glumca, a pošto nisu znali gdje se nestali glumac nalazi, promijenili su i ime novog glumca, kako bi stvar što bolje zataškali.

— Ali, zar on nije znao tko je?

— Ne, nije znao, niti je bilo predviđeno da zna. On je stvoren da BUDE Grof od Dalesa, i on je to bio. Naravno, kad je nestao, direktor kazališta je progutao veliki strah, unatoč tome što je bio uvjeren u njegovu punu bezopasnost po okolinu, Mogao je povrijediti sebi sličnog, i zato je imao uspomene kontradiktorne sa stvarnošću, što me je ponekad dovodilo u zabunu. Uvijek sam osjećao da takvo savršenstvo ne može postojati u potpunosti. Pa, ipak sam išao pogrešnim putem. Nije mogao povrijediti čovjeka, i mada to nije znao, instinkt je bio jači od svjesnog. I žene je izbjegavao, sjećaš li se.

— Da, a ja sam mislila... — uzdahnula je. — Pa, ipak, zar nije bio DIVAN ČOVJEK?

— Da, izuzetan.

— Dakle, ipak si mu pronašao bolnu točku.

— Da. Devet zlatnih vrlina i deseta koja sve to uvjetuje, koja čini da sitne ljudske slabosti budu svladane, i da doista posjeduje sve za čime cijelog života težimo. Ne mogu reći da mu nisam zavidio. Uvijek sam želio biti poput njega.

— Mi to ne možemo.

— Naravno da ne možemo. Mi smo obični ljudi. Možemo ga samo zamisliti.

— A i tada ne bez bolne točke. I Grof od Dalesa ju je imao. Bio je robot.

Lester del Rey: Večernica

Evensong

Preveo Zoran Milović

Pisac koji o svojem poslu ozbiljno razmišlja s vremenom sve više i više obraća pažnju na drevne filozofske probleme i pitanja — dobro i zlo, i na uzročnost — ono što leži duboko u osnovi svakog zapleta ili karaktera. Kao pisac znanstvene beletristike koji pokušava prikazati komadiće budućnosti i ja sam se neizbježno našao zaokupljen pitanjima teleologije: postoji li svrha i namjena svemira i čovjeka? To možda i nije važno. Ali, ako je tako, moramo li slijediti to neznano? Ako vladaju tajna pravila, zar ne možemo oblikovati našu vlastitu svrhu u skladu s našim krajnjim mogućnostima? Ja sam. uzeo sam svog Invictusa izravno i pošteno, s tek daškom britkosti. ali vrlo ozbiljno. I zbog toga, »Večernica« nije tek puka maštarija već alegorija.

Lester del Rey

Nestali su mu i posljednji ostaci snage dok se spuštao na površinu malenog planeta.

Sada se odmarao, polako skupljajući snagu iz žutog sunca koje je obasjavalo zeleni travnjak oko njega. Osjetila su mu bila prigušena umorom, ali strah kojem su ga naučili Otimači prisiljavao ga je da ih usmjeri na traženje nekakva skrovišta.

Bio je to miroljubiv svijet, shvatio je, i to mu je otkriće umanjilo strah. U mlađim, onim davnim danima, gajio je mnoštvo svjetova na kojima se igra životnom plimom i osekom mogla igrati do samoga kraja.

Bio je to živahan svemir, taj, kojim je nekada krstario. Ali Otimači nisu mogli podnositi takmace čija je pomama dopirala dalje od njihove vlastite. Sam mir i red ovdje, na ovom planetu, znači da je ovaj svijet nekada pripadao Otimačima.

Oprezno je testirao tragajući za njima, čim je samo malo ojačao. Nijedan od njih sada nije bio ovdje. Mogao je učas osjetiti pritisak njihove bliske prisutnosti, ali joj sada nije bilo ni traga.

Ravna zemlja obrasla travom prostirala se daleko i nestajala za udaljenim brdima. U daljini, mramorne su strukture bijelo i sjajno iskrile na kasnom popodnevnom suncu, ali bile su prazne i njihova neznana namjena svela se tek na dekoraciju ovog napuštenog svijeta.

Njegova pažnja poleti natrag, preko potoka, na drugu stranu otvorene doline.

Tamo ugleda vrt. Za niskim zidovima, kilometri kojima se širio u daljinu bili su ispunjeni gustim drvećem; na prvi pogled, nenastanjen i napušten prostor. No, mogao je osjetiti kretanje životinja među granama i duž zavojitih staza. Nedostajala je životna, bučna živahnost

stvarnog života.

Svakako je to bilo bolje utočište od ove otvorene livade i on je čeznuo za njim, ali opasnost izdajničkog pokreta držala ga je mirnog na istom mjestu usred livade. Promislio je o svom prethodnom bijegu, da bi se još jednom osigurao, ali je naučio vrlo dobro da čak i on može pogriješiti.

Sada je čekao i još jednom testirao u potrazi za klopkom Otimača.

Zagospodario je strpljenjem za vrijeme dok se nalazio u zatvoru Otimača smještenom u centru galaksije. Potajno je sakupljao snagu i istovremeno planirao bijeg dok su oni oklijevali da mu konačno presude.

A onda je bljesnuo van, u bijeg koji će ga odbaciti daleko izvan dijela svemira koji je pripadao njima. No slom je došao prije no što je uopće stigao premostiti udaljenost do kraja ove spiralne ruke galaktičke tvrđave.

Činilo se da je njihova paučina otkrivanja razapeta posvuda.

Njihove velike linije za upijanje energije tvorile su gnijezdo tako finog tkanja da ga je bilo nemoguće proći bez posljedica.

Zvijezde i svjetovi bili su povezani; samo ga je čitav niz čuda uspio dovesti ovako daleko.

Sada, rasipanje energije na slična čuda nije više bilo u njegovu dosegu. Od svojih neuspjelih pokušaja da ga ulove u zamku i povuku dosad su previše toga naučili.

Sada je strpljivo i pažljivo pretraživao, uplašen da ne uključi kakav alarm, ali još i više uplašen da previdi njegovo postojanje. Iz svemira, ovaj je svijet pružao jedinu nadu u nekakvo spasenje i oslobođenje od njihovih niti i mreža. Ali tada su mu za testiranje bile dostupne samo mikro sekunde.

Napokon mu osjetila potpuno oživješe. Nije mogao otkriti ni najmanji trag njihovih mamaca i detektora na ovom mjestu i počeo je sumnjati da mu sada ni najbolji pokušaji možda neće biti dovoljni, ali više nije mogao.

U početku polako, a onda u iznenadnoj jurnjavi baci se u labirint vrta.

Ništa nije udarilo s neba. Ništa se nije pojavilo iz srca planeta s namjerom da ga zaustavi. Nije bilo nikakva prekida u šuštanju lišća i cvrkutavom ptičjem poju. Zvukovi životinja nastaviše se bez prekida.

Ništa nije bilo svjesno njegove prisutnosti u vrtu.

Nekad bi to samo po sebi bilo nezamislivo, ali sada je iz te činjenice izvlačio zadovoljstvo. On sam do sada mora biti sjenka, nepoznata i neprepoznatljiva u svom prolaženju.

Nešto je dolazilo stazom na kojoj se odmarao, tapkajući šapama i lagano dodirujući opalo lišće. Neka druga životinja lagano je odskakutala u svijetlo grmlje pored staze.

Dopustio je svojoj pažnji da se odmara na njima u trenutku kada se obje životinje pojaviše, odjednom, na pokrajnoj stazici.

Ledena strava pope se uza nj i obavi ga.

Jedna od životinja bio je zec, koji je sada grickao lišće djeteline, trzao dugačkim ušima i njuškao ružičastim nosićem u potrazi za hranom. Druga je bila mlada srna, očigledno tek rođena. Jedna od njih, a ponegdje i obje životinje, mogle su se pronaći na bilo kojem od tisuću svjetova.

Ali, ni u kom slučaju ne bi mogli biti točno ove vrste koje su se nalazile upravo pred njim. Ni u kom slučaju, osim ako ovo nije...

Da, ovo je bio Svijet Susreta — planet na kojem je prvi put našao pretke Otimača. Od svih svjetova nevoljne galaksije, baš je na ovome morao naći utočište!

U danima njegove pune slave oni su bili divljaci, ograničeni na ovaj, jedan, mali svijet, uspaljeni i tjerani svojim načinom prema samouništenju kakvom su predodređeni svi slični barbari. A ipak, bilo je nešto neobično u vezi s njima, nešto, što mu je u to doba skrenulo pažnju, pa čak i nepostojanu samilost na njih.

Poučavao je neke od njih, doveo ih u visine i čak je gajio poetične fantazije o tome da ih učini svojim drugovima i sebi jednakima u trenutku kad se životni put njihova sunca približi svojem kraju.

Odgovorio je njihovim pozivima za pomoć i podario im, u najmanju ruku, nešto od onoga što im je bilo potrebno da se uprave prema moći, čak i nad prostorom i energijom.

A oni su ga nagradili umišljenim ponosom u kojem nije bilo ni traga zahvalnosti.

Napokon, napustio ih je i prepustio njihovom vlastitom barbarskom kraju, odlazeći na druge svjetove, u potrazi za svrhama širih dosega.

Bila je to njegova druga ludost.

Previše su zakoračili stazama koje su vodile otključavanju tajni svemira. Na neki način, čak im je uspjelo izbjeći samouništenju. A zatim su uzeli svjetove svog vlastitog sunca i izašli van, u prostor, sve dok nije došlo i do toga da se bore s njime čak i za svjetove koje je napravio samo za sebe. Sada, svi ti svjetovi pripadaju njima, a njegovo je samo ovo sićušno mjesto ovdje, na njihovu matičnom planetu — u svakom slučaju, bar za neko vrijeme.

Užas spoznaje da je ovo Svijet Susreta malo se smanjio kada se sjetio kako brzo njihove horde zaposjedaju i napuštaju svjetove, bez prividnih rezultata.

I iznova, testovi koje je mogao napraviti pokazali su da ih na ovome mjestu nema.

Ponovo se počeo opuštati osjećajući iznenadnu nadu nastalu iz prolaznog očaja. Sigurno je da bi i oni mogli pomisliti da je ovo jedini

planet na kojemu nikada ne bi tražio skrovište.

Sada je maknuo sve strahove na stranu i počeo prisiljavati misli da se razviju prema jedinoj stvari koja je mogla pružiti nekakvu nadu. Trebao je snagu, energiju, a ona je bila dostupna u svakom području nedirnutom mrežama i sistemima Otimača.

Njegova vlastita energija otjecala je u svemir u toku bezbrojnih eona, rasap energije koja je mogla uništiti ili pak stvarati sunca. Bila je to snaga potrebna za bijeg, snaga možda čak dovoljna da se pripremi za eventualni susret s njima s, u najmanju ruku, šansama za primirje, ako već ne i za pobjedu. Kada bi ih se mogao osloboditi samo na nekoliko sati, samo nekoliko sati nezamijećenosti, mogao bi usisati i zadržati toliko mu potrebnu energiju.

Upravo je bio u potrazi za njom, kad, iznenada, nebo nad njim zagrmi i sunce potamni za trenutak.

Strah se iz njegovih dubina izvi na površinu i pošalje mu zbrku prije no što je uspio iznova zavladati sobom. Ali, još uvijek, za letimičan tren, još je ostao trag nade u njemu.

To je mogao biti fenomen koji je stvorila njegova vlastita potreba za energijom; može biti da je počeo crpsti isuviše snažno, isuviše nestrpljivo, s previše želje za tom toliko mu potrebnom snagom.

A onda, tlo se zatrese.

Znao je.

Otimači nisu bili prevareni.

Znali su da je ovdje, nisu ga izgubili ni za tren. I sada, slijedili su ga sa svom svojom čvrstom neistančanošću. Jedan od njihovih izviđačkih brodova se spustio, izviđač će izaći u potragu za njim.

Borio se da ponovo vrati kontrolu nad sobom, i trebalo mu je mnogo vremena da ponovo stjera strah dolje, u dubinu.

Pazeći da ne uznemiri čak ni vlat trave, ni list na grančici, počeo se povlačiti prema gustoj šikari u centru vrta, gdje je život bio najgušći.

S tim štitom oko sebe mogao je pokušati da upije nekoliko kapi energije, snage potrebne da stvori tanku auru oko sebe i sakrije se među životinjama.

Neki od izviđača bili su mladi i nedovoljno iskusni. Jedan takav mogao bi se prevariti i otići.

A onda, prije no što bi njegov izvještaj došao provjeriti netko drugi, moglo bi još biti nekakve nade, neke sitne mogućnosti za spas...

Znao je da je ta misao tek puka želja, a ne plan, ali držao se nje, zalazeći polagano u gustiš centra vrta.

A tada, u trenutku, ostao je čak i bez najmanje nade.

Zvuk koraka bio je čvrst i siguran. Grančice su se slamale pod koracima, koracima koji su dolazili ravno, bez skretanja, bez sumnje. Neumoljivo, svaki čvrst, dugačak koračaj dovodio je Otimača sve

bliže i bliže skrovištu u gustišu.

U zraku pojavi se slabašna toplina i životinje se u panici razbježaše.

Osjetio je Otimačev pogled na sebi, i, pokuša se osloboditi svijesti o tome.

I, poput straha, sjeti se da je od Otimača naučio i molitve.

Očajno je molio ništavilo, jedino koje je znao, ali odgovora nije bilo.

— Pođi naprijed! Ova je zemlja naša i ti ne možeš ostati na njoj. Naša je presuda donesena i pripremljeno je mjesto za tebe. Pođi naprijed i dopusti mi da te povedem tamo! — glas je bio blag, ali je nosio u sebi snagu koja je smirivala čak i šuštanje lišća.

Dopusti da ga upiljeni pogled Otimača još jednom dosegne,

— Ali... — Riječi su bile beskorisne, no gorčina nakupljena u njemu prisiljavala ih je da same naviru — Ali zašto? Ja sam Bog!

Na trenutak nešto srodno tuzi i samilosti pojavilo se u očima Otimača. A onda, trenutak prođe i dođe odgovor.

— Znam. Ali ja sam Čovjek. Pođi!

Napokon, pokori se. Tiho, bez pokreta, bez zvuka, ustane i polagano krene za Otimačem, dok je žuto sunce tonulo za zapadnim zidom vrta.

I veče i jutro dana osmog.

Objavljeno prema dogovoru sa G. P. A. München

Clifford Simak: **Sam svoj majstor**

How-2

Preveo Božidar Stančić

Gordon Knight čekao je nestrpljivo da prođe onih svakidanjih pet sati rada u uredu kako bi mogao požuriti kući. Danas je morao stići sandučić Brikol koji je naručio; jedva je čekao da se prihvati posla.

Odavna je želio imati psa, da, zaista, ali je tu bilo još nešto: taj mu je sandučić otvarao nove vidike. Nikad nije u svojim rukama imao sandučić Brikol, koji je sadržavao biološke elemente, i zato je bio vrlo uzbuđen. To, dakako, neće biti biološki pas i bit će već djelomično montiran. Treba samo sastaviti dijelove. No, to je bilo nešto novo i on je gorio od nestrpljivosti da što prije počne.

Zamisao o psu nadošla mu je kad se Randall Stewart po povratku s pijace zaustavio pred njegovom sobom i pohvalio se svojim amaterskim zubarskim umijećem.

— To je vrlo lako — primijetio je. — Samo dobro pročitaš upute. Gle, ovo sam si jučer izliječio!

Prignuo se i razjapio usta da bi Knight bolje vidio zub koji je sam popravio.

— Morao sam montirati mnogo zrcala, ali sve je u tim sandučićima. Imaš pri tome ugodan dojam da si uradio sam.

— To je vjerojatno zanimljivo — reče jednostavno Knight

— I ekonomično! — doda ponosno Stewart, uporno promatrajući Knighta, koji je šutio. — Svatko bi se morao sam pozabaviti svojim zubima. Prema uputama.

Ima pravo — pomislio je Knight. Sve se može uraditi po uputama ako nismo brzopleti, ako smo strpljivi. U svojim slobodnim trenucima on je sagradio kuću, izradio namještaj i montirao sve kućanske aparate. Vremena je imao jer je radio petnaest sati na tjedan. Najprije je kupio gradilište. Ali da je platio zidare, tesare i vodoinstalatere, ne bi mu ostalo dovoljno novaca da sagradi takvu kuću. Jest, trebalo mu je za to deset godina, ali je zadovoljan, a to ne treba zaboraviti. Bio je ponosan. Ne, nitko u okolici nema tako lijepu kuću. Istina, i drugi njegovi prijatelji su sagradili sebi kuće, ali je nitko nije poljepšavao ni povećavao. Pomislio je kako bi mogao, onako za zabavu, sagraditi još jednu kuću, ali to nije imalo smisla. Ne bi je mogao prodati, jer su gotovo svi zauzeti građenjem vlastite kuće od montažnih elemenata,

također iz zabave.

Uostalom, na svojoj će kući dodati još koju prostoriju, to je praktično, a uredit će i krov, sjenicu, pa i sa zemljom ima posla. Dosad još nije uspio urediti vrt. Bavio se tim mislima kad bi bio malo pripit, a to je bivalo češće jer je želio biti velik mislilac i bio je uvjeren da se to ne može bez čašice.

Ostao mu je još jedan sat rada u uredu. Knight je iz torbe izvadio najnoviji broj revije »Brikolmont«, listajući tek toliko da mu prođe vrijeme. Šteta što ne može izraditi sve ono što predlaže revija, na primjer da u jednoj prostoriji uredi ambulantu. Mogao bi ostati kod kuće bude li bolestan. Komfornije je.

Mogao bi sam uzgajati proizvode za izradu svojih lijekova, s izborom od 50 trava i biljki za početak i s po opširnim uputama.

Sam bi mogao izrađivati krzneni kaput koji bi poklonio ženi, uz pošiljku para nerčeva i svega potrebnog alata i pribora za krznare.

Mogao bi krojiti svoja odijela i ogrtače. Mogao bi konstruirati vlastiti TV-aparat i uvezivati sam svoje knjige. Mogao bi sagraditi osobnu električnu centralu pod geslom »Vjetar radi za vas«.

Mogao bi, napokon, konstruirati vlastitoga robota, čovjeka za sve, inteligentnoga, poslušnog, koji ne treba godišnjeg odmora ni prekovremenih plaćenih sati, radi cijeli dan, neumoran je, ne spava, uvijek spreman za rad.

Priuštite sebi jednoga od tih robota i svakoga će dana za vas u vrtu ubrati kukuruz, grah, grašak, rajčicu i drugo zrelo povrće, složit će ga po vrstama, jer ima ugrađen selektor.

Možete naručiti i pribor za kućne poslove, za čišćenje snijega ili ličilačke poslove. Uključite robota i živite bezbrižno jer će se robot brinuti za sve.

Pri tome ima samo jedna nevolja: sanduk s dijelovima robota stoji 10.000 dolara, a toliko i sav mogući pribor za obavljanje različitih poslova. Zato je Knight zaklopio časopis i spremio ga u torbu. Još samo 15 minuta do odlaska.

Uronio je u misli o sandučiću koji ga očekuje kod kuće. Oduvijek je želio psa, ali se Grace nije bila složila s tim. Psi prljaju kuću — tvrdila bi. — Oni uništavaju sagove, raznose buhe i ostavljaju dlake. Osim toga, zaudaraju.

Ovom psu neće imati što da prigovori. Ne zaudara, ne ispada mu dlaka, nema buha. Ovaj je polubiološki, polumehanički. Neće biti razočarana. Pas ga može pratiti na šetnji, tvrdi se, donosit će mu komade drva koje baci, moći će s njime u lov na sitnu divljač. Pas će kao i svi drugi dizati nogu za stupom ili drvom, ali samo zato da izgleda kao pravi pas.

U prvi trenutak ga nije vidio. Sandučić je bio prislonjen na vrata hangara. Kad ga je opazio, htio se spustiti pa je pri tome gotovo

helikopterom zahvatio ogradu. Ipak je uspio prizemljiti na pijesak i užurbano izaći.

Jest, to je bio sandučić. Uza nj je bila pričvršćena faktura, ali je sanduk bio mnogo veći i teži nego što je očekivao. Nisu li greškom poslali većeg psa?

Pokušao je podići sanduk, ali je bio pretežak. Pošao je u podrum po kolica. Zaustavio se putem da pogleda svoje imanje: mogao bi, da ima vremena i novca, mnogo ovdje učiniti. Preobraziti čitavo zemljište i okolicu u park. Trebalo bi da se posavjetuje sa stručnjakom za vrtlarstvo ili da nabavi priručnike. Na sjevernom kraju je jezero. Vrt treba da bude usmjeren prema jezeru. Sad je ondje močvara, trstik. Valja to kultivirati, načiniti drvored, mostić ili dva...

Preko jezera na brežuljku, je kuća Ansona Leeja. Kad montira svoga psa, odvest će ga Leeju. Svidjet će mu se. Gordon je katkad imao dojam da Lee ne odobrava uvijek ono što on radi: na primjer, kad je pomogao Grace da izradi peć za zemljano posuđe.

— Čemu proizvodite posude? —pitao je Lee. — Pa ti tanjuri vas dođu deset puta skuplje nego da ih kupite, a mučite se.

Činilo se da ga Grace nije uvjerila kad mu je objasnila da to nisu tanjuri nego keramika i da je to umjetnički rad. Ta je razonoda postala u nje takva strast i uzela takve razmjere da se odrekao svoje makete željeznice kako bi mogao proširiti kuću i osigurati skladište za keramiku.

Kad je za dvije godine Grace, umorna od keramike, prešla na slikanje i Knight joj je načinio atelje, Lee nije komentirao, no Gordon je znao da to ne čini jer smatra diskusiju suvišnom.

Sa psom će se zacijelo složiti. Knight je bio zadovoljan što ga i kao takvoga može ubrojiti među prijatelje. Lee je, kao pravnik, provodio slobodno vrijeme s lulom ili knjigom u ruci.

I Knightova su djeca sada imala osobnih preokupacija. Mary se prije udaje zanimala za vrtlarstvo. Staklenik je bio kraj obronka. Nekoliko mjeseci poslije njezine udaje Knight je demontirao uređaje za natapanje i time priznao da nije kadar nastaviti.

John se, dakako, zanimao za rakete. On i njegovi drugovi ostavljali su posvuda modele raketa. Posljednja, nedovršena, najveća, ostala je iza kuće. »Jednoga dana«, mislio je Knight, »morat ću dovršiti ono što je momak počeo. Sad je John na fakultetu, sad je netko.«

Pošao je u podrum po kolica i opet ondje zastao. Ovdje je bila skica makete željeznice, na čemu je povremeno radio. Iza toga je laboratorij za fotografiju. Sjetio se da je morao srušiti dio zida i adaptirati podrum. Da bi to dovršio, morat će se dobro prihvatiti posla.

Vratio se s kolicima u hangar, natovario sanduk i jedva ga odvezao

u podrum. Počeo ga je pažljivo otvarati. Zabrinuo se kad ga je otvorio: ni po obliku ni po veličini dijelovi nisu odgovarali dijelovima psa. Počeo je ubrazno disati. Jest, to nije pas. Sad je znao: poslali su mu jedan od najsavršenijih i najskupljih modela robota!

Sjeo je na sanduk, izvadio rupčić i obristo čelo. Skinuo je pričvršćen račun. Jest, račun je adresiran na Gordona Knighta, s naznakom: »Dijelovi za psa, plaćeno unaprijed«.

Počeo je pregledavati dijelove robota. Nitko neće znati što se dogodilo. Prilikom inventure kompanija Brikol imat će jednoga psa više i robota manje. Ali među tisućama poslanih paketa greška se neće naći. Nikad se Gordon Knight nije osjećao toliko krivim, ali je odlučio: montirat će robota i uključiti ga. Oduvijek je želio montirati robota. Zatim će ga demontirati i vratiti. I odmah je znao da nije iskren sam prema sebi.

Dugo je te noći bio budan čitajući upute, pregledajući svaki dio. Trebalo je biti strpljiv s aparatima Brikola. Knight je već bio majstor u strpljivosti. Tko zna kad će opet imati priliku da sastavlja robota.

. . .

Počeo je četvorodnevni vikend i on se baci na zadatak. Neki su mu dijelovi zadavali mnogo teškoća, morao je zaviriti u organsku kemiju da bi se sjetio nekih reakcija. Mnogo toga je već zaboravio.

Uvečer drugoga dana dovoljno je napabirčio iz udžbenika i mogao je početi montažu. Bio je smeten kad je Grace, uhvativši ga na djelu pri montaži, počela izmišljati poslove koje bi obavljao robot. Jedva ju je odvratio od njezinih planova.

Lako je baratao alatom, pa je montaža brzo bila gotova. Brižljivo se držao Brikolove devize: morate znati što želite prije nego što počnete. Čim ga dovrši, demontirat će ga. Samo da ga uključi... Čemu se inače toliko mučio? I uključio ga je.

Robot se pokrene i pogleda ga.

— Ja sam robot — predstavi se. — Zovem se Albert. Što treba da uradim?

— Polako, Alberte — živo će Knight. — Sjedi da porazgovaramo.

— Meni nije potreban odmor.

— Dobro, onda pričekaj. Odmah ti moram reći da te ne mogu zadržati, ali kad sam te već sastavio volio bih vidjeti što znaš. Ima kućanskih poslova, poslova oko vrta, oko uređenja parka... — Odjednom prestane govoriti. — Oh, pa ja sam zaboravio na dodatni pribor! Ne mogu...

— Ne brinite — reče Albert. — Samo recite što moram raditi.

Gordon mu reče, stavljajući park na kraj, gotovo se ispričavajući što ga je i spomenuo.

— Pet hektara je previše i ne možeš se samo time baviti. Ostaje vrt i travnjak.

— Ja ću popisati stvari koje morate kupiti — reče Albert — a zatim ću se dati na posao. Imate dobru radionicu. Snaći ću se.

— Zar ćeš izraditi svoj pribor?

— Ne brinite. Imate li olovku i papir?

Knight mu dade i Albert sastavi popis materijala koji je valjalo naručiti. Različne komade čelika, aluminijske poluge, bakrene žice i mnoštvo drugih predmeta.

— Evo! — robot Albert mu pruži popis. — Sve ovo neće vas stajati više od tisuću dolara, a time možemo početi.

Dok je Albert pregledavao kuću i okolicu, Knight je telefonski naručio materijal. Robot je skupio gomilu staroga željeza i odvukao ga na hrpu.

— Sve će to dobro doći — primijetio je.

Upalio je zatim ognjište i dao se na posao. Knight ga je neko vrijeme promatrao, zatim je pošao na večeru.

— Albert je izvanredan — spomenuo je ženi. — Sad izrađuje svoj alat i pribor.

— Jesi li mu rekao što hoću da uradi? — upitala je Grace.

— Dakako. Ali najprije mu treba alat i pribor.

— Neka održava čistoću u kući — reče Grace. — Onda valja skrojiti zavjese, oličiti kuhinju, popraviti sve slavine što cure... Zna li kućanske poslove?

— Nadam se da zna.

— Bit će to za mene veliko olakšanje. Mogu se posvetiti slikanju.

Knight je znao što treba da učini pri takvim razgovorima: Slušao bi jednim uhom, a misli puštao da lutaju.

Te se noći Knight nekoliko puta budio. Čuo je Alberta kako lupka čekićem u podrumu. Dugo je ležao budan, gledajući crni strop i čestitajući sam sebi što ima robota. Dakako, privremeno, ali zašto ne bi iskoristio njegove prednosti dok je kod njega?

Ujutro drugoga dana sišao je u radionicu da vidi treba li Albertu nešto. Robot je ljubazno odbio. Knight je izašao i pokušao se zabaviti maketom lokomotive koju je počeo raditi prije dvije godine. Nije više bio tako oduševljen, pa je sjeo i zamislio se. Možda bi trebalo da pronađe nešto zanimljivo i novo? Možda bi se mogao pozabaviti marionetskim kazalištem? Sad ili nikad.

Izvadio je nekoliko časopisa i kataloga kuće Brikol, prolistao ih, ali nije se mogao zagrijati za streličarstvo, alpinizam i brodogradnju. Ostalo ga nije ni zanimalo. Danas vjerojatno nije imao nadahnuća. Hajde da posjeti Ansona Leeja. Našao ga je s lulom u ustima, kako čita Prousta.

Lee odloži knjigu i pokaže prijatelju mrežu za ležanje.

— Popni se pa da pročavrljamo. Pogledaj ovo nebo. Jesi li ga ikad vidio tako plavog?

— Ne razumijem se ti ja u meteorologiju — odgovori Knight.

— Ne znaš ništa ni o ornitologiji?

— Bio sam u klubu za zaštitu ptica. Promatrač.

— I to promatranje te umorilo. Natjecao si se tko će vidjeti više ptica?

— Kako to misliš?

— Pa to je tvoj način življenja. Moj svakako nije. Pogledaj onoga crvendaća na jabuci. To je jedan od mojih prijatelja. Već se šest godina poznajemo. Mogao bih o toj ptici napisati knjigu, i kad bi ona mogla čitati, složila bi se. No, kad bih pisao tu knjigu, ne bi mogao gledati svojega crvendaća.

— Mogao bi pisati zimi, kad ode.

— Zimi imam drugih briga. — Lee uzme vrč i pruži ga Knightu. — To je jabukovača. Sam je pravim. Volim je. Danas je više nitko ne zna spravljati. Mora u jabuci biti crva da bi jabukovača bila dobra.

Kad je Lee spomenuo crve, Knight ispljune jabukovaču i pruži vrč Leeju, koji je s uživanjem počeo piti.

— Svaki put kad me uhvati volja za radom — primijeti Lee zavaljen u ležaljci — pogledam prema tvojoj kući i odustanem. Koliko si soba dogradio?

— Osam — ponosno će Knight. — Zaboga! Osam!

— Pa nije to teško. To je čak zabavno.

— Prije svega, ljudi ne grade sami svoje kuće, onda ne prigrađuju osam soba i ne bave se tucetom različnih aktivnosti u slobodno vrijeme.

— To nije teško. Valja samo kupiti sandučić »Brikolmonta«.

— Najlakše je stvarati dojam da radiš nešto korisno. A samo gubiš vrijeme. Zašto misliš da je taj... taj... »Brikolmont« tako uspješan? Misliš li da je ljudima potreban?

— Ekonomičan je. Čemu trošiti novac za nešto što možeš i sam uraditi?

— To bi možda bilo objašnjenje i razlog. Ali nije opravdanje da se dogradi osam prostorija. Nikome ne treba osam soba. Ne vjerujem da je ušteda jedini motiv toga. Ljudi su posegnuli za hobijem jer su imali previše vremena. I danas to rade jer imaju puno slobodnog vremena. Ja znam kako da ga iskoristim.

Podigao je vrč i potegnuo dobar gutljaj, pa ga opet pružio Knightu. On je odbio.

Bili su zavljeni u mreže za ležanje i promatrali su plavo nebo i crvendaća. Knight je spomenuo da postoji Brikolov sanduk u kojima ima dijelova ptica-robota, ali se Lee sažaljivo nasmiješio pa Knight nije nastavljao.

Kad se vratio kući spazio je nekog robota kako podrezuje živicu ograde pomoću četiri kraka sa škarama. Radio je brzo i djelotvorno.

— Cini mi se da ti nisi Albert — primijeti Knight pitajući se kako je taj robot dospio ovamo.

— Nisam — odvrati robot ne prekidajući posao. — Ja sam Abraham. Albert me je izradio.

— Izradio?

— Jest, izradio me da šišam travnjak. Pa valjda ne mislite da bi se Albert sam upuštao u takav posao?

— Nemam pojma — odvrati Knight.

— Ako želite razgovarati, pođite za mnom. Moram raditi.

— Gdje je Albert?

— U podrumu. Izrađuje Alfreda.

— Novog robota?

— Dakako. Albert i služi za to.

Knight osjeti kako ga ostavlja snaga i nasloni se na ogradu. Sad već i dva robota, a Albert izrađuje trećega! Znači, zato je naručio čelik i raznovrsni materijal. Ali budući da roba još nije stigla, on je zacijelo upotrijebio ono staro željezo za Abrahama.

Pošao je u podrum. Ondje je zaista Albert radio oko peći. Drugi je robot bio djelomično montiran.

— Alberte! Što se to događa ovdje?

— Stvaram! — ljubazno će Albert. — Imam majčinski nagon. Zbilja ne znam zašto su me prozvali Albert. Morao bih nositi žensko ime.

— Ali ti ne bi smio izrađivati druge robote.

— Ma, hajde, ne uznemirujte se! Htjeli ste robote, zar ne?

— Pa jesam.

— No, i ja ih izrađujem. Učinit ću sve što vam bude potrebno. — I robot nastavi rad.

Robot koji proizvodi druge robote! Pravo bogatstvo! Roboti se prodaju po najmanje 10.000 dolara. Dosad 20.000 dolara. Možda će Albert moći izrađivati i više od dva dnevno? Pola milijuna dolara mjesečno! Šest milijuna godišnje!

Neće biti u redu — mislio je. U Brikolu ne bi prodavali takvog robota. A ipak, to nije bio san. Pitao se nije li potrebna dozvola za izradu robota. Robot nije jednostavan stroj. On je gotovo obdaren životom. Zacijelo postoje propisi, službena kontrola, i on se pitao je li učinio prekršaj.

Pogledao je Alberta koji je radio i učinilo mu se da se on ne bi složio s njegovim mišljenjem. Popeo se na kat i uputio u sobu za igru, kojom se nikad nije služio. Bili su ondje stolovi za stolni tenis, za biljar. Sve iz kuće Brikol. Ondje je bio i bar. Poslije pet-šest viskija sve mu se činilo manje crno.

No, osim pozitivne računice znao je da ima i teškoća: prodavao bi robote a svatko bi znao da nema nikakvih sredstava za njihovu

izradu. Tu je onda i dozvola i sijaset drugih stvari... Nagne bocu viskija i pokuša zaboraviti da bi za godinu dana mogao biti milijunaš.

. . .

Kad se sutradan vratio iz ureda, travnjak je bio ošišan, gredice očišćene od korova, plot svježe oličen. Dva su robota na ljestvama ličila pročelje kuće. U kući je sve bilo besprijekorno čisto, Grace je veselo pjevuckala. U jednoj je sobi robot obrubljivao zastore na šivaćem stroju.

— Tko si ti? — zapitao ga je Knight.

— Zar me ne prepoznajete? Ja sam Abraham. Jučer smo razgovarali.

U kuhinji je neki robot pripremao večeru.

— Ja sam Aldebert — predstavio se.

Gordon Knight izađe na travnjak. Roboti su ličili i ostale dijelove kuće. Gordon sjedne i počne razmišljati. Treba sačuvati sadašnje stanje da ne bi pobudio sumnje. No, neće moći zadugo. Jedva da će imati vremena prodati robote ako se tako nastavi. Možda bi mogao dati ostavku? Ili pronaći neku izliku za odlazak, reći da je dobio nasljedstvo... Nije mogao reći istinu. Bila bi nevjerojatna.

Digao se, obišao kuću pa se spustio u podrum. Naručeni materijal je stigao i bio uredno složen. Albert je bio u poslu. Kraj njega tri nedovršena robota. U nekom kutu sanduk i ambalaška u kojoj je dopremljen Albert. Knight se sagne i podiže neku etiketu koja je bila na dijelu robota. Nosila je oznaku X-190. Koliko on zna, X je bio broj eksperimentalnih modela. Dakle, kompanija Brikol je izradila Alberta i spremila ga, jer ga nije mogla pustiti na tržište. Morala bi ubrzo propasti kad bi prodala samo tucet takvih Alberta. Njihova bi cijena bila vrlo visoka.

— Alberte! Pogledaj ovo! — Knight pruži robotu etiketu. — To bi nam moglo donijeti neprilika.

— Ali ne, gospodaru — odvrati Albert. — Ne mogu me identificirati.

— Kako to?

— Izbrisao sam oznaku turpijom i obnovio površinu. Nemoguće je dokazati tko sam.

— Ali zašto si to učinio?

— Zato da ne budem vraćen onamo. Pošto su me izradili, oni su me se prepali i zatvorili me. A zatim sam došao ovamo.

— Netko je pogriješio — primijeti Gordon. — Možda otpremnik. Poslali su mi tebe umjesto naručenog psa.

— Ali vi me se ne bojite. Montirali ste me i dopustili mi da radim. Neću vas napuštati, gospodaru.

— Lijepo je to, ali ako ne budemo razboriti, možemo navući neprilike.

— Ne mogu oni ništa dokazati. Zaklet ću se da ste me vi sami izradili. Neću dopustiti da me se dočepaju, jer ne bih mogao izbjeći drugi put. Rastavit će me.

— Ako izradiš previše robota...

— Vama je potrebno mnogo robota radi posla. Za početak oko pedeset.

— Pedeset?

— Jest. Bit će mi potrebno nešto više od mjesec dana. Sad imam materijala... Evo i računa... — I on pruži Gordonu Knightu račun. Gordon je problijedio. Račun je bio visok, ali prodaja samo jednoga robota dostajat će za plaćanje računa. Dotle ga je Albert prijateljski potapšao po ramenu.

— Ne brinite, gazda. Ja ću se pobrinuti za sve.

. . .

Mnoštvo robota, svaki opremljen svojim priborom, počeli su uređivati teren za park. Nestala je šikara i neplodna zemlja, roboti su očistili jezero, označili aleje, izradili mostove, načinili terase na brežuljku i posadili cvijeće na lijehama.

Presadili su drveće da bi bilo u skladnijem redu. Stara peć za keramiku poslužila je za pečenje opeke, uređen je voćnjak.

Knight se sastao s Ansonom Leejom, koji mu je rekao da će promisliti o situaciji. Poznavao je zakon.

— Moglo bi biti da radiš protuzakonito — primijetio je.

— No, ne znam koliko dok ne proučim stvar.

Ništa se nije dogodilo i rad je nastavljen. Lee je bio u svojoj ležaljci, promatrajući sve, zabavljajući se i naginjući iz vrča jabukovaču. Zatim je stigao kontrolor. Knighta je sreo vani, na travnjaku.

— Ovdje ima nekih promjena otkako nisam bio ovdje. Morat ću vam povisiti porez. — I zabilježio je nešto u notes.

— Čuo sam nešto o robotima koje imate. To je pokretna imovina i podliježe taksama. Koliko ih imate?

— Oko tuceta — odgovorio je Gordon.

Kontrolor se diže i pokuša izbrojiti one koje je mogao opaziti.

— Nekako se prebrzo kreću i nisam siguran, ali nabrojio sam ih 38.

— Ne znam — odvrati Knight i sam se pitajući koliko ih ima. Bio je uvjeren da bi ih bilo i više kad bi kontrolor duže ostao.

— Svaki od njih stoji 10.000 dolara, ali ja bih ih s obzirom na pad vrijednosti, troškove i tako dalje procijenio na 5000 dolara, što bi iznosilo... samo malo... 190.000 dolara.

— Ali, ne možete — počeo se buniti Knight.

— Mislim da sam još i premalo procijenio — doda kontrolor. Mislio je da će Knight dalje raspravljati, ali on nije rekao ništa. No,

što će taj čovjek duže ostati ovdje, više će morati platiti.

Kad je inspektor otišao, Knight je sišao u podrum da bi razgovarao s Albertom.

— Mislio sam da ćemo završiti s parkom, ali mislim da više ne možemo otezati — rekao mu je. — Moramo prodati nekoliko robota.

— Prodati ih, gospodaru? — zaprepašteno će Albert.

— Potreban mi je novac. Došao je kontrolor prihoda.

— Ne možete prodati ove robote, gospodaru! Oni su dio moje obitelji. Svi su moja djeca. Svima sam dao imena nalik na svoje.

— Smiješno — primijeti Gordon.

— Imena im počinju s A. Oni su sve što imam. Radio sam teško da bih ih stvorio i odan sam im kao i vi svojima.

— Ali, Alberte, potreban mi je novac.

— Ne brinite, gospodaru, sredit ću ja to — reče hrabro Albert.

Gordon Knight je morao kapitulirati. Plaćanje neće dospjeti odmah, a u međuvremenu će se možda naći neko rješenje. Ipak, za mjesec ili dva mora doći do novca.

Ali, već sutradan mu je telefonirao službenik ureda za porez i dohodak. Pozvali su ga na razgovor. Cijele noći se pitao ne bi li trebalo da jednostavno nestane, no, u ovo doba dosjea, osobnih karti i otisaka prstiju to nije bilo moguće.

Inspektor poreza bio je ljubazan ali čvrst.

— Pokazalo se, Knighte, da ste u posljednje vrijeme znatno umnožili svoj kapital.

— Povećao sam kapital? — ponovi Knight i lice mu se oznoji. — Nisam ja povećao kapital.

— Mislim pri tome na vaših pedesetak robota, Knighte. Ili ih je možda manje?

— Ne, ne znam. Vjerujem vam.

— Ako se ne varam, svaki stoji 10.000 dolara. Gordon sjetno kimne glavom.

— Dakle, ukupno 500.000. Više od 120.000 poreza. Knight je rastreseno gledao.

— Oko 15. idućeg mjeseca podnesite prijavu o svom dohotku. Zasad biste morali platiti oko polovice svote. Ostalo mjesečno. I država će tražiti neki porez, ali mnogo manje.

— Hvala što ste me podsjetili — reče Knight i htjede izaći.

— Knighte — zaustavi ga službenik. — Možda me se to ne tiče, ali mi smo ustanovili da je vaš godišnji dohodak od rada 10.000 dolara. Možete li objasniti kako čovjek koji zarađuje 10.000 dolara može povećati dohodak na pola milijuna?

— I ja se to pitam — odvrati Knight.

— Mene zanima samo plaćanje poreza, ali bi drugi odjeli administracije mogli biti znatiželjni. Da sam na vašem mjestu,

pronašao bih prihvatljivo objašnjenje.

Knight ode da ne bi čuo još kakav savjet. Već je bio dovoljno uznemiren. Vozeći se kući helikopterom, on odluči prodati nekoliko robota htio to Albert ili ne. Odmah će sići u podrum da to sredi s njim. No, Albert ga je, međutim, čekao na uzletištu.

— Posjetili su nas iz Brikola — spomenuo je.

— Još i to! — jaukne Gordon.

— Ja sam sve sredio — odvrati Albert lažnom hrabrošću. — Tvrdio sam da ste me vi izradili. Pregledali su nas, ali nisu našli oznake za identifikaciju. Nemaju aduta. Službenik je otišao i rekao da će podnijeti tužbu.

— Ako je i ne podnese, neće me samo on ususiti. Ima drugih. Moram platiti 120.000 dolara poreza vladi.

— Što se tiče novca — Albert će zadovoljno — ja sam već sve sredio.

— Smislio si kako ćemo doći do novca?

— Nego što! Dođite!

Poveo ga je u podrum i pokazao mu dva paketića zamotana u papir.

- Novac je ovdje —reče Albert.

— Ovdje, u ovim omotima? Pravi novac?

— Novčanice po deset i dvadeset dolara, nešto i po pedeset.

— Hoćeš reći, da si izradio novac?

— Pa rekli ste da vam je potreban novac. Uzeli smo nekoliko novčanica, analizirali ih i izradili ploče vrlo pomno. Zbilja su uspjele, ne da se hvalim...

— Lažne novčanice? — zaurla Knight. — Alberte, koliko novca ima ovdje?

— Ne bih znao. Štampali smo dok nismo smatrali da ih je dovoljno. Možemo ih još naštampati.

Premda je pretpostavljao da ga Albert neće tako lako shvatiti, Gordon mu pokuša objasniti situaciju.

— Vlada je zatražila da platim porez, a ja nemam novaca. I ministarstvo pravde će me goniti. Iznesi taj novac i spali ga. Neću da imam neprilika još i s tim.

— Ali to je novac — pobunio se robot. — Rekli ste da trebate novac i ja sam ga izradio.

— Ali taj se novac ne smije upotrebljavati!

— Novac je novac! Novčanice su iste! Mi korektno obavljamo posao.

— Iznesi novac i spali ga — naredi Knight. — Zatim prolij boju i uništi ploče. I nikome ni riječi o tome.

— Oh, samo sam vam htio pomoći, gospodaru.

— Znam i hvala ti. — Htio je reći i da će morati prodati nekoliko robota, ali ipak nije imao hrabrosti. Žao mi je, Alberte, što to nije pošlo kako treba.

Izaašo je i promatrao kako roboti pale novčanice. Tko zna koliko je milijuna otišlo u dim...

Kad je predvečer sjedio na travnjaku, pitao se da li je baš dobro učinio što je dao spaliti novčanice. Ipak, dosad još nije učinio ništa protuzakonito... osim, dakako, što je iz sanduka izvadio Alberta i montirao ga, znajući dobro... Budućnost mu se nije učinila sjajna. Za dvadesetak dana morat će podnijeti prijavu o dohotku, morat će platiti porez, a i federacija će tražiti svoj dio. Da ne govori o tužbi kompanije Brikol. Treba sve robote poslati kompaniji. Tada bi se u Brikolu smirili i on bi mogao objasniti poreznicima da su u zabludi. Ali, Albert ne bi to prihvatio, jer se boji da će ga baciti u staro željezo. Osim toga, Knight ne bi tako lako dao robote bez otpora. Upoznao ih je i zavolio ih. Pitanje načela. Hm, to kaže on, mali činovnik, kojega nikad nisu zapazili.

»Svega mi je navrh glave«, mislio je. »Prijete mi. Dosta mi je. Pokazat ću ja njima da se tako ne može postupati s Knightom i njegovim robotima.« Svidjela mu se ta posljednja rečenica. Ali nije imao ideje kako da se izvuče iz škripca. Nije se usudio pitati Alberta. Njegove bi ga ideje prije spremile u zatvor.

. . .

Kad je sutradan ujutro izašao iz kuće, spazio je šerifa naslonjenog na plot, šešira nabijena na oči.

— Dobar dan, Gordie — pozdravi šerif. — Čekao sam vas.

— Dobar dan, šerife.

— Posao prije svega — reče šerif. — Moram vam dati ovo pismo. Lijep posjed imate.

— Ali mi zagorčava život — odvrati Gordon uzimajući pismo iz šerifove ruke. — Više nego što vrijedi. — Čekao je da šerif ode pa da otvori pismo. Jest, nema sumnje, kompanija Brikol je podnijela tužbu. Tražili su da vrati robota po imenu Albert i još nekoliko drugih robota.

Stavio je pismo u džep i pošao oko jezera po uređenim stazama, prešao jezero i mostiće pa ušao na imanje Ansona Leeja.

Lee je upravo spravljao jaja sa šunkom. Slupao je još dva jaja i dodao šunke, pa izvadio i drugi tanjur.

— Već te dugo nije bilo — primijetio je. — Nadam se da protiv tebe nije još podignuta ozbiljnija tužba.

Knight mu je sve ispričao. Izraz na Leejevu licu nije bio ohrabrujući.

— Ispuni prijavu dohotka, čak i ako ne možeš platiti — predložio mu je —Tada formalno nisi prekršio zakon. Oni iz odjela za financije

pokušat će utjerati svoj dug, možda će posegnuti i za tvojom imovinom. Dohodak u uredu nije ti tako visok da bi dali zabranu na njega, ali mogu ti blokirati račun u banci.

— Prazan je — primijeti Knight.

— Kuću ti ne mogu oduzeti, a zasad ni pokretnu imovinu. Zasad, dakle, ne riskiraš mnogo. Porez neće naplaćivati prije proljeća. Najgadnija je Brikolova tužba, ako se ne uspiješ nagoditi. Ako im vratiš robote, povući će tužbu. Kao advokat, rekao bih da je teško braniti tvoj slučaj.

— Albert će posvjedočiti da sam ga sam izradio.

— Albert ne može svjedočiti — reče Lee. — Sud ne prihvaća svjedočenje robota. A i nećeš moći uvjeriti sud da si sam izradio Alberta.

— Ja sam majstor u montaži — pobunio se Gordon.

— A tvoje znanje iz elektronike? Znanje iz biologije? Možeš li mi ukratko iznijeti teoriju robotike? Knight je morao priznati da je poražen.

— Mislim da imaš pravo.

— Nije li bolje da ih vratiš? — predloži Lee.

— Nemoguće! Pokušaj me shvatiti! Kompanija Brikol zahtijeva Alberta samo zato da bi ga uništila. Ne bih znao reći da li je stvaranje Alberta bilo dobra ili loša stvar, ali to se može reći i za neke druge proizvode.

— Shvaćam te, tvoje mi se mišljenje sviđa. Ali ja baš nisam dobar advokat.

— Ne poznam nikoga osim tebe tko bi me mogao braniti a da ne pobere dobar novac.

Lee sažaljivo pogleda Knighta.

— Nije to najvažnije. Važni su sudski troškovi.

— Ako objasnim Albertu situaciju, možda mi dopusti da prodam nekoliko robota da se izvučem?

Lee odmahne glavom.

— Raspitao sam se. Za prodaju ti je potrebna dozvola, a da je dobiješ potreban ti je dokaz da si vlasnik onoga što prodaješ. Ne možeš dokazati da si ih kupio, a za izradu ti je potrebna tvornička licenca. No, da je dobiješ, potrebni su ti planovi prototipova, planovi i karakteristike tvornice, planovi radne snage i mnogo drugih dokumenata. Mnogi će ti biti za petama.

Netko je pokucao na vrata.

— Naprijed! — vikne Lee, a uđe Albert.

— Abner mi je rekao da je vidio šerifa i da vam je šerif predao neko pismo — počne Albert. — Uznemirio sam se. Pismo je iz Brikola, zar ne?

Knight kimne.

— Gospodin Lee će nas zastupati — reče.

— Učinit ću što budem mogao — reče Lee — ali mislim da je slučaj beznadan.

— I mi roboti želimo vam pomoći — primijeti Albert.

— To je i naš slučaj.

Lee slegne ramenima.

— Ne možete baš bogzna što učiniti — odvrati.

— Razmislio sam ove noći. Konstruirao sam robota-advokata. — Lee i Gordon su ga iznenađeno gledali. — Robota koji ima bolju memoriju i inteligenciju nego drugi — doda Albert.

— S mozgovnim kompjutorom za logiku. Zakon je logika, zar ne?

— Na neki način jest — potvrdi Lee. — U načelu.

— Mogu ih izraditi mnogo. Lee uzdahne.

— To ne bi služilo ničemu. Odvjetnik mora biti član Odvjetničke komore, a da bi to postao mora imati diplomu i ovaj... mora biti ljudsko biće, iako još takvog slučaja nije bilo.

— Dobro, nemojmo žuriti — primijeti Knight. — Albertovi roboti ne mogu biti branitelji, ali mogu biti sekretari ili pomoćnici. Mogu biti vrlo korisni u pripremanju obrane.

Lee je razmišljao.

— Mislim da bi se to moglo. Još se nije dogodilo, ali zakon ne zabranjuje izričito.

— Trebalo bi samo da pročitaju pravila i poslovnik. Deset sekundi po strani. Sve što pročitaju, oni zapamte.

— Izradi tucet robota — reče Knight. — Neka se svaki osposobi za određenu granu.

— Izradit ću telepatske robote — reče Albert. — Oni će raditi u koordinaciji kao da radi jedan sam.

— Kao u košnici — reče Knight.

Lee se počeše po bradi. Nešto se upali u njegovim očima.

— Vrijedilo bi pokušati — rekao je. — No, bio bi to loš dan za pravosuđe ako uspije. Knjiga imam. Hajdemo na posao!

Albert je uskoro izradio tridesetak robota-advokata, koji su se smjestili u Leejevu uredu i čitali knjige, tekstove o ugovorima, odštetama, o svjedočenjima na procesima, o pokretnoj imovini, o ustavnom pravu.

Grace je taj slučaj otpočetka loše primila. Nije, kaže, raspoložena da živi uz čovjeka čije se ime povlači po novinama. No to nije imalo osnova, jer je čitaoce obuzela neka svemirska afera i Brikolova je tužba prošla u novinama gotovo nezapaženo.

Lee je izašao iz svoje kuće da bi je umirio, a i Albert je izašao iz podruma da razgovara s njom. Napokon su je uspjeli smiriti i vratila se slikanju.

U Leejevu su uredu roboti radili.

— Nadam se da će nešto izvući iz toga — primijetio je Lee. — Imajte na umu: treba tražiti izvještaje i citate.

Zavalio se u mrežu za ležanje, pružio ruku, dohvatio vrč i pružio ga Knightu.

— To je vino od maslačka. Možda s malo čička. Knight je načinio grimasu.

— Time se štedi — reče Lee. — Ako ne pobereš čičke, oni opsjednu livadu. — Pogledao je robote. — Još se savjetuju, raspravljaju, a ne izgovaraju ni riječ. Imam dojam da sam običan gledalac.

— Bolje ću se osjećati kad se to završi, kakvi god bili rezultati — primijeti Knight.

— I ja — prizna Lee.

. . .

Proces je počeo a da nitko nije na to obraćao osobitu pažnju. Bio je to samo jedan proces više. No, novine su na prvim stranama objavile da su Lee i Knight ušli u dvoranu praćeni robotima. Prisutni su zažagorili, advokati Brikola ostali su neko vrijeme zaprepašteni, zatim su skočili. Sudac je snažno lupao čekićem od slonove kosti.

— Odvjetniče, što to znači? — pitao je.

— Vaša visosti — mirno će Lee — to su moji pomoćnici.

— Ali oni su roboti! Nemaju nikakve službene funkcije na sudu.

— Točno, ali oprostite, Vaša visosti, to nije potrebno. Ja sam jedini branitelj u ovom procesu. Moj klijent — i Lee pogleda četu juristićkih stručnjaka Brikola — moj klijent nije bogat. Zato će mi sud dopustiti tu jedinu pomoć.

— To mi se čini protupropisno, odvjetniče.

— Ja bih, s vašim dopuštenjem, primijetio da danas živimo u doba mehanizacije. Većina industrijskih i trgovačkih poduzeća služe se kompjutorima, koji brzo i djelotvorno izvršavaju zadatke, brže nego čovjek. Zato mi, Vaša visosti, imamo radni tjedan od petnaest sati, a prije stotinjak godina radili smo trideset sati, odnosno prije dvjesta godina po četrdeset. Strojevi pošteđuju čovjeka od rada koji je prije obavljao. Ta tendencija povjerenja u inteligentne strojeve i njihovu široku upotrebu očita je u svim područjima ljudske aktivnosti. Donijela je goleme prednosti čovječanstvu. Strojevi rade i u delikatnim područjima kao što su farmacija, gdje ne smije doći ni do najmanje greške. I to s razlogom, Vaša visosti. Pa ako se prihvaća intervencija strojeva u spravljanju lijekova, ne možete mi odbiti njihovo korištenje pred sudom koji treba da provede pravdu, životno delikatnu kao i propisivanje lijekova.

— Jedan trenutak, odvjetniče — reče sudac. — Pokušavate li mi pokazati kako će upotreba strojeva donijeti poboljšanje zakonitosti?

— Zakon je, Vaša visosti — odvrati Lee — izraz napora za

sređivanjem odnosa između pojedinaca koji tvore društvo. On se temelji na logici i razumu. Treba li da vas podsjećam da su upravo strojevi obdareni inteligencijom sposobni procijeniti logiku i razum? Stroj nije podložan osjećajima kao ljudsko biće. On nema predrasuda, on ne radi s nakanom. On procjenjuje samo tok činjenica i zakon. Ne zahtijevam ja da ovi roboti, koji mi pomažu, imaju službene funkcije. Ne namjeravam ih pustiti da izravno interveniraju u raspravi, ali tražim, i smatram da ćete mi dopustiti, da mi pomognu koliko to oni mogu. Tužitelj ima dvadeset vrlo talentiranih advokata. Ja sam sam protiv te čete. Uradit ću kako najbolje znam, i ne treba da sud još povećava nejednakost u mogućnostima.

I Lee je sjeo.

— Jeste li završili, odvjetniče? — zapitao je sudac.

— Još jedna stvar — ponovo ustade Lee. — Može li mi Vaša visost pokazati neki tekst koji zabranjuje upotrebu robota?

— To je smiješno, odvjetniče! Zakon nije predvidio takav slučaj, dakako. Nitko nije sanjao da bi se takva eventualnost mogla jednoga dana dogoditi. Zato takav tekst i nije ušao u zakon.

— Možda ima u sudbenoj praksi neki tekst u vezi s time? — doda Lee.

Sudac dohvati svoj čekić i udari po stolu.

— Sud ne može ovo riješiti. Odluka će biti donesena sutra.

Sutradan ujutro su Brikolovi advokati počeli objašnjavati sucu. Ukoliko su, kažu, roboti dio onih koji su u sporu, ne bi bilo normalno da se tuženi služi njima.

Dok je sudac ozbiljno kimao glavom, Lee je skočio.

— Da bi taj argument bio valjan, Vaša visosti, treba najprije dokazati da su ti roboti zaista vlasništvo tražioca. Tu je osnova spora. Ova su gospoda počela od repa.

Njegova je visost uzdahnula.

— Premda sud zna da će to začeti nesagledive prepirke, a u nedostatku uredbi o robotima u sudbenoj praksi, sud mora izjaviti da se slaže da se obrana služi njihovom pomoći.

— Zatim je pogledao Leeja prijeteći: — Ali sud upozorava branitelja da će paziti na proceduru. Prijeđete li granice koje smatram pogodnim u sadašnjim okolnostima, bit ću prisiljen da isključim i vas i trupu vaših strojeva.

— Hvala, Vaša visosti — odgovori Lee. — Bit ću razborit.

— Riječ ima tužitelj.

Digao se prvi Brikolov odvjetnik.

— Tužena strana, neki Gordon Knight — počeo je — naručio je od Kompanije Brikol sanduk s mehaničko-biološkim dijelovima psa po cijeni od 250 dolara. Greškom otpremne službe Kompanija je tuženoj stranci poslala robota po imenu Albert.

— Vaša visosti — upadne Lee — napominjem da je pošiljku otpremio čovjek, što objašnjava grešku. Da se Brikol poslužio strojem za takve pojedinosti, takva se greška ne bi dogodila.

Sudac udari čekićem po stolu.

— Zar ne znate sudsku proceduru, odvjetniče? Vaša intervencija nije poželjna. — I on dade znak glavom predstavniku Brikola da nastavi.

— Robot Albert — nastavio je odvjetnik — nije bio običan robot već pokusni model Kompanije. Pošto su iskušane njegove mogućnosti, ostavljen je po strani, s time da se ne prodaje. Nije jasno kako je mogao biti otpremljen. Kompanija je povela istragu, ali bez rezultata.

Objasnio je da se obični robot prodaje po 10.000 dolara, no Albertova je cijena bila osjetno veća, neprocjenjiva... Pošto je primio robota, Gordon Knight je odmah morao obavijestiti tvrtku i poslati robota pošiljaocu. Međutim, on se poslužio njime u svoju korist. Kompanija zato traži da sud naredi tuženoj stranci ne samo povrat Alberta već i svih ostalih robota, proizvoda Albertova rada.

I advokat je sjeo.

. . .

Digao se Lee.

— Vaša visosti, mi ne osporavamo izjave tužitelja.

— Ako sam dobro shvatio, odvjetniče — primijeti sudac — vi priznajete krivnju? Želite li time da utječete na blagost suda?

— Nikako, Vaša visosti.

— Priznajem da ne shvaćam — odvrati sudac. — Ako se slažete s optužbom protiv svoga klijenta, ne vidim razloga da se ne izrekne osuda u korist tužitelja.

— Vaša visosti, mi namjeravamo pokazati kako je tužitelj, daleko od toga da bude oštećen, htio oštetiti društvo. Kanimo vam pokazati da je Kompanija Brikol, odlučivši da prikrije postojanje robota Alberta poslije njegove izrade, zapravo lišila cijeli svijet jedne logične evolucije, zajedničkog nasljeđa tehnološke kulture. Mi smo, Vaša visosti, uvjereni da možemo dokazati da je Kompanija Brikol pogazila neke zakone o monopolima, i namjeravamo pokazati da je tužena stranka, ne nanijevši nikakvo zlo društvu, učinila tom društvu uslugu koja će mu se isplatiti. Da pođemo i dalje, Vaša visosti, jer imamo i dokaze da su roboti sada lišeni nekih neotuđivih prava...

— Odvjetniče — reče sudac — robot je običan stroj.

— Dokazat ćemo, Vaša visosti, da je robot mnogo više nego običan stroj. U stanju smo podnijeti dokaze da je robot, posebno u bazalnom metabolizmu, reverzibilan, a u metabolizmu ima i nekih analogija s ljudskim metabolizmom.

— Udaljujemo se od teme, odvjetniče. Pitanje je da li je vaš klijent protupropisno prisvojio robu koja pripada Kompaniji Brikol. U tom

smislu treba da se kreće rasprava.

— To i kanim, Vaša visosti — odvrati Lee. — Ali namjeravam dokazati da robot Albert nije bio privatno vlasništvo i nije, prema tome, mogao biti ukraden ni prodan. Dokazat ću da ga moj klijent nije ukrao nego oslobodio. Dakako, bit će i nekih potrebnih digresija, pa molim sud da se ne ljuti što mu dosađujem.

— Ovaj proces gnjavi sud od početka — odvrati sudac. — Ali ovo je sud i vi imate pravo da pokušate dokazati to što ste tvrdili.

— Učinit ću sve, Vaša visosti, da vam otvorim oči.

— Prijeđimo na činjenice — naredi sudac.

. . .

Proces je trajao šest tjedana i uzbudio je zemlju. Novine su donosile krupne naslove na prvoj stranici, televizija ga je unosila u programe. Susjedi su se zavadili na tom slučaju, raspravljalo se u obitelji, na ulici, u klubu i u uredu. Čitaoci su se pismima obraćali redakcijama.

Bilo je protestnih mitinga zbog tvrdnje da je robot jednak čovjeku, a osnivala su se društva za oslobođenje robota. U klinikama za duševno oboljele mnogi su Cezari i Napoleoni padali u sjenu pred onima koji su htjeli biti roboti i zaklinjali se da to jesu.

Iz ekonomskih je razloga interveniralo i ministarstvo financija i tražilo da se roboti proglase nepokretnom imovinom. Inače će roboti biti oslobođeni takse i država će ostati bez priličnog dohotka. A proces se nastavljao.

Roboti imaju volju. Tu je tvrdnju bilo lako dokazati. Robot može izvršiti neki zadatak prilagođavajući se nepredviđenim faktorima. Ustanovilo se da je u mnogim slučajevima ocjena robotova sigurnija nego čovjekova. Roboti imaju sposobnost rasuđivanja. Bilo je to nesumnjivo. Roboti se mogu reproducirati. Pitanje je bilo škakljivo. Sve što je radio Albert, tvrdili su iz Brikola, bilo je u okviru namjene koju je dobio kad su ga proizveli. On se razmnožava — odgovarao je Lee. Izrađuje druge robote nalik na sebe. Voli ih i drži svojom obitelji. Čak je svakome dao ime koje nalikuje na njegovo: sva imena počinju s A.

Roboti nemaju nikakva duhovnog života — tvrdio je tužitelj. Nimalo umjesna opaska — tvrdio je Lee. Među ljudima je golema većina ateista.

Roboti nemaju emocija. Što se o tome zna? — tvrdio je Lee. Albert je volio svoju djecu. Roboti su imali smisao za solidarnost i pravdu. Ako neke osjećaje nemaju, možda je i bolje tako. Možda je i bolje da ne mrze i da nisu gramzivi i pohotni. Lee je gotovo jedan sat izlagao žalosnu bilancu ljudske mržnje i lakomosti. Sljedeći je sat raspravljao o ropstvu kojem su često podvrgnuta razumna bića.

Novine nisu propustile nijednu pojedinost. Tužiteljevi advokati bili

su na mukama.

— Je li sve to potrebno, odvjetniče? — pitao je sudac Leeja.

— Ja se trudim, Vaša visosti, da dokažem ono što sam tvrdio, to jest da moj klijent nije postupao protuzakonito. Pokušavam samo dokazati da robot ne može biti ničije vlasništvo, pa ako ne može biti ničije vlasništvo, ne može biti ni ukraden.

— Vrlo dobro, nastavite.

Brikolovi su advokati izvlačili citate u prilog svojim tvrdnjama, Lee im je uzvraćao svojim. Već odavna nije na sudu bilo takvoga rječnika. Nepoznati advokat Anson Lee ostao je majstor pobjednik na bojnom juristočkom polju, pošto je odbio salve stručnjaka koje je imao protiv sebe. Uvijek je pronašao neki tekst, zakon, izvještaj, presudu ili činjenicu pogodnu da se uzme kao oružje. Točnije rečeno, učinili su to roboti. Oni su čitali, tražili, čeprkali i pružali mu dokument. Poslije svakog zasjedanja suda, na njegovu su stolu bile gomile papira.

Proces je dovršen. Posljednji je advokat zašutio. Lee i roboti ostali su u gradu čekajući odluku suda, a Knight je otišao kući. Odlanulo mu je kad je sve to bilo završeno. A nije bilo ni tako loše. Uglavnom, nije ispao ni lopov ni luđak. Zahvaljujući Leeju. Preostaje da se vidi hoće li se, zahvaljujući Leeju, izvući sasvim.

Leteći u helikopteru, opazio je izdaleka kao da je njegov posjed okružen visokim šipkama. Na travnjaku je bilo tucet čudnih aparata nalik na bacače raketa. Spustio se niže da bolje vidi. Visoke su šipke bile povezane čvrstom mrežom. Uređaji na travnjaku bili su spremni. Sve su cijevi bile okrenute prema njemu. Grlo mu se steglo. Spustio se na travnjak. Odmah se iza ugla pojavio Albert.

— Što se to događa? — zapitao je Gordon.

— Mjere opreza — odgovori robot. — Za svaki slučaj. Ako se netko uzbudi i poželi da sam presuđuje.

— Ili ako presuda ne bi bila povoljna?

— I tada.

— Pa ne možete se boriti protiv cijeloga svijeta.

— Ne vraćamo se Brikolu. Radije smrt. A nas nije lako pobiti.

— Kakva je to artiljerija posvuda?

— Obrambene snage. Mogu oboriti svakoga. Imaju osjetljive detektore i teleskopske oči.

Knight obriše čelo.

— Ostavi se takve rabote, Alberte. Oni bi došli s bombama...

— Radije bismo poginuli nego da nas uhvate.

Gordon pomisli kako u njima ima karakteristika ljudskog ponašanja.

— Imam novosti za vas, gospodaru — reče Albert. — Svidjet će vam se. Sad imam i djevojke.

— Djevojke? S majčinskim instinktom?

— Ima ih šest — Albert će ponosno. — Alice, Angelica, Agatha, Alberta, Augusta...

— I sposobne su da se reproduciraju?

— Zaslužuju da ih vidite. — Albert nije izravno odgovorio. — Sad smo iscrpli materijal koji je preostao. Zato sam kupio još materijala i nadam se da vas to ne smeta...

— Alberte, zar ti nije jasno da nemam više ni centa? Ti si mi izbio i posljednju paru.

— Naprotiv, gospodaru. Učinili smo vas slavnim. Vaše je ime na prvim stranama novina, a i na televiziji se spominjete.

Knight se okrene i ode posrćući uza stube, pa uđe u kuću. Ondje je našao robota koji je usisivačem čistio sobe.

Grace je pjevala u ateljeu. Gordon otvori vrata i pogleda unutra.

— Ah, to si ti — reče ona. — Kad si se vratio? Moram izaći za jedan sat, slikam onu marinu, ako ne odem na vodu, izgubit ću nadahnuće.

Knight ode u sobu za dnevni boravak i nađe slobodan naslonjač koji nije zauzeo nijedan robot.

— Ja bih jedno pivo — reče. Iz kuhinje izađe neki robot, koji je imao trbuh zaokružen kao bačva, a u prsnom su se košu bljeskale limenke piva. Pivo koje je pružio Gordonu bilo je svježe i hladno. Kroz prozor je vidio da Albert još drži spremne svoje obrambene snage. Bude li Brikol uložio žalbu i zahtijevao svoju robu, on će se naći ovdje u pravom malom građanskom ratu. Pokušao je zamisliti kako bi ga optužili pukne li takav rat. Otkazivanje poslušnosti regularnim vojnim snagama? Poticanje na pobunu? Našli bi dobar motiv. Ako već dotad ne bi bio i mrtav.

Uključio je televizor i zavalio se u naslonjač.

Pojavila se figura spikera, koji je govorio:

»... svi poslovi usporeni. Mnogi se industrijalci pitaju neće li, ako Knight pobijedi, oni morati dugotrajnim i skupim procesima dokazivati kako njihovi automati nisu roboti nego obični strojevi. Većina industrijskih automatskih instalacija sastoji se od strojeva, ali komande se kontroliraju preko mehanizama nalik na robote obdarene inteligencijom. Budu li proglašeni robotima, industrijalci bi mogli imati velikih šteta i neprilika. U Washingtonu traju konzultacije, ministarstvo financija se boji da će izgubiti izvore prihoda. Znači li pobjeda u Knightovu slučaju da će se svi roboti morati proglasiti građanima?

Ni političari nisu izuzeti od briga. Morat će računati na novu kategoriju birača. Morat će se zapitati kako da dođu do njihovih glasova.

Gordon Knight isključi televizor i posegne za limenkom piva.

— Je li dobro? — zapita ga robot zadužen za pivo.

— Izvrsno! — odvrati Knight.

. . .

Prolazili su dani, rasla je nervoza. Lee i njegovi roboti bili su pod zaštitom policije. U nekim su se područjima roboti povukli u brda iz straha od nasilja. U nekim su tvornicama automati stupili u štrajk i tražili prava i mogućnost udjela u raspravama. U nekim su državama guverneri pozvali policiju. Na Broadwayu je na pozornici izveden novi komad »Građanin robot« i izazivao bijes kritičara, ali je publika rezervirala karte za godinu dana unaprijed.

Došao je i dan donošenja presude.

Gordon je sjedio kraj televizora i čekao da uđe sudac. Iza njega roboti. Grace je pjevuckala u svome ateljeu. Pitao se kako će još dugo slikati. Već se dugo nije ničim drugim bavila. Neki dan joj je s Albertom načinio i galeriju gdje će moći izlagati platna.

Na ekranu je vidio da je ušao sudac.

— Ova je presuda bila najteža dosad — počeo je glavni sudac — jer poštujući slovo zakona, mislim da idemo protiv duha zakona. Dugo smo procjenjivali i zakon i izlaganja na procesu i napokon se odlučili da presudimo u korist Gordona Knighta. Osim toga, moram upozoriti na drugu važnu stvar. Presuda se temelji na činjenici da je obrana dokazala da roboti nisu privatno vlasništvo, pa nisu ni mogli biti ukradeni. Ali to je otvorilo vrata i drugim zaključcima. Ako roboti nisu nekretnina, ne mogu se oporezovati. Tada su neosporno osobe, što znači da moraju imati sva prava osoba i sve dužnosti i odgovornosti ljudskih bića. Premda nisam mogao drukčije presuditi, ova me odluka smeta. Prvi put u životu sam poželio da neki viši sud poništi moju odluku.

Knight se diže i izađe u vrt. Proces je završen kako je najbolje mogao. Knight nije kriv, ne treba da plati takse, Albert i ostali roboti su slobodna bića...

Sjeo je na kamenu klupu i gledao na drugu stranu jezera. Prekrasan pogled, o tome je uvijek snatrio, aleje, mostići, cvijeće, voda jezera naborana vjetrom...

Sjedio je i razmišljao. Unatoč svemu, nije bio osobito oduševljen. Što je s maketama željeznice? Streličarstvom? Što je s njegovim mehaničko-biološkim psom? A njegovih osam soba? Što će sad raditi? Nema što. Hoće li pronaći užitak ručnoga rada? Bude li sposoban da se prihvati posla koji želi, hoće li mu oni dopustiti?

Polako se digao i uputio prema kući. Zgrabio ga osjećaj beskorisnosti i umora. Ipak je sišao u podrum. Albert ga je već čekao i zagrlio ga.

— Dobili smo, gazda! Znao sam da ćemo dobiti! Pustio je Gordona iz zagrljaja i potapšao ga po leđima.

— Nećemo vas ostaviti. Ostajemo ovdje i radit ćemo za vas.

Nećete morati ništa raditi.

— Alberte...

— Sve će biti dobro, gospodaru. Više se ne morate uznemiravati. Sredit ćemo pitanje novca. Imat ćemo četu advokata koji će biti dobro plaćeni. Advokata-robota...

— Ali zar ne vidiš...?

— Za početak zatražit ćemo od čovjeka da prestane trošiti materijale od kojih smo mi sastavljeni. I energiju koja nam je potrebna.

Knight je iznenađen sjeo na klupicu. Odjednom je spazio ploču koju je Albert pričvrstio. Lijepim slovima bilo je napisano: Anson, Albert, Abner, Angus i drugovi, advokati

— Zatim ćemo, gospodaru, otkupiti Kompaniju Brikol. Oni se više ne mogu baviti tim poslom poslije svega. Proizvodit ćemo robote. Mnogo robota. Nikada ih nije bilo dovoljno, govorim ja... A kako ne bismo željeli da vi, ljudska bića, ostanete na cjedilu, prodavat ćemo sanduke Brikol. No, ovaj put ćemo vam prištedjeti muku i trud oko montaže, pa će sve biti već montirano. Što mislite o tome, za početak?

— Izvrsno! — promrmlja Gordon Knight.

— Sve smo predvidjeli, gospodaru. Neteće imati nikakvih briga do kraja života.

— Ne, zaista nikakvih — odgovorio je Knight.

Objavljeno prema dogovora sa G. P. A. München

J. G. Ballard: **Tri, dva, jedan…nula**

New: Zero

Preveo Božidar Stančić

Pitate me kako sam otkrio tu opasnu i fantastičnu moć? Da li mi ju je, kao Faustu, dao sam Sotona kao zamjenu za dušu? Možda sam je stekao pomoću neke čudne amajlije — oka nekog idola, ili majmunove šape, ili pomoću neke crne magije…?

Ništa od toga. Zapravo, otkrio sam tu moć u sebi sasvim slučajno u toku svagdašnjeg posla. Odjednom sam je, kao pod prstima, uočio kao recimo sklonost prema ručnom radu. Došla je diskretno, postupno, tako da je umalo i ne bih zamijetio.

Ali pitate me zašto vam moram to pripovijedati, čemu vam otkrivam nevjerojatne izvore svoje moći i iznosim imena svojih žrtava, datume i okolnosti njihove smrti? Jesam li tako lud da izazivam pravdu koja će mi optužbom skočiti za vrat? Ne, (ironija sudbine!), jer u čudnoj je prirodi tajnovite moći u meni da se ne boji iznositi svoje tajne bilo kome. Ja sam sluga te moći, i opisujući je sada opet služim toj moći vjerno i, kao što vidite, dosljedno.

Odnekud moram početi, pa da počnem od Rankina, svojega prvog pretpostavljenog u Kompaniji doživotnog osiguranja. On je postao nesretni instrument sudbine, koja mi je, za početak, otvorila oči.

Mrzio sam Rankina. Bio je uobražen, zaljubljen u sebe i duboko vulgaran. Svoje je mjesto dobio zahvaljujući gadnim podlostima i tome što me nije predložio upravi za unapređenje. Svoj položaj šefa odjela učvrstio je ženidbom sa kćerkom jednog od direktora (usput rečeno: prave zmije) i time postao nedodirljiv. Osnova naših odnosa bila je neodoljiva uzajamna mržnja, ali dok sam ja bio spreman podnijeti svoju ulogu nadajući se da će uprava uočiti moje kvalitete, Rankin se odlučno koristio prednostima godina službe i položaja i iskorištavao svaku priliku da me maltretira i kleveće.

Postavljajući nasumce bilo koga drugog na moje zasluženo mjesto, on je konačno srušio moj ugled pred osobljem sekretarijata, koje je bilo prešutno pod mojim nadzorom. Zatim mi je davao dugotrajne a nevažne zadatke, udaljujući me time od ureda. Osobito me želio izbezumiti postupcima prema meni. Pjevuckao bi u mojoj prisutnosti

ili bi kašljucao, sjedao za moj pisaći stol i ne pitajući za dopuštenje pa bi čavrljao s tipkačicama, zatim bi me pozvao u svoj ured i ja bih morao slušati njegove bezrazložne propovijedi dok mi je bio okrenut leđima čitajući nešto.

Premda sam se znao kontrolirati, moja je mržnja prema Rankinu neprekidno rasla. Napuštao bih ured kipteći od bijesa. U vlaku kojim sam se vozio kući otvorio bih novine, ali zaslijepljen srdžbom nisam mogao čitati. Večeri i vikendi bili su mi pokvareni, beskonačni, izgubljeni u mržnji, zlopamćenju i želji za osvetom.

Na nesreću, pomisao na osvetu bivala je sve češća i sve žešća, pogotovu kad sam počeo sumnjati da Rankin podnosi direkciji nepovoljne izvještaje o mojem radu. Tražio sam način kako da mu se osvetim. U svom beznađu odlučio sam se za anonimno pismo. Ne upravi, dakako, nego Rankinu i njegovoj ženi.

Prva pisma, puna optužbi zbog nevjere, nisam ni poslao. Nakon svega činila su mi se naivna, neodgovarajuća i na neki naglašeni način nevješto djelo osvetoljubivog paranoika. Spremio sam ih u metalnu kutiju i poslije prepravio, zamjenjujući u njima prostote suptilnijim izrazima, iznoseći neke opscene ili nastrane crte karaktera koje će zatrovati maštu onoga tko čita.

I dok sam pisao i sastavljao pismo za gospođu Rankin, slažući i izlažući najgnusnije osobitosti koje sam otkrio u njezina muža, osjetio sam čudno olakšanje zbog toga što sam na papir iznosio činjenice u prijetećem tonu anonimnog pisma da bih oteretio osvetničke misli što su mi pritiskale mozak. Takvu vrstu katarze vjerojatno osjećaju oni koji se imaju prilike redovno nekome ispovijedati, na primjer prijatelju ili ženi. Za mene koji živim usamljeno i nemam prijatelja takvo je otkriće bilo ganutljivo.

U toku nekoliko idućih dana svake bih večeri nakon povratka s posla ispisivao na papir pokvarenosti i pogreške koje je Rankin počinio i analizirao bih razloge zbog kojih je to učinio, pokušavajući čak predvidjeti uvrede i zloupotrebe autoriteta koje bi mogao počiniti idućeg dana. Takva su se predviđanja i ispovijedi redali poput priče u bilježnici. U pripovijedanje sam počeo unositi izmišljene situacije i dijaloge, koji bi morali naglasiti Rankinovo okrutno postupanje i moju strpljivost i postojanost. Bila je to dobrodošla usporedba, jer me Rankin u isto vrijeme gnjavio i postajao sve uvredljiviji, kritizirajući moj rad pred mlađim osobljem ili prijeteći da će poslati negativan izvještaj o meni u upravu. Jednog me popodneva tako naljutio da sam se jedva suspregnuo a da ga ne napadnem. Kad sam došao kući, otvorio sam svoju kutiju u kojoj sam držao bilježnicu i potražio olakšanje u pisanju dnevnika. Stranicu po stranicu iznosio sam svoje doživljaje toga dana, s tim da sam pokušao predvidjeti i što će se dogoditi idućeg dana, namjenjujući onome koji me tako ponižavao

retke u kojima sam govorio o pretpostavljenoj nesreći:

»Malo poslije dva sata poslije podne, dok je sa svoga uobičajenog mjesta na stubama u sedmome katu promatrao službenike što su kasnili na posao dolazeći s ručka, Rankin je izgubio ravnotežu, pao preko ograde i ostao na mjestu mrtav...«

Dok sam opisivao tu izmišljenju scenu, činilo mi se da je u njoj sadržana sva pravda i nisam ni slutio da sam time pokrenuo oružje neobične moći.

Vraćajući se u ured poslije ručka poslije podne, začudio sam se videći kako su se pri ulazu skupili ljudi, a vani su stajala policijska i ambulantna kola. Probio sam se do stubišta. Dva policajca su oslobađala prolaz bolničarima s nosilima na kojima je ležalo tijelo pokriveno plahtom. Iz razgovora očevidaca mogao sam zaključiti da je netko poginuo. Pojavila su se dva direktora zabrinuta lica.

— Tko je to? — zapitao sam jednog momka koji je stajao kraj mene.

— Rankin — rekao je momak pa pokazao na stubište. — Poskliznuo se i sa sedmog kata pao u prizemlje.

Momak je još pripovijedao kad sam se okrenuo i otišao duboko potresen i zbunjen. Bolnička su kola odjurila, mnoštvo se razišlo, direktori su se vratili u svoje urede žaleći i čudeći se. Ostali su čistači što su krpama i vodom čistili krvave mrlje na popločenom podu.

Sabrao sam se za manje od jednog sata. Sjedeći pred praznim Rankinovim stolom promatrao sam tipkačice što su tumarale sobom besposlene, ne mogavši shvatiti da se njihov šef više nikad neće vratiti. Moje je srce počelo pjevati od sreće. Preobrazio sam se. Iz mojih je prsa nestalo težine što me je drobila, moj se duh ponovo opuštao, očaja je nestalo. Rankin je otišao za svagda. Nema više nepravde.

Sudjelovao sam velikodušno prilogom za vijenac, prisustvovao sam pogrebu, likujući u sebi dok su ga pokapali i izražavajući sućut. Pripremao sam se već da zauzmem Rankinovo mjesto, koje sam smatrao svojim. Možete zamisliti moje iznenađenje kad je za nekoliko dana na to mjesto postavljen Carter, mladić s mnogo manje iskustva nego ja. U početku me to zbunilo, nisam mogao shvatiti podmuklu logiku koja je vodila do toga imenovanja, nauštrb svih pravila prednosti i zasluga. Pretpostavljao sam da me Rankin uspio dobro ocrniti u upravi.

No podnio sam to poniženje, izrazio Čarteru svoju privrženost i pomogao mu da reorganizira ured. Promjene su naizgled bile minimalne, ali sam uskoro uočio da su bile takve da su pridonijele snazi Carterovih odluka. Meni su ostali rutinski poslovi, koji nisu upadali u oči upravi jer i nisu izlazili izvan zidova odjela. U toku godine Carter je upoznao posao i pripisao sebi u zaslugu i neke

poslove koje sam ja obavio još dok je Rankin bio šef.

Otvoreno sam se pobunio, ali je Carter nešto neodređeno odgovorio i ustrajao na tome da su moji poslovi inferiorni. Nakon toga je ignorirao sve moje pokušaje da sredim stvar i činio je sve kako bi me ometao u poslu.

Konačna uvreda nanesena mi je dolaskom Jacobsona, koja je zauzeo prijašnje Carterovo mjesto i postavljen je za njegova zamjenika. Te sam večeri izvukao svoj dnevnik u kojem sam na papir bacao mučenja što sam ih pretrpio u doba Rankina. Počeo sam pisati sva zla koja sam podnio zbog Cartera. Zapazio sam odjednom rečenicu koju sam napisao dan uoči Rankinove smrti, onu o načinu na koji je poginuo.

Činilo se kao da su riječi oživjele, nametale su se. One nisu bile samo proricanje Rankinove sudbine nego su dobivale i neku magnetsku i gotovo opipljivu snagu, koja ih je razlikovala od ostalih rečenica u dnevniku. Negdje u meni neki duboki i zloslutni glas ponovio je tu rečenicu. Nešto me natjeralo da okrenem stranu, a zatim sam na čistoj stranici napisao: »Poslijepodne idućeg dana Carter je poginuo u prometnoj nesreći u pokrajnoj ulici.«

Kakva je to priglupa igra u koju sam se upustio? Prisilio sam se na osmijeh, osjećajući se kao primitivni vrač što probada kopljem figuru što predstavlja njegova neprijatelja.

Sjedio sam za stolom u uredu idućeg dana kad se vani začulo zloslutno škripanje kočnica. Promet se odmah zaustavio, nastao je metež, buka glasova, pa tišina. Prozori Carterova ureda gledali su na ulicu. On je izašao iz ureda prije pola sata. Svi smo pošli na prozor i pogledali na ulicu. Neka su kola bila prešla na pločnik. Tucet ljudi guralo ih je oprezno prema kolniku. Činilo se da auto nije oštećen, ali tada smo spazili na zemlji pod vozilom nepomično tijelo nekog čovjeka. Bio mi je poznat po odijelu. Dvije minute poslije saznali smo da je to Carter.

Te sam večeri uništio sve bilješke koje sam u dnevnik unio o Rankinovu ponašanju. Da li je to bio slučaj ili sam na neki način želio Rankinovu i Carterovu smrt? Neshvatljivo je da postoji ikakva veza između redaka mojeg dnevnika i tih dviju smrti. Na listovima bilježnice ostali su tragovi olovke, ali je u mojem duhu jasno ostao biljeg i odgovor na moja razmišljanja.

Zaključao sam vrata, okrenuo čistu stranu i pokušao provesti mali pokus. Otvorio sam večernje novine. Upravo se smanjila kazna nekom mladiću koji je zbog ubojstva stare žene bio osuđen na smrt. Na fotografiji se isticalo njegovo lice opasnoga, nesavjesnog i grubog čovjeka. Uzeo sam olovku i u dnevnik napisao: »Frank Taylor umrijet će sljedećeg dana u zatvoru u Pentonsvilleu.«

Skandal zbog Taylorove smrti gotovo je doveo do ostavke ministra

unutrašnjih poslova i policijskog prefekta. Idućih su dana novine bile pune žestokih optužbi na sve i svakoga, ali je izbilo na javu da su Taylora prebili tamničari. Kod su podaci bili objavljeni, pažljivo sam ih pročitao, nadajući se da ću pronaći neki dokaz neobične i zlokobne veze između redaka moga dnevnika i neminovnih smrti koje bi slijedile drugoga dana.

No ti izvještaji mi ništa nisu objasnili. Sjedio bih za stolom u uredu tiho, izvršavajući svoj posao automatski i slušajući bez primjedbi naređenja Jacobsonova, dok je moj duh bio daleko, trudeći se da shvati prirodu i značenje moći koju sam stekao. Još nisam bio siguran i odlučio sam provesti još jedan pokus, kako bih jednom zauvijek mogao otkloniti svaku sumnju u slučajnost.

Jacobson je bio kao stvoren da bude subjekt novoga testa.

Zaključao sam vrata svoga stana i drhtavom rukom počeo pisati. Bojao sam se u tom treperenju da se pero ne okrene i ne zabode mi se u srce.

»Pošto si je prerezao žile britvom, Jacobson je umro u 14,43 sata popodne u muškom zahodu na trećem katu.«

Stavio sam bilježnicu u omot i zatvorio u kutiju. Noć sam proveo budan, a u svijesti su mi se pojavljivale riječi odzvanjajući stravično u glavi.

Poslije Jacobsonove smrti — točno onako kako sam to zamislio i napisao — osoblje moga odjela dobilo je tjedan dana odmora (djelomično da bi se udaljili preznatiželjni novinari koji su počeli sumnjati, a djelomično zato što su direktori smatrali da je Jacobson bio pod kobnim utjecajem Rankinove i Carterove smrti). Tjedan dana sam se grizao, bio sam nestrpljiv u želji da se vratim na posao. Moj stav prema toj mojoj moći znatno se izmijenio. Ustanovivši, na svoje zadovoljstvo, da ta moć postoji u meni, moj se duh ponovo okrenuo prema budućnosti. Sabravši se, rekao sam sam sebi da se tom snagom moram i služiti bez bojazni, kad mi je već povjerena. Pomislio sam da sam jednostavno instrument neke tamne sile.

Ili druga mogućnost: dnevnik je samo ogledalo koje otkriva budućnost i ja sam uvijek pred svima za 24 sata dok opisujem smrt. Izvještavao sam, drugim riječima, o događajima koji su se već dogodili.

Ta su me pitanja neprekidno opsjedala.

Vrativši se u ured, doznao sam da su mnogi službenici odjela podnijeli ostavke i bilo im je teško naći zamjene jer se strelovitom brzinom proširila vijest u uzastopnim smrtima, pogotovo o Jacobsonovu samoubojstvu. Zato će činjenicu da sam ostao u poduzeću znati cijeniti direktori, a ja ću to znati iskoristiti da bih učvrstio svoj položaj u poduzeću. Napokon sam stao na čelo odjela, bila je to pravda, ali su moje oči već stremile prema direktorskoj

fotelji. Htio sam zasjesti na još toplo mjesto umrloga.

Sve u svemu, moja se strategija sastojala u tome da ubrzam krizu u poslovima poduzeća, što bi primoralo Administrativno vijeće da imenuje nove direktore odjela. Kad postanem direktor, bit ću u stanju da se uzdignem do predsjednika Administrativnog vijeća i da po svojoj volji imenujem kandidate na slobodna mjesta. Osim toga, kao predsjednik Administrativnog vijeća automatski imam jedno mjesto u administrativnom vijeću u srodnom poduzeću, pa ću i ondje ponoviti svoj postupak, već prema okolnostima. Kad se nađem u krugu stvarne vlasti, moj uspon do vrhovne vlasti u poduzeću, pa u zemlji i napokon na planetu bit će brz i neminovan. Bude li se to nekome činilo kao naivna ambicija, morat ću ga podsjetiti da još dosad nisam bio svjestan pravih dimenzija svoje moći i da je ona još u eksperimentalnoj fazi i da se preda mnom pruža više od moga uskog svijeta.

Kad je tjedan dana poslije održana komemoracija u povodu istovremene smrti četiri direktora, sjedio sam u svom uredu spokojan i razmišljao o kratkoći ljudskog življenja, čekajući poziv na sjednicu Administrativnog vijeća. Vijest o njihovoj smrti u lančanom sudaru izazvala je opće zaprepaštenje među osobljem našeg poduzeća. Ja sam jedini uspio sačuvati hladnokrvnost.

Idućeg sam dana, na svoje veliko iznenađenje, primio, kao i ostali službenici tvrtke, jednomjesečnu plaću kao jedinu novost. Bio sam preneražen — bojao sam se u početku da su me otkrili — i protestirao sam žestoko kod predsjednika, koji me uvjeravao da visoko cijeni moje usluge ali da se tvrtka ne može održati kao čvrsta zajednica i da su primorani da stupe u postupak za likvidaciju.

Kakve li komedije! Pravda je izvršena, ali na kako groteskni način. Izlazeći posljednji put toga jutra iz ureda, ustanovio sam da ću se ubuduće morati bez milosti služiti svojom moći. Skrupule, oklijevanja i proračuni učinit će me još ranjivijim na promjenjivosti i okrutnosti sudbine. Odsad moram biti grub, nemilosrdan i odvažan. Nemam više vremena. Ova moć može splasnuti, ostaviti me bez zaštite u situaciji ništa manje zavidnoj nego što je bila ona kad još nisam znao za tu moć. Moj je prvenstveni zadatak da ustanovim granice svoje moći. U tjednu koji je slijedio proveo sam niz pokusa kako bih ustanovio svoje sposobnosti, stvarajući tako svoje oružje.

Moj je stan bio na stotinjak metara ispod glavnoga zračnog puta. Godinama sam trpio od brundanja aviona nad svojom glavom, od čega su se tresli zidovi i moji živci. Otvorio sam bilježnicu. Imao sam izvrsnu priliku za revanš.

Pitate me ne osjećam li grižnju savjesti zbog 75 žrtava zračne nesreće sutradan? Ne osjećam li sažaljenje prema njihovim roditeljima, ne pitam li se da li je razumno koristiti se svojom moći

tako slijepo?

Odgovaram: ne! Ne radim ja naslijepo, ja izvodim pokus životno važan za razvoj svoje moći. Odlučio sam da pođem dalje u svojoj odvažnosti. Rođen sam u Stretchfordu, strašnom industrijskom gradu jadna izgleda, koji je učinio sve kako bi me obogaljio duhom i tijelom. Odlučio sam da Stretchford bude objekt pokusa o djelotvornosti moje moći u širem području djelovanja. Otvorio sam bilježnicu i napisao kratko i kategorično: »Svi stanovnici Stretchforda umrijet će sutradan u podne.«

Sutradan ujutro izašao sam rano i kupio radio-aparat. Sjedio sam kraj njega cijeli dan i slušao, čekajući neminovni prekid poslijepodnevnog programa radi objavljivanja ogromne katastrofe. Ali izvještaja nije bilo! Bio sam zaprepašten. Srušilo se sve što sam skupao u duhu, time mi je ugrožena mentalna ravnoteža. Je li nestalo moje moći? Ili su vlasti cenzurirale sve vijesti o kataklizmi zbog straha od opće histerije?

Odmah sam pošao na vlak prema Stretchfordu. Na kolodvoru sam se oprezno raspitao i rekli su mi da grad još postoji. Možda je čovjek koji mi je dao obavijest vezan šutnjom? On je možda već znao da je neka čudovišna sila stupila u akciju?

Ipak, grad je bio čitav, s ulicama i prometom, s dimom iz bezbrojnih dimnjaka iznad pocrnjelih krovova kuća.

Vratio sam se kasno uvečer i naletio na vlasnicu, koja me počela gnjaviti zbog stanarine. Uspio sam je nagovoriti da pričeka do sutra. Ušavši u stan, izvadio sam svoju bilježnicu i ispisao na papir misao o njezinoj smrti sutradan, moleći se u sebi da me ne ostavi moja moć.

Odlanulo mi je kad sam sutradan ustanovio da je vlasnica umrla od embolije. Moja moć, dakle, postoji! U toku slijedećih tjedana ona se pokazala u svojim glavnim crtama. Ustanovio sam i da je djelovala u granicama realnosti. Zapravo, svi stanovnici grada Stretchforda mogli bi umrijeti u isti trenutak samo ako bi na gradić bila bačena hidrogenska bomba, ali ta je mogućnost zasad bila isključena. Osim toga, moć se odnosila samo na predviđanje smrti.

Pokušao sam predvidjeti kretanja na Burzi, rezultate konjskih trka ili postupaka mojih pretpostavljenih u mojem novom poslu, ali uzalud.

Izvor moje moći nisam nikad otkrio. Vjerojatno sam bio samo pokretna sila, izvršitelj neke mračne sile. Pokatkad mi se činilo da su moje napisane misli odlomci iz neke knjige smrti što postoji u nekoj drugoj dimenziji i prenosom misli udara izabranu žrtvu u tom dodirljivom svijetu koji nas okružuje.

Moj je dnevnik bio spremljen u kutiji, sve što sam pisao pisao sam tajno kako nitko ne bi mogao povezati rastuće smrti i mene. Pretežni dio tih smrti bio je eksperimentalan i od njih nisam imao nikakve

koristi. Zato sam se iznenadio kad sam zamijetio da me od vremena do vremena nadzire policija.

Prvi put sam opazio jednoga dana kako je moja nova pazikuća razgovarala s policajcem i pokazivala prozore moje sobe. Malo poslije toga neki me čovjek u civilu zaustavio na ulici i upustio se sa mnom u razgovor o kiši i lijepom vremenu. Bilo je očito da želi nešto izvući iz mene.

Nikakva tužba nije podnesena protiv mene, ali me i moj poslodavac počeo čudno gledati. Pomislio sam kako ova moja moć vjerojatno zrači i da je to izazvalo zanimanje okoline za mene. Kad to zračenje uhvati mnogo ljudi — dolazio sam na autobusne stanice i zalazio u kavane — i kad to sve iskrsne na vidjelo, smatram da je potrebno da svoju moć dovedem do kraja. Ne mogu više obavljati takve akcije bez straha da ne budem otkriven. Moram uništiti dnevnik i ne misliti na tu moju moć kad već izaziva zračenje.

Činilo mi se okrutnim prema sudbini budem li se morao odreći te svoje moći kojoj sam jedva otkrio sve mogućnosti, probivši veo banalnosti i svakidašnjosti.

Ta su me pitanja opsjedala dok sam čitao svoj dnevnik. Sad je već bio pun i rekao sam sam sebi da je u njemu najoriginalniji tekst u cijeloj povijesti književnosti premda nije objavljen. U njemu se vidi koliko je pero jače od mača.

Dok sam pleo te misli, odjednom mi nadođe izvrsna ideja. Jednostavna metoda da sačuvam moć u ubilačkom a bezličnom obliku a da ne moram isticati imena žrtava. Evo kako:

Napisat ću tekst u obliku pripovijesti i objaviti taj naoko izmišljeni tekst koji će otvoreno prikazati razvoj te moje moć i svega što je ona prouzročila. Iznijet ću pojedinosti i imena svojih žrtava, pokuse koje sam izvodio svojom moći. Bit ću pošten i neću ništa zatajiti. Zaključit ću odlukom da se odreknem te moći i da objavim sve pojedinosti o onome što se dogodilo.

I poslije naporna rada pripovijest je bila napisana i objavljena u velikom tiražu. Čudite se? Shvaćam vas. Ako se sve dogodilo onako kako sam iznio, ja sam, znači, potpisao nalog za hapšenje i sam sam se doveo na vješala. Ali nisam vam spomenuo sitnu pojedinost te svoje pripovijesti: rasplet, ili bolje rečeno završno iznenađenje. Kao i sve ugledne pripovijesti i ova ima svoj rasplet, ali on je tako žestok da bi mogao izvući Zemlju iz orbite. A to je i bila moja namjera.

Taj završni rasplet sadrži moj konačni nalog mojoj moći koje se odričem, moju posljednju smrtnu osudu. Protiv koga? A protiv koga ako ne protiv čitatelja? Priznat ćete da je to genijalno! Sve dok je ta revija u prodaji, ta moja moć nastavljat će svoje razorno djelovanje. Autor pripovijesti neće biti uznemiravan, jer nijedan sud ne prima svjedočenje iz druge ruke. Ali tko će preživjeti da iznese svjedočenje

iz prve ruke?

Pitate me gdje je objavljena ta pripovijest, kako je nepažnjom ne biste kupili i pročitali? Pa da vam odgovorim: ovdje. To je pripovijest koju upravo čitate. Srčite je, jer svršetak je za vas. Dok budete čitali ove posljednje retke, »popast će vas strah i odvratnost, užas i panika... Vaše će srce prestati da kuca, puls postajati sve slabiji... duh vam se pomućuje... život vas napušta... padate u mrak... za nekoliko sekundi utonut ćete u ništavilo... tri... dva... jedan .. nula!

Rick Raphael: Mamin sin

Sony

Preveo Nikola Popović

Jediah Cromwell osjetio je čežnju za domom prvi put otkad je u vojsci. Da je nije osjetio u toku prva dva tjedna, možda ne bi izašao iz centra do kraja vojnog roka. Ali Zapadnu Virginiju, svoj rodni kraj, nije mogao tako lako zaboraviti...

. . .

Kad je Cletus Miller krenuo prema Bluebird Gulchu, Ma'a je osjetila njegov dolazak dolje pored slapa još dok je bio kilometar daleko. Ona spusti nož kojim je baš zaklala zeca što joj ga je donio Jed rano jutros, obrisa ruke i poviče Jedu.

— Sinko — rekla je okrenuvši se Jedu — dolazi nevolja. Jediah odloži kosu.

— Kakva nevolja, Ma'a?

— Dolazi Cletus Miller — reče mama Cromwell. — Nije bio ovdje gore od kada je umro tvoj otac. Ne znam o čemu se radi, ali bit će nevolje.

Nekoliko minuta kasnije javi se Miller povikom s padine brežuljka, te putem koji je vodio kroz njihov vrt dođe do kućice.

— Sjedi i odmori se, Cletuse — reče mama Cromwell. — Sinko, donesi Cletusu nešto da se osvježi. — Jed se spusti do izvora i zagrabi vrč hladne vode.

— Imam poštu za vas — reče Cletus mašući kovertom. — Državna pošta. Za sinka tvog.

. . .

Dva tjedna kasnije Jediah je sišao s planine u dolinu do Owl Creeka s malim zavežljajem u kojem je bilo njegovo bolje odijelo i jedini par cipela. Poziv za vojsku spremio je u džepić košulje, a u džepu hlača nosio je malo dvopeka i mesa što mu je mama spremila za put.

— Kreni sada, sinko — rekla je — i ne brini ništa za mene. Ječam je već sazrio, pripremio si dosta drva, mnogo više nego što će mi biti potrebno ove zime. Ako država treba nas Cromwellove, onda mislim da nam je sveta dužnost da se odazovemo. Tvoj djed bio je vojnik,

tvoj pradjed bio je vojnik i da tvoj tata nije tako rano otišao, a bio je i ozlijeđen, sigurno bi i on bio vojnik. Naučila sam te sve što sam znala: znaš čitati i pisati a i računati. Pazi kako se ponašaš i vrati se kući kada te više ne budu trebali.

U Owl Creeku dočekalo je Jeda veliko uzbuđenje On je ranije bio najdalje do Paulsburga — dvadeset kilometara dalje, koji je bio velik gotovo kao okružno središte Madison. Sada je trebalo da krene mnogo dalje i od Madisona — u veliki grad. A onda će ga vojska poslati u mnoga druga mjesta.

A vojska je to doista i učinila.

Sve je bilo prekrasno i osjećaji su ga preplavili od trenutka kad se prvi put u svom životu popeo u autobus, pa sve dok nije stigao u Fort McGruder.

Jedva je mogao vjerovati da je država za njega pripremila toliko odjeće i dala mu toliko opreme. Hrana nije bila onakva kakvu mu je spremala mama, ali je bila obilna. Sviđali su mu se i momci koji su s njim stigli u McGruder, iako je među njima bilo i zajebanata.

Svidjele su mu se i barake, mada madrac na njegovu ležaju nije bio tako mekan kao što mu je mama priredila. Sviđalo mu se sve dok te večeri nije naletio na četnog kaplara.

Jed je ležao na svome ležaju i brojio opruge na ležaju iznad sebe na kojem se smjestio Harry Fisher.

Bilo je skoro osam sati i baraka je bila puna mladih vojnika. Neki su se kockali tri ležaja dalje, a neki momci sa sela okupili su se oko jednog s gitarom i pjevali.

Ležaj iznad njega uvijao se pod težinom Harryja Fishera koji je čitao nekakvu knjigu.

Jed se sjetio svog nećaka i pomislio kako taj ne zna da se u vojsci zahtijeva od vojnika da nose cipele bez obzira na to što rade. Jeda nitko nikada nije još izgrdio u cijelom životu. Istina, mama se nije ustručavala da upotrijebi vrbov prut kad je bio mlađi ili štap kad je postao stariji. Ali, ona je to činila nježno i nikada se nije jako naljutila. Uvijek mu je uz udarac ili zvrčku mirno objašnjavala što je zgriješio i zašto je to dobro za njegovu dušu.

Razmišljajući o majci, Jed osjeti čežnju za domom. Zatvori oči i potraži u mislima majku. Ona je upravo miješala nešto u loncu nad ognjištem i kad je osjetila Jeda u kući zatvorila je oči i rekla:

— Sinko, jesi li u nevolji?

Ležeći na svome ležaju u Fort McGruderu, Jed se osmjehnuo sretno i u mislima joj odgovori:

— Jok, Ma'a. Samo sam razmišljao o tome što sada radiš. Majka mu je nešto možda i odgovorila, ali to se izgubilo u povicima momaka u baraci jer je nestalo struje.

— Tko je ugasio svjetlo? — vikao je Fisher s gornjeg ležaja. — Još

nije povečerje i vrijeme za gašenje.

Buka vrati Jeda u Fort McGruder i on otvori oči. Svjetlo se upali.

— Tko se to zeza — drekne jedan galamdžija. — Baš sam dobio adute kad se ugasilo svjetlo.

Buka se stiša, igra se i zabava nastave. Fisher opet leže i vrati se svojoj knjizi.

Jedove misli opet odlutaše kući.

— Ma'a — pozove majku. — Ti si nešto kazala?

Svjetlo se ponovo ugasi a povici još žešće zaoriše barakom. Jed otvori oči i svjetlo se upali.

Na drugom kraju barake kaplar Weisbaum iziđe iz svojeg posebnog odjeljka i baci pogled po baraci.

— Mirno! — zagrmio je. — Tko se to od vas mudraca igra sa svjetlom?

— Nitko, kaplare — reče jedan regrut što je sjedio na najbližem ležaju. — Svjetla je jednostavno nestalo. Onda se opet upalilo. Tko zna? Možda vojska nije platila račun za struju. Ja sam imao jednom jednu stanodavku u Brooklynu koja je to meni radila svaki put kad ne bih na vrijeme platio stanarinu.

— Zaveži! — drekne Weisbaum.

— Možda nešto nije u redu s vodovima. No, ako se to ponovi i ako ustanovim da netko od vas izigrava majmuna, istjerat ću cijelu četu iz barake na malu noćnu vježbu.

U baraci se začuje žagor nezadovoljstva. Jed se diže s ležaja i pogleda Fishera.

— Ovaj oficir nije mnogo ljubazan, je li Harry? Fisher spusti knjigu i ispod debelih naočala pogleda sirovog momka ispod sebe.

— Koliko ti je godina? — upita ga Fisher.

— Devetnaest.

— I sve si vrijeme proveo tamo gore u planini Zapadne Virginije?

— Aha — odvrati Jed. — Ovo je najdalje putovanje u mome životu. — Njegovo, inače veselo lice, prekrije sjena tuge. — Malo se osjećam osamljen. Ljudi u mom kraju ne razgovaraju na ovakav način.

Fisher se nagne preko ruba ležaja.

— Nešto ti moram reći, Jede. Neka te ništa ne zabrinjava što ovaj tako govori. Prije svega on nije oficir. Drugo, on i nije tako loš, to je samo način na koji u vojsci od nas prave ljude. Čut ćeš i više i gore, prije nego što se vratiš u svoje planine.

Jed leže natrag na svoj ležaj.

— Možda je tako — prihvati on. — Ali to mi se ipak ne sviđa. Mama nije sa mnom nikada tako razgovarala bez obzira što bih skrivio.

Jed opet sklopi oči i misli mu odlutaju kući.

— Moram majci poželjeti laku noć. Pustio je da mu misli stignu do rodne kuće... gotovo preko dviju država.

U taj tren svjetla se opet ugasiše po baraci.

Dvojica galamdžija i kavgadžija počeše se natezati u mraku, a gužva koja je nastala uzbuni i četnog narednika u drugoj zgradi.

U toj gužvi, buci i galami kaplar Weisbaum pokušavao ih je primiriti ali bez uspjeha. Jed je pak pokušavao da svojoj majci zaželi laku noć ali također bez uspjeha, te otvori oči.

Svjetlo se vrati u baraku upravo kada je ušao četni narednik Mitchell.

Dvojica kavgadžija još su se natezala nasred barake. Kaplar Weisbaum uhvatio je jednom rukom regruta iz Brooklyna za košulju a drugom mu je pesnicom mahao pred nosom.

— Mirno! — zagrmi Mitchell. Baraka se strese i odjednom nastade tišina. — A sada da čujem što se to ovdje dešava ! — oštro reče četni narednik.

Weisbaum popusti stisak a dvojica rvača digoše se s poda. Kaplar je očima strijeljao po četrdesetorici zbunjenih regruta.

— Upozorio sam vas, šupljoglavci, što će se dogoditi ako se još netko poigra sa svjetlom. Sada vam dajem pet minuta da se u punoj spremi postrojite pred barakom. Kreći!

— Koješta — promrmlja jedan regrut — nitko nije ni dodirnuo svjetlo. Samo se ugasilo.

Weisbaum hladno pogleda mladića.

— Samo se ugasilo, je li? Dobro. Da vidimo. Narediče Mitchell, je li nestalo svjetla u vašoj zgradi?

Narednik zanječe glavom:

— Jok!

— Jeste li opazili da su se ugasila svjetla u drugim zgradama kad ste dolazili ovamo?

Narednik ponovo zanječe glavom.

— Dakle samo u ovoj baraci, je li? Mitchell potvrdno kimne glavom. Nastade tišina da bi se muha čula.

— Pet minuta, šupljoglavci — grmio je Weisbaum. — Pet minuta, inače ću vam oderati kožu s leđa.

Kad se četa vratila u baraku, pošto je otpješačila deset kilometara oko Fort McGrudera, zazvonilo je zvono i svjetlo se ugasilo a umorni su regruti odmah legli i spremili se za spavanje na svojim ležajima.

Razgovor je prestao i Jed se osjećao mnogo bolje poslije ugodne noćne šetnje. Zaključio je da je majka vjerojatno već legla i spava. Okrenuo se na drugu stranu i za deset je sekundi već mirno hrkao.

Kad je jednom uočio što od njega vojska zahtijeva, Jed je vrlo brzo napredovao u vježbama i obuci. Neugodni kaplar i četni narednik sada su mu se činili mnogo bolji.

Regruti su ubrzano prolazili obuku i svaki sljedeći dan Jed se osjećao sve bolje.

Kad je četa počela streljačku obuku Jed nije imao vremena ni da pomisli na daleki dom i na majku.

Narednik je jednog dana tutnuo Jedu u ruke najnoviju pušku M-14 koju je ovaj ponio u baraku kao što bi mladoženja ponio svoju ljubljenu preko praga u prvoj bračnoj noći.

— Harry — reče on sablasnim glasom svome kolegi — zar to nije najljepša stvar koju si ikada vidio u životu?

Fisher je sjedio na donjem ležaju pored Jeda i repetirao svoju pušku.

— To je stvarno divno oružje. Nadam se da ću njime moći pogoditi bar neko stablo.

— Pogoditi stablo — reče Jed začuđeno. — Zašto, Harry? S ovom puškom mogu pogoditi vjevericu u oko na sto metara, a ti možeš izabrati koje oko.

Fisher se nakesi.

— Čuo sam da ste vi brđani dobri strijelci. Vidjet ću kakav ćeš biti idućeg tjedna kad počnu vježbe iz gađanja.

Sljedećeg ponedjeljka četa se okupila na poligonu oko kaplara Weisbauma.

— U redu, tikvani — prodere se kaplar—evo tu se od dječaka postaje čovjek. Nemojte dopustiti da vas zbuni prasak pušaka, a ako vas kundak malo udari po ramenu, ne cvilite. Sjetite se što ste naučili na teoretskoj nastavi. Držite čvrsto i povucite okidač polagano, mirno, i bez trzaja. Ovo je samo zagrijavanje i neka vas ne zabrinjava ako s prvih nekoliko hitaca ništa ne pogodite. — Mahnuo je rukom. — Prvi red naprijed na streljački položaj.

Dvadeset ljudi iz čete zajedno s Jedom krene prema nasipu da zauzme položaj za gađanje. Dvije stotine metara dalje, uzduž poligona bile su postavljene velike mete poput ormara.

S kontrolnog tornja na polovici vatrene linije zatreštao je zvučnik.

— Probno gađanje. Zauzmite položaje.

Dvadeset ljudi s puškama klekne te se opruzi potrbuške priljubivši glave uz kundake.

— Po dvadeset hitaca. Napuni i otkoči.

— Lijevo gotovi? Desno gotovi? Oficir na streljačkoj liniji dade signal.

— Sve spremno na streljačkoj liniji. Zvučnik zatresti.

— Počni pucati.

Jed pažljivo nanišani i još pažljivije pritisne okidač. Slijedio je zaglušni prasak pušaka. Jed je bio na mjestu broj 18 i meta s istim brojem se sruši.

Jed se prevrne na bok i vikne kaplaru Weisbaumu:

— Hej, kaplare, mora da sam hicem nešto polomio na meti. Pala je.

Weisbaum se nakesi.

— Nisi ništa polomio, blesane. Imao si sreću pa si negdje pogodio metu. Svaki put kada pogodiš metu, spuštaju je i označavaju gdje si pogodio, tako da možeš korigirati slijedeći hitac. Evo opet se diže.

Meta broj 18 podigla se iz rova. U samom crnom središtu, veličine volovskog oka, bila je mala bijela točka. Weisbaum je zurio u metu, a onda je promotrio dogledom.

— Čovječe, ti imaš sreću. Pogodio si točno u centar. Meta se ponovo spusti kako bi stavili crni papir preko rupe od metka, a onda se ponovo diže iz rova.

Jed se cerekao sretno. Polegao je ponovo na trbuh. Kratko je naciljao i pritisnuo okidač.

Meta se spusti. U trenu je opet bila gore s bijelom točkom na istom mjestu u crnom središtu.

Weisbaum brzo prinese dogled očima.

— Znam da si prvi put imao sreće. Sada mora da si promašio, tikvane, jer to je isti znak od malo prije.

Jed se namršti i pričeka da se meta opet postavi sa crnim papirom, te opali ponovo kratko ciljajući. Sada se Weisbaum namrštio.

— Malo bolje provjeri taj cilj Cromwell, ne možeš dvaput pogoditi usred mete.

Radiovezist priđe kaplaru i reče mu dodajući mu toki-voki:

— Pit bi želio razgovarati s tobom, kaplare. Weisbaum uze mali aparat i prisloni ga na uho.

— Govori kaplar Weisbaum. Da. On je... što? Jesi li siguran? E to bih htio vidjeti.

Predao je aparat vezistu i zagledao se u Jeda.

— Dakle, ti si mi neki mudrijaš, je li tikvane? Misliš da stalno možeš gađati na sreću? Oni tamo kažu da si svaki put pogodio isto mjesto. To nitko ne može. Hajde nastavi, tikvine. Želio bih da to vidim još jednom.

Jed se prevali na trbuh, nacilja i opali. Meta se spusti u rov i vrati s istom oznakom — bijelom točkom u crnom središtu.

— Opet je uspio pogoditi — javi vezist kaplaru. Weisbaum je počeo dobivati avetinjsko lice.

— Nastavi, tikvane, pucaj.

Iza regruta i kaplara vezist je tiho govorio u mikrofon.

— On je zauzeo položaj... cilja... pali...

Prestao je govoriti, protresao toki-voki i prislonio ga na uho. Jed je opalio. Djelić sekunde kasnije vezist je ponovo javio da je pogodio.

Opet je pogodio, javljali su s linije meta.

Jed je ispucao svih dvadeset metaka i sve u istu rupicu.

Kada je ispucavao posljednje metke, ostali su prestali pucati, a svi oficiri okupili su se u polukrugu iza lezećeg mladića s planina.

Weisbaum potapša Jeda po ramenu kada se mladi regrut podigao i stresao prašinu sa sebe.

— Čovječe, kakvo oko. Pričekaj samo da naš gazda vidi ovo. Slušaj — reče kaplar i uhvati mladog regurta za rame — ti si i prije tamo u planinama ovako pucao i pogađao?

Jed kimne glavom.

— Tako sam i mislio — vikne Weisbaum oduševljeno. — Sjedi sad i odmori se. Htio bih da pukovnik ovo što prije vidi.

Jed se sretno nasmija i napusti streljačku liniju te se vrati među svoje regrute koji su ga gledali zadivljeno. Sjeo je u hlad iza sanduka s municijom i sretno se osmjehivao.

Phii, sve ovo uzbuđenje za ovo malo pucnjave — mislio je.

Tako kod kuće to je bilo normalno. No majku bi svakako razveselilo i bila bi ponosna kad bi saznala da i vojsci on čini nešto dobro. Pustio je da mu misli odlutaju kući poslije dužeg vremena.

Na prilazu poligonu, nekoliko metara dalje, konvoj kamiona koji je dovozio nove regrute na gađanje na drugi poligon odjednom zakrči i stade a svi se motori ugasiše.

— Ma'a — pomisli Jed — radiš li nešto, jesi li zauzeta poslom?

Iza kućice u Bluebird Gulchu mama Cromwell spusti sjekiru kojom je upravo cijepala drva i zatvori oči.

— Već je bilo vrijeme da se sjetiš majke — odgovori. — Jesi li ti dobro, sinko?

— Ja sam dobro, Ma'a. I čini se da sam učinio nešto jako dobro. Upravo sam svojim prijateljima vojnicima pokazao kako mi Cromwellovi rukujemo puškom.

Jed je ležao na toplom suncu i pustio da svjetlo prodire kroz malo rastvorene vjeđe. Nije obraćao pažnju na štropot kamiona i psovke pola tuceta vozača kad su pootvarali haube svojih vozila kako bi ustanovili gdje je kvar.

— Što si učinio, sinko? — pitala je majka.

— Pa nije bilo nešto naročito, Ma'a — odgovori. — Pucao sam iz jedne nove novcate puške što su mi dali i pogodio sam cilj. Ma'a, a taj crni cilj bio je otprilike velik kao zadnjica mrkog medvjeda, a udaljenost nije bila veća od kraja polja ispod naše kuće.

U kontrolnom tornju kaplar Weisbaum postajao je iz časa u čas sve luđi.

— Koji je đavo s tim aparatima, što je s tim vezistom? —urlao je. Zar ne čuje signal? Tresao je telefon i urlao u slušalicu. Napokon ga je tresnuo iz sve snage. — Daj mi radio — reče mašivši se malog toki-vokija.

— Nema koristi — odmahne radist tužno glavom. — Crk'o je

potpuno. Ne znam koji mu je vrag. Jednostavno je zanijemio.

Weisbaum pogleda oko sebe i opazi jednog šofera džipa blizu kontrolnog tornja.

— Mahoney — dovikne mu on. — Sjedi u džip, vrati se u bazu i dovedi gazdu. Reci mu da dođe i pogleda kako gađa Cromvell. Možeš mu ispričati što se dogodilo.

Vozač se uputi svome džipu.

— I, Mahoney — vikne Weisbaum za njim — kada si već kod pukovnika, donesi jedan ispravan radio -aparat i reci onom idiotu na centrali da imamo problema s ovim aparatima ovdje.

Mahoney kimne glavom i pođe do džipa. U svojoj kućici na planini mama Cromwell obriše lice pregačom.

— Baš je danas vruć dan — pomisli. — Je li i kod vas tako vruće, sinko?

— I te kako je vruće i ovdje — odvrati u mislima Jed.

— Ali, svakako, nije tako vruće kao kod kuće. Ovdje nije nepodnošljivo.

— Daju li ti dovoljno jela, dijete moje?

Jed se malo namršti i pojača svoju mentalnu energiju.

Jedan vojni helikopter kilometar-dva dalje u zraku zakašlje i počne padati.

Sva vozila na daljini od osam kilometara zaustaviše se, a struje po kućama i uredima nestade.

— Što si to pitala, majko? — upita Jed. — Cini se da si malo oslabjela.

— Nisam to ja — obrecnu se majka. — To je ono njuškalo Lila Hawkins. Ona mora prisluškivati svačije privatne razgovore u ovim brdima. — Načas se osjetio prekid u mentalno uspostavljenoj vezi, a onda se majčine misli pojaviše sasvim jasno. Jed se primiri i nasmiješi.

Helikopter je bio samo nekoliko desetina metara od zemlje kad mu motor proradi i krene naprijed.

Iznenađeni pilot borio se da uspostavi kontrolu nad poludjelom letjelicom. Svjetla se upališe a svi motori proradiše.

— Ne bi trebalo tako da govoriš — nastavi Jed zatvorivši oči. — Lila je vrlo ljubazna žena.

— Ahmmm — obrecne se majka — tako ljubazna da čovjek ne može sa svojima ni porazgovarati, a da ona ne prisluškuje.

Mahoney iziđe iz džipa i vrati se tornju.

— Džip neće ni da se pomakne — dovikne Weisbaumu. Kaplar pocrveni od bijesa i nagne se preko ograde na tornju.

— Neka ide sve do đavola. — zaurlao je. — Potjeraj te blesane natrag na vatrenu liniju. Tu je cijela četa koja mora još vježbati gađanje. Želim vidjeti što će taj tikvan učiniti iz stojećeg stava.

— Cromwelle — dovikne — upadaj u stroj! Jed brzo otvori oči te ih opet sklopi.

— Moram ići — Ma'a izgovorio je brzo u mislima. — Taj kaplar opet viče. Pazi na sebe, majko.

— Hoću, sinko, ne brini — uputi mu majka misao. — Pazi ti na svoje ponašanje.

Jed se diže i požuri u streljački stroj. U kontrolnom tornju počeše zvrjati telefoni i radio zagalami.

Radisti i telefonisti počeše objašnjavati kakve su smetnje imali.

Na cesti vozači kamiona ponovo su pokušavali pokrenuti vozila. Odjednom motori proradiše. Ostali vozači siđoše s prednjih nosača, odakle su čeprkali po motorima i stali iznenađeno zuriti u one kojima se motori upališe, pa krenuše i oni da pokušaju zapaliti svoje. Kamioni sa svojim iznenađenim vozačima krenuše dalje i nestadoše iza okuke na cesti.

Gađanje se nastavi.

. . .

Te večeri u baraci Harry Fisher pohvali mladog brđanina.

— Fino si gađao danas, Jede — reče. — Bio sam na radiju kod meta dok si gađao. Mislim da tako nešto još nitko nije vidio.

Jed se osmjehne svome prijatelju.

— To je vrlo jednostavno i stvarno lako, Harry. Mislim da bi to svatko mogao samo kad shvati u čemu je štos.

Fisher se dobrodušno nasmija.

— Upravo imaš pred sobom nekoga tko nikada neće otkriti u čemu je štos — reče on tužno. — Pa ma kakav to štos bio.

— Na poštenu riječ, Harry — reče Jed iskreno — moraš samo čvrsto misliti na to kako će meci pogoditi veliku crnu točku u središtu mete.

Fisher se nasmija.

— Mogu misliti kao Sokrat i neću stići ni blizu toga da to shvatim... — zastao je i pogledao Jeda. — Znaš, Jede, ti si ponekad vrlo čudan... Zamisliti metke... kada polislim na to, znaš, a to nije jedino čudno kod tebe. Znaš da je radio svaki put prestao raditi kad si se ti pripremao da gađaš?

Jed se namršti i zamisli.

— To je smiješno. Nikada nisam čuo da bi se to moglo dogoditi. Naravno, mi nikada nismo imali radio u Bluebird Gulchu. Jedina stvar s kojom smo imali nevolje bile su žarulje u Paulsburgu kad bi naši ljudi sišli dolje. Čini se da su se svjetla gasila kadgod bi netko od naših u mislima razgovarao s nekim od svojih.

Harry iznenađeno pogleda mladog brđana.

— Znaš — pokuša mu Jed objasniti — kad bi netko zaboravio što treba kupiti u trgovini. Ili, kad je mama bila u velikoj trgovini u

Paulsburgu i kad je trebala kupiti neki šareni materijal za haljinu Ceciliji Culpepper. U trgovini nije bilo platna s velikim crvenim cvjetovima, kakvo je htjela Cecilija Culpepper, pa ju je mama pitala da li bi htjela s plavim cvjetovima i tada se u trgovini ugasila svaka prokleta žarulja.

Fisher u se na licu pojavi nevjerica.

— U mislima pitati... razgovarati u mislima. To mi hoćeš reći, Jede? — pitao je zaprepašten.

— Pa rekao bih da je to — odvrati Jed veselo.

— Kao što sam danas popodne razgovarao u mislima s majkom i ispričao joj je kakav je urnebes nastao kad sam mecima pogodio u onu crnu točku.

— Ti si danas popodne razgovarao sa svojom majkom tamo u Zapadnoj Virginiji? — upita Harry zagrcnuvši se. — Sa streljačke linije?

— Baš tako — reče Jed veselo. — Već dugo, zapravo nekoliko tjedana nisam razgovarao s njom i bila je zabrinuta. Baš je bilo lijepo razgovarati s majkom poslije toliko vremena.

Fischeru se zavrti u glavi.

— Možeš razgovarati s njom kad god zaželiš?

— Svakako da mogu — reče Jed ponosno. — Samo mi treba malo više energije kad sam dalje od nje, ili ako prisluškuje Lila Hawkins.

— Hajde, razgovaraj sada s njom — reče Harry. Jed zatvori oči.

— Ma'm — pomisli on. — Imaš li malo vremena da počavrljamo?

Sva se svjetla pogasiše. Harry Fisher pade u nesvijest. Kad se osvijestio, ležao je na Jedovu ležaju, a mladi brđanin bio je nagnut nad njim zabrinuta lica.

— Je li ti sada bolje, Harry? — reče Jed zabrinuto. — Ma'a se tako zabrinula zbog tebe.

Harry se ponovo onesvijesti.

Kad se drugi put osvijestio, Jed je požurio na drugi kraj barake do kaplara Weisbauma. Harry sjede i spusti noge s ležaja. Bio je blijed kao krpa a u glavi mu se vrtjelo. Jed se ubrzo vrati s kaplarom Weisbaumom. Kaplar pogleda Fishera

— Jesi li bolestan ili se nešto događa s tobom, Fisheru? — upita. — Jesi li možda danas bio previše na suncu?

Harry odmahne glavom.

— Dobro mi je, kaplare. Mora biti da sam nešto pojeo što mi nije išlo u tek. Bit će sve u redu.

Weisbaum opipa Fisherovo čelo.

— Izgledaš mi nekako bolesno. Pruži se i odspavaj pa ako ti sutra ne bude bolje, ići ćeš k rječniku.

Harry odmahne glavom.

— Nema potrebe, bit će sve u redu. Idem malo na zrak. Jede,

hoćeš li mi pomoći?

Fisher se diže, dok su mu noge klecale a Jed mu pomogao.

— U redu — reče Weisbaum — ali ako se ne osjećaš dobro, moraš u ambulantu. Razumiješ?

Kaplar se vrati u svoj odjeljak na kraju barake. Harry i Jed izađoše iz barake na svježi noćni zrak. Fisher duboko udahne i okrene se Jedu.

— I ti si mogao razgovarati sa svojom majkom kad god si htio? — pitao je s nevjericom.

— Pa, da, jesam — odvrati Jed. — Većina naših ljudi to može. Tako ne moramo nepotrebno pješačiti preko brda i dolina.

— I uvijek se gase svjetla kad tako razgovarate? — pitao je Harry dalje.

— Pa, ovaj, to zbilja ne znam točno — reče Jed. — Jedino mjesto blizu Paulsburga, koje ima svjetlo, udaljeno je trideset milja od Owl Creeka i ljudi nemaju kamione da bi išli u velike gradove. A ne bih rekao da je itko od nas bio tamo više od dva-tri put u životu. Ali su se u Paulsburgu uvijek gasile sijalice kad god bismo čavrljali na taj način. Nikada nisam razmišljao o tome. Ali, rekao bih da se to događalo zato što nam je bilo potrebno više energije da bismo razgovarali preko brda. Ma'a je jednom kazala da bismo mi Cromwellovi mogli razgovarati sa sijamskim kraljem kad bismo samo htjeli. Dakako, morali bismo da napnemo naše glave za takvu udaljenost jer je mama kazala da su Sijam i Engleska malo dalje od Bluebird Gulcha, pa čak i od Madisona. Ili čak i od Fort McGrudera, rekao bih.

Harry je malo razmislio.

— Kad si posljednji put razgovarao s majkom na taj način? — pitao je.

— Ne mogu se točno sjetiti kad je to bilo — odvrati Jed.

— Čini mi se da je to bilo prvog tjedna kad smo došli ovamo. Jedne večeri u baraci. Osjetio sam čežnju za domom, rekao bih, jer sam toga dana bio izgrđen prvi put u životu.

Harry udari pesnicom o dlan.

— To je bilo to — poviče. — To je to. To je bilo one večeri kad je triput nestalo svjetla u baraci. To je bilo onda kad nas je Weisbaum natjerao da prepješačimo deset kilometara na mjesečini jer je mislio da se netko igra sa svjetlom. — Zgrabio je Jeda za rame. — To je bilo te večeri, zar ne Jede?

— Čekaj da razmislim — odvrati Jed. — Rekao bih da jest. Bila je tolika galama, kad je nestalo svjetla, da nisam mogao čuti što mi majka želi reći. A kada smo se vratili sa šetnje, zaboravio sam je pitati. Znaš li što, Harry, ja sam sasvim zaboravio što će se dogoditi sa svjetlom. Bogamu, pa ja sam bio taj koji vas je sve uvukao u nevolju.

Mislim da bi morao moliti svoje drugove da mi oproste.

Fisher ga zgrabi za rukav.

— Oh, ne, ne moraš. Dođi sa mnom.

Deset minuta kasnije dva pomalo uplašena regruta stajala su na stepenicama koje su vodile u stan komandanta garnizona. Jed krene natrag niz stepenice. Harry ga je držao čvrsto za ruku.

— Hajde — šaptao mu je — razgovarat ćemo s pukovnikom, Jede. Nemoj se sada plašiti kao pile, čuješ li?

— Harry, ja nikada nisam ni vidio pukovnika a još sam manje razgovarao s njim — reče Jed zaplašeno. — I ne bih to želio ni sada, ako nemaš ništa protiv.

— Imam — reče Harry i povuče Jeda pred vrata.

Na njihovo zvonjenje pojavi se lijepa desetogodišnja djevojčica. Ona se upitno nasmiješi gledajući u dva vojnika.

— Oprostite — zamuca Harry — mi bismo željeli razgovarati s pukovnikom Cartwrightom.

Djevojčica se okrene i umiljatim glasićem vikne:

— Tata, netko te traži.

Pukovnik William Cartwright dođe do ulaznih vrata. Svjetlo iz hodnika svjetlucalo je na srebrnim orlovima na njegovu ovratniku. Pogledao je dvojicu vojnika.

— Što vas je dovelo k meni? — zapitao je strogim glasom.

— Pukovniče — poče mucati Harry i ukočeno pozdravi, te promuklim glasom nastavi: —Ja sam redov Harry Fisher,a ovo je Jediah Cromwell.

Pukovnik otpozdravi.

— U redu, voljno, što želite?

Harry pribere posljednje ostatke hrabrosti.

— Pukovniče — grakne Harry — jesu li sva svjetla u vašoj kući ispravna?

— ŠTO? — prasne Cartwright. — Do đavola, o čemu vi to govorite, vojnici?

— Pukovniče, moramo vam sada odmah nešto pokazati — promuca Harry — vrlo je hitno!

— Slušaj, vojnice Fisheru, tako reče da se zoveš — zagrmi pukovnik — postoji redovan put za rješavanje svi problema koja vas muče, a ja se ne bavim tim stvarima u svome stanu. Za to imam svoju kancelariju u štabu garnizona i uz dozvolu vašeg neposrednog vojnog starješine možete se javiti mom ađutantu za uredovnih sati.

— Molim vas pukovniče — Harry proguta pljuvačku. — To je strašno važno.

— E pa znate — oklijevao je pukovnik — ovo je vrlo neobičan put i način.

— Jest, to je vrlo neobično — potvrdi Harry.

— U redu — uzdahne pukovnik — o čemu je riječ?

— Pukovniče, jesu li sva svjetla kod vas u redu? — ponovi Harry.

— Slušaj, vojnice, ako je ovo neka neslana šala, ja ću se pobrinuti da...

— Nije — promuca Harry zaplašeno — ovo vas vrlo ozbiljno pitam.

Pukovnik pogleda preko ramena u kuću.

- Da, čini mi se da su u redu. Harry se okrene Jedu.

— Razgovaraj s majkom, Jede — prošaputao je ovome na uho.

Jed zatvori oči.

— Ma'a — uputi poziv majci — to sam ja, Jed! Svjetla u pukovnikovu stanu se ugasiše.

Pukovnik Cartwright zastenje i zagleda se u mladog brđanina koji je pred njim stajao zatvorenih očiju.

— U redu, Jede — reče Harry — prekini.

— Samo trenutak Ma'a — u mislima se Jed obrati majci.— Harry me nešto treba.

Otvorio je oči i sva se svjetla upališe u pukovnikovoj kući.

— Kako on to radi? — dahne pukovnik.

— On to mislima gasi pukovniče — reče Harry.

— Što? — zapanjeno upita Cartwright.

— Točno tako — ponovi Harry — On mislima gasi svjetla.

— Jede, uspostavi opet kontakt s majkom.

Jed zatvori oči. Svjetla se pogasiše.

Pukovnik se nasloni na dovratak i teškom mukom progovori.

— Kako se dugo to već dešava ovako nekontrolirano?

— Pukovniče — reče Harry oprezno — on to isto čini s radiom, telefonima, kamionima i sa svime što troši električnu energiju. On je jednostavno prekida.

Komandant garnizona ga je gledao ne vjerujući u ono što je čuo.

— Ali to nije sve, pukovniče — nastavi Harry. — On može mislima navesti metke da pogode usred cilja.

— Uđite u kuću — klonulim glasom reče pukovnik — smatrajte to naređenjem.

. . .

Tri tjedna kasnije potporučnici Harold Fisher i Jediah Cromwell brižljivo su se dotjerivali u svojoj posebnoj sobi. Jed se spusti na mekani ugodni madrac na velikom lijepom krevetu.

— Svaka ti čast, Harry! Ne mogu doći k sebi, kako brzo napredujemo, a ništa ne radimo. Sve što smo učinili u posljednje vrijeme bilo je ono s tenkovima i avionima u Kaliforniji i na onim drugim čudnim mjestima. Ma'a misli da je to sve vrlo smješno, naime, što imam toliko vremena da čavrljam s njom. A sada smo stigli čak

ovamo i tu mi je zabranjeno da s njom razgovaram.

Krišom je i ponosno pogledao na svoje nove oznake čina na svečanoj plavoj uniformi.

— Uh, Ma'a bi bila strašno ponosna kad bi saznala što se sve dogodilo u posljednje vrijeme. Baš bih želio da joj to mogu javiti.

Harry diže pogled s ladice na ormaru u koju je slagao svoju odjeću.

— Pazi, Jede. Znaš što nam je rekao general. Nemoj sada pokvariti cijelu stvar samo zato što si osjetio malo čežnje za domom — upozori ga Harry. — Mi smo jedini vojni obavještajci ovdje i to je vrlo zgodno. Sjećaš se što nam je rekao general? Nikakva razgovora s majkom dok ne dobiješ odobrenje za to, sjećaš li se?

Jed uzdahne.

— Uh, sjećam se, sjećam se dobro. Ali, htio bih da mi dopuste da samo pozdravim majku. Nikada nisam bio tako daleko od nje. Sada će mi trebati strašno mnogo energije da s njom uspostavim kontakt.

— Ništa ne brini, Jede — reče Harry. — Imat ćeš prilike da s njom razgovaraš do mile volje. Samo se malo strpi.

Harry Fisher se zatim sav posveti slaganju odjeće u ormar. Malo kasnije začuje se kucanje na vratima i u sobu uđe omanji čovjek u civilu.

Oba potporučnika stadoše u stavu mirno.

— Dobroj' tro, džentlmeni — pozdravi ih civil. — Ja sam George Wadsworth, prvi sekretar ovdašnje ambasade. — Pogledao je po sobi i nasmiješio se dobroćudno. — Jeste li zadovoljni smještajem?

Oba potporučnika potvrdiše kimanjem glavom.

— Vrlo dobro — reče Wadsworth. — Uzgred rečeno, potporučniče Cromwell — okrene se Jedu — upravo smo saznali da naši domaćini namjeravaju lansirati svemirski brod s ekipom astronauta na Mjesec i to još danas, zapravo za nekoliko sati. Zar to nije vrlo zanimljivo?

Jed iznenađen kimne glavom.

— I ja mislim — nastavi Wadsworth blagim glasom. — To bi moglo biti vrlo zanimljivo za vašu majku, zar ne mislite i vi tako, potporučniče Cromwellu?

— Svakako bi bilo i te kako interesantno — reče Jed oduševljeno prihvativši priliku da razgovara s majkom.

— Baš sam tako i ja mislio — reče Wadsworth još blažim glasom. — Zašto ne biste uzeli dan odmora i sve joj lijepo ispričali? Kad već budete u vezi s njom, ne zaboravite joj ispripovjedati sve što ste doživjeli na putu. A odavde je i vrlo lijep pogled na Kremlj. Siguran sam da će je i to mnogo zanimati. Samo se vi lijepo sada na miru i polagano, bez žurbe, napripovijedajte do mile volje. Možete pričati cijeli dan. Pričajte i dva dana, ako vam se svidi. Ne morate žuriti.

On se zadovoljno nasmiješi, okrene se i napusti sobu.

— Ne zaboravite joj ispripovjedati i sve pojedinosti s vašeg putovanja od Amerike dovde — dobaci još s vrata.

— Hvala! — dovikne mu Jed.

Jed se nasmiješi sretno i leže na lijepi mekani krevet.

— Ma'a — uputi on svoje misli majci napregnuvši se jače nego ikada prije — to sam ja, Jed.

U cijelom zapadnom dijelu Sovjetskog Saveza u tom času nestade električne energije.

. . .

Serjoška Evstahijevič Mužinski osjetio je čežnju za domom prvi put otkad je u vojsci. Da je nije osjetio u prva dva tjedna možda ne bi izašao iz centra do kraja vojnog roka. Ali svoje rodno Zakavkazje nije mogao tako lako zaboraviti...

Anna Rinonapoli: **Prividno nevidljiv**

Apparentamente invisibile

Prevela Nada Kralj

Sunce na planetu Lydra je zalazilo. Zemljaninu Diliju nalikovalo je na kuglu sljezove boje, koja se pojavila iznenada. Plavkasta svjetlost širila se po beskrajnoj, valovitoj ravni. Od udara vjetra zadrhtali su žbunovi u nesložnom šumoru, koji je nestao iznenada kao što se i pojavio. Činilo se kao da je krajolik utonuo u mučaljivi sumrak. Zatim je zelenkasto svjetlucanje prolebdjelo zrakom.

— Okreni se — reče prirodoslovac Orel, dotaknuvši rukom inspektora Dilija. — Upravo izlazi Omega, drugo Lydrino sunce.

Maslinasti sjaj razlijevao se po istoku. Zvijezda se pojavi, sjajna od zelenih preljeva, poput trulih barskih trava. Solarni vjetar izazvao je ionizaciju. U zoru-suton dvostruka struja elektrona pojavljivala se na planetu. Taj jedinstveni spektakl nije trajao dugo. Dilio ga je vidio prvi put. Nastavio je okretati glavu da bi se divio dvostrukoj fantazmagoriji boja.

Na zapadu, sunce Alfa je već zašlo. Na nebu je ostavilo hladnu, plavičasto-ružičastu svjetlost. Na suprotnom kraju, zelena boja Omege polako se pretvarala u smeđu. Bilo je okruženo oreolom slabih tonova koji su na krajevima blijedjeli u žuto. Na horizontu plutale su zelenkaste pare koje se nisu pretvarale u oblake. Na Lydri nikada nije kišilo. Zrak jedva da se micao. Samo ga je svako toliko pokretalo snažno, ali kratkotrajno strujanje.

Sunce Omega se brzo diglo na blijedožutom nebu: neće izgledati mnogo više, neće izgubiti svoju blijedu svjetlost. Doimalo se bolesno. A nije bilo. Kao i blizanac Alfa, bilo je vrlo daleko i nepovratnim gibanjem udaljavalo se od Lydre. Planet je orbitirao na visini 8 oko dva glavna planeta. Neprekidno je produžavao svoju putanju: zbog nekog nedokučivog razloga nije slijedio ni jednu od dvije zvijezde. Polaganim, ali neumoljivim tokom, brzina na njemu samom se smanjivala, smanjivalo se sunčevo osvjetljenje, a zrak je nestajao. Lydra je već tada bila osuđena na to da postane slična Zemljinu Mjesecu.

Iako slaba, neprestana svjetlost ulijevala je sigurnost životinjama i

biljčicama. Iluzija, mislio je Dilio. Na njegovo jadanje kao da je na nekoliko sekundi odgovaralo bodljikavo grmlje slabim, žalosnim tonom. Za koliko se zemaljskih stoljeća i milenija mogla produžiti agonija tog svijeta?

Oceani bez vode bili su goleme prazne šupljine. Na kontinetima bez šuma stijene su se raspadale u kamenje, kamenje u pijesak. Zgasnuo je inteligentni život, ako se ikada i razvio. Nije mu bilo ni traga. Orel je držao da je u nekom davnom vremenu sigurno postojala flora i fauna većih dimenzija. To je potvrđivala prisutnost životinjica i malih grmova u uskom ekvatorijalnom pojasu, koji se smanjivao nezadrživo. Beštijice su se prilagodile vrlo siromašnim uvjetima i borile se protiv izumiranja. Borba tragično uzaludna.

Dilio je zapazio razornu melankoličnost te prirode. Shvaćao je zašto su se Orelovi pomoćnici tako brzo udaljili, pustivši ga da sam radi: čak i posljednja, doktorica Gallia, razboljela se od živčane iscrpljenosti. Ali, Orel nije dopuštao da ta atmosfera smrti utječe na njega. Proučavao je i svrstavao biljke i životinje pretjerano pažljivom preciznošću. Zabavljao se samo izmišljanjem njihovih imena, što je otkrivao različit prizvuk glasa dok je pokazivao biljke.

— Ovo je arborella, drvenčica. Dostiže pedeset centimetara. Najviša je.

Rasla je izolirana i odmah se razlikovala. Bio je to grm dugih žaoka i otvarao se poput ruke s mnogobrojnim prstima. Siv, prašan, nosio je sano jedan cvijet: širok, mesnat i dlakav, neugodne ljubičaste boje.

Orel je prstom pokazao neke najniže izdanke, zelenosmeđe boje. Hrapavi listovi širili su se na vrhu i doimali su se kao okrenuta žlica. Šupljina je bila ispunjena visećim, čvrstim prašnicima koji su trepćući stvarali lagani zvuk čegrtuše. Diliju je pala na pamet čegrtuša. Ali, Orel je tim biljkama dao poetično ime tintinnule, zvončice. Tako je jedan vrlo niski grm, sa širokim, ljuskavo izbrazdanim listovima, koji je podsjećao na ranu koja trune, nazvao purpigna (šišarlila). Dilio je s blagim gađenjem skrenuo pogled. Osjećao je nepostojeće neugodne mirise. Stavio je dihalicu između usana i udahnuo iz boce.

— Evo jedne amorille — upozorio ga je prirodoslovac. — Živi sa svojom omiljenom biljkom.

Životinjica je izmiljela ispod šišarlile. Šarene dlake bile su joj prljave i izblijedjele. Osam nožica, krivih poput žabljih, bilo je naoružano pandžama za kopanje. Imala je mišji rep, žućkast, sa zaostalim čuperkom dlaka na vrhu. Oči su bile utopljene u masno paperje. Glava je nalikovala na glavu zelene žabe, dok su široka usta pokazivala zube kunića. Uši se nisu opažale.

— Zar nijedna životinja ne osvaja područje drugih? — upitao je inspektor.

— Ne osvaja — odgovorio je Orel, blago razljućen. — Pokazat ću ti sve jazbine, ako ti nisu dovoljne riječi...

— Nisam te htio uvrijediti.

— Nisam uvrijeđen. Na Lydri se dogodio jedinstven slučaj. Nova ekološka ravnoteža. Gotovo simbioza.

. . .

Preostala flora i fauna udružile su se da bi preživjele. Činilo se da ih vodi izuzetan inteligentni instinkt: bila je to domišljatost prirode. Orel je to ispitivao na mnogim planetima, čak i na Zemlji. Životinjice su izdubile podzemne prolaze, uzduž korijenja biljki, prilično dubokog, jer su mučno tražile vlažnost koja se polako trošila. Svaka beštijica odabrala je omiljenu biljku i hranila je izmetinama. Sama se hranila lišćem. Pazila je da ne uništi nijedan vitalni dio saveznika.

— Kaktua najviše voli tintinnule — objasnio je Orel. I nastavio nabrajati ostala bizarna imena, kao primjere simbioze.

Dilio ga nije uspijevao slijediti. Nije mu baš bilo važno. Nije bio prirodoslovac. Zanimala ga je ta nova ravnoteža. Uznemiravala ga je ta posljednja bitka. Zamolio je Orela da ne ulazi u potankosti saveza čudnih lišajeva i neobičnih crva.

— Pričaj mi o životnom ciklusu — zaključio je. — I pokaži mi jazbinu blizu one arborelle.

— Nema je.

— Ako je tvoja teorija točna, mora biti. Kako živi arborella? Tko je hrani?

— Mesožder je.

— Kako? Jede životinje koje prolaze pokraj nje?

— Ne. Obavlja funkciju grobara. Kad jedna beštija treba umrijeti, dovuče se do arborelle. I ona se hrani strvinom.

Diliju se takav čudni način umiranja činio halucinantnim. Promrmljao je:

— Čini mi se da je to više životinja nego biljka. Vlada se kao hijena, kao kondor...

— U izvjesnom smislu... da — dopuštao je prirodoslovac.

Inspektor je s antipatijom promatrao mesožderni grm: kakav ogavan cvijet, kakve žaoke... Vidio je kako je zadrhtala od naleta vjetra, koji ju je pogodio kriještavo fijučući. Na Lydri je čak i vjetar bio neugodan. Cio krajolik izazivao je mrtvačke osjećaje, ali ih Orel nije osjećao. Dilio je oprezno hodao, da ne bi pogazio rijetke mrlje crvene mahovine i crnih lišajeva. Koraci su mu se činili obešćašćenjem: neka taj nesretni planet umre u miru. I nije važno što su biljke imale oduran izgled. Osjećao je sažaljenje prema njima.

Zatim je ugledao tragove: jasno su se isticali na crnici. Nalikovali su na dugačke ogrebotine. Tko li ih je ostavio? Najveća životinja, amorilla nije dostizala ni trideset centimetara. Čak je i Orel ispitivao

otiske. S oporošću reće da ih je proširio vjetar. Dilio se nije želio suprotstaviti tom starom despotu i koleriku. Nastavio je hodati. Nakon nekoliko minuta se zaustavio. Spazio je tragove identične prvima.

— Mora da su od vrlo velike amorille.

— Nikad takve nisam vidio — kategorično je tvrdio prirodoslovac.

Kad je vidio taj ozlovoljeni izraz, inspektor se radije nije upuštao u diskusiju. Bio je umoran. A trebalo je odabrati i životinje koje će odnijeti na Zemlju.

. . .

U Orelovu skloništu skinuli su boce s ramena. Dok su se odmarali udisali su umjetni zrak, prilagođen ljudskim plućima. Približili su se ograđenom prostoru, gdje su živjele simbiotične vrste. S tog mjesta širio se ogavan smrad.

— Izaziva ga kaktua — obavijestio ga je Orel. Istovremeno je kontrolirao naokolo, rasrđen. Opazio je jednu arborellu koja je truljela. Od nje je dolazio taj grozni smrad. Upro je prstom u nju, ne skrivajući zadovoljstvo. Zatvorio je staklo kacige. Bila je to gesta koju nije često činio, jer se zrak na Lydri mogao udisati, iako nije bio bogat kisikom.

Dilio se približio. Nedaleko od grma opazio je jednu biljku u fazi razlaganja. Sićušni crni crvi, sa sivim krilcima, gmizali su po ostacima istruljele arborelle. Neustrašivi Orel ih je odmicao štapićem. Inspektor se povukao.

— Ne lete — obavijestio ga je prirodoslovac. — Možda su nekada to znali. Odaberimo kaktue. Podsjećaju me na ježa.

— Uspoređujući, jež mi nalikuje na rajsku pticu — komentirao je Dilio. I približio se otvorenoj gajbi, gdje se nalazio par kaktua, polusakriven pramenovima tintinnule.

Kaktua je imala jedva dvadestak centimetara. Bila je boje izmeta, pokrivena rijetkim masnim dlakama. Na leđima je nosila blijedi niz sivih, nepokretnih žaoka. Imala je njušku miša i gotovo slijepe očice. Uvlačiv nos bio je izrazito ružičast. Kad je tražila hranu produžavao se kao surla. Napredovala je groteskno skačući, na osam hrapavih šapica, oblika ruke.

— Sve se životinje na Lydri kreću lagano — objašnjavao je prirodoslovac. — Ne žele rasipati energiju.

Inspektor se pitao kakav li je mogao biti njihov prvotni izgled. Možda su, kad je planet bio živ, postojale veselije boje i finiji pokreti. Približio se jednoj amorilli, koja je izjedala grozne šišarlile. Svladao je gađenje i okrenuo je pritkom: te šape nisu mogle ostaviti misteriozne tragove. Posjedovao je znatnu moć zapažanja i nije se prepuštao predrasudama. Ljubazno, ali odlučno, prisilio je Orela da beštiju odnese na komad ogoljene livade.

Amorilla je ostala šćućurena, gotovo priljubljena uz tlo. Podsticali su je štapićem. Načinila bi poneki korak, opirući se. Ponovo su je gurnuli. Požurila je. Pokušala je mali skok, a zatim je ostala ležati nepomično. Tragovi su bili mnogo manji i različiti od onih čudnih ogrebotina, koje su se pojavile na ravnici.

Prirodoslovac se nije predavao. Otišao je po jednu kaktuu, koja je od straha ispuštala smrdljiv zadah. Podsticao ju je na hodanje, bijesno joj dosađujući štapićem. Beštijica se pomakla, nezgrapno se njišući. Njezini otisci bili su posve glatki.

— Ništa od toga — objavio je Dilio. — Sigurno postoji neka nepoznata životinja.

Orel je to prihvatio kao osobnu uvredu. Uvjerio je inspektora da ga slijedi u polje. Uporno je govorio da je teren protkan pukotinama. I pokazivao ih je. Ni traga nepoznatim otiscima. Odustali su od traženja. Prošli su pokraj tintinnula koje su tužno odzvanjale, pokraj šišarlila koje su šuškale kao jesenje lišće. Iznenada, ukočili su se pred jednim groznim prizorom.

Jadna arborella sagibala se naniže, gdje je umirala kaktua. S naporom je ispružila jedan zašiljeni list. Zabola ga je u leđa životinjice, koja se stresla grčevito. »Ne pušta je čak ni da umre u miru«, pomislio je Dilio. Ali se sjetio da na Zemlji, mravi istu sudbinu namjenjuju cvrčcima.

Arborella je još dvije bodljike zarila u kaktuu i polako je podizala. Životinjica se zakoprcala posljednji put. Bodljike su dovele hranu u cvijet i zatvorile se oko krune, poput usta. Grm je drhtao od zadovoljstva koju sekundu, zatim se smirio. Trnoviti listovi ponovo su se otvorili i pojavio se velik mesnat cvijet. Doimao se ponovo rođenim. Latice, živo ljubičaste boje, širile su nježan miris mahovine.

Dilio, zbunjen dramatičnim prizorom, okrenuo se Orelu. Za trenutak ga je zapahnuo vjetar i čuo je odjek jecaja. Taj čas spazio je iskru koja je vrlo brzo nestala: kao mala, tiha munja.

— Vidio si? Što je to? Varavo svjetlo?

— Ne znam. Možda ispražnjavanje statičkog elektriciteta — progunđao je prirodoslovac. — Ona luđakinja Gallia zove to duhovima, vampirima...

Inspektor je pošao da bi izbjegao razgovor. Okrenuo je glavu da bi posljednji put pogledao životinju-biljku. Cvijet, željan života bio je već sparušen. Bodljike su visile prema tlu, s patničkim držanjem. A na tlu, u podnožju arborelle, ponovo su sa pojavili misteriozni otisci.

Pokazao ih je prirodoslovcu. Prije ih nije bilo, bio je siguran; zbunjivala je njihova koincidencija s vjetrom, električnim pražnjenjem i mrtvim cvijetom. Pretpostavljao je da postoji neka vrlo brza životinja, prividno nevidljiva, sazdana od nepoznate energije, ali kojoj je trebala životinjska hrana jer se prilagodila da živi od

arborelle, jedine mesožderne biljke.

— Dosta! — zaurlao je Orel. — Nevidljivi vampiri! Ne postoje druge životinje! Bio bih ih pronašao!

Inspektor ga je nastojao smiriti lijepim riječima. Prirodoslovac je obavio izvrstan posao, istraživanje koje je dostojno okrunilo njegov život. Ako i nije otkrio sve, što mari? Možda čudna životinja nije ni postojala. Osim toga, Lydra ne nudi ništa vrijedno za Zemlju. A teretna raketa će doći po njih za jedan sat.

Orel nije komentirao. Pasivno ga je slijedi. Stavio je odabrane životinje u kontejnere, s uobičajenom pedanterijom. Ali kad je raketa pristala, odbio je da se ukrca. Nije slušao ni molbe, ni prijetnje. Na kraju ga je ogorčeni Dilio ostavio na Lydri. Sutra će sići vojnici da ga povedu, makar i silom.

Prirodoslovac je ostao sam, prepun mržnje prema svima. Radio je dva mjeseca bez počinka i gotovo bez ičije pomoći. A taj Dilio tek što je došao, otkrio je još jednu beštiju, sasvim nepoznatu. Ne! Nije moguće! Nije pravedno. Ali, po profesionalnom običaju, počeo je stvarati pretpostavke. Prije svega ju je trebalo vidjeti, postaviti kamere blizu arborelle. Ne treba se pouzdati u slučaj. Trebao je mamac. Zrtvovat će jednu životinju. Ali ne Orelovu arborellu: bila mu je najdraža. Jednu kaktuu. Upotrijebit će vrlo osjetljiv objektiv, na ultravioletne zrake, sposoban da snimi ono što ne može vidjeti ljudsko oko. Pripremio je aparate i postavio ih oko biljke. Ubio je kaktuu i dao je arborelli.

Stao je u zasjedu. Pokraj njega tintinnule su blago šuškale, bio je to prigušen šum. Nakon jednog sata začuo je vjetar i slabo cviljenje. Još ne vjerujući da su misteriozno izazvani čudnovatom beštijom, nije odvajao pogled od ljubičastog cvijeta.

I eto, nešto je počelo svjetlucati na laticama. Nekoliko sekundi. I cvijet je uvenuo. Neobičan događaj. U svom dugom životu nikad se nije suočio sa sličnom pojavom.. A morao je otići. Optužio je doktoricu Galliju za nesposobnost. Nije se želio sjećati da je odbio njezine pretpostavke s toliko grubosti da je izgubila živce. Sve više se ljuteći, otišao je pokupiti kamere.

Odmah je projicirao film: film osvijetljen ultravioletnim zrakama pokazivao je apsurdnu sliku: jedna tanahna kreatura, sazdana od svijetlećih dlaka, s nježnim resicama koje su nejasno podsjećale na šape i rep. Oblik tijela je bio ovalan. Nedostajala je glava.

— Dakle postojiš, na moju nesreću. Dolaziš sa smradom raspadanja. Zvaću te ZAF. Doimaš se kao stilizirani mačak, bez glave. Ali, uhvatit ću te, gadljivi Zafe!

Iskaljivao je svoj bijes vrijeđajući ga. Zatim mu je sinula ideja. Da bi ga uhvatio, morao ga je dobro poznavati. Tko je? Bez sumnje, jedna od mutacija, kao i ostale životinje. I to mutacija jednog

mesoždera ili jednog svežderača, sudeći po omiljenoj hrani. Nemoguće je zamisliti prvotni oblik. Beštija grozne životnosti prilagodila je svoj metabolizam sve dok se nije pretvorila u... ništa. — Ma od čega si sazdan, vražji Zafe? Ne reflektiraš i ne prelamaš svjetlost. Trčiš kao vjetar. Kakve si sve preobražaje podnio?

Nije znao odgovoriti. A nije mogao gubiti vrijeme. Morao ga je sutra uhvatiti. Bacio se na posao. Napravio je dvostruku rešetku, električnu i magnetsku. Pričvrstio ju je na izdvojene listove. Rešetku je poprskao životinjskom krvlju. Nije mu se činilo dovoljnim. Dodao je decilitar svoje krvi. I prekrio ju je lišćem šišarlile.

. . .

U zoru — zalaz Alfe i Omege namjestio je zamku. Žrtvovao je jednu amorillu. Arborella je likovala zbog tog dara: raspršila se u mirisan i nabrekao cvijet. Prirodoslovac je čekao jedan sat, dva sata. I eto vjetra i čudnog pjeva, koji je podsjećao na mijaukanje. Ali se Zaf nije zaustavio da bi jeo. Zar je nanjušio klopku? Orel je dodao još listova i ustrajno čekao.

Čuo je kako se jadikovanje približava i udaljava po ravnici. Zaf se vrtio ukrug, izgladnio. Zašto se ne zaustavi? Osjeća li opasnu prepreku? Ne može je vidjeti. Nema očiju. Orel se nakesio. Pojest ćeš, prokletniče, pojest ćeš! I uklonio je nekorisne listove s rečetaka. Želio je da neposredno uživa u pobjedi, koja je sad već bila posve blizu.

Zaf se brzo kovitlao. Osjećao je zov mesnatog cvijeta, bogatog hranom, ali se instinktivno bojao. I cvilio je. Iznenada, bljesnuo je na biljci.

Orel je čuo zveket zamke koja je škljocnula i pritrčao je. Zaf je bio zarobljen. Uhvaćen u klopku, pustajao je vidljiv. Ubijala ga je nepokretnost. Bila je to malena, preplašena stvar, treperavo vlakno svijetlih dlaka. Te vibracije izazivale su cviljenje što para srce.

Prirodoslovac je to promatrao, zadovoljan. Ispružio je ruku dok ga nije dotakao.

Živa krv privukla je Zafa. Da ju je mogao dohvatiti, bio bi spašen. I protegnuo se.

Prirodoslovac je brzo povukao ruku: neodoljiv svrab raširio se duž čitavog tijela. Strgnuo je odjeću sa sebe, zatim čizme, da bi se češao, da bi se prokotrljao po tlu. Svrbež ga nije napuštao: čudna zvijer ga je žderala. Nije bilo obrane. Razum se povlačio, ali se životni instinkt pojačavao: iskonska snaga natjerala je Orela u trk po ogoljenom polju, uz vučje zavijanje.

Zaf je želio živjeti: Na Lydri se trebalo mijenjati, uhvatiti se za posljednji tračak energije. Orel-Zaf se transformirao: nije više čovjek, a nije još Zaf. Trčao je i povećavao se. Gubio je težinu i čvrstoću. Stanice su se mahnito mijenjale u energetske odnose. U vrtoglavom letu rasipale su energiju. Morale su se ponovo snabdjeti životnošću,

spustiti se na arborellu, iako je zastoj značio smrt.

Postao je golemi Zaf. Prijetio je, kao nevidljivi oblak po stepskoj pustopoljini. Arborelle su bile malene, nisu ga zasitile.

S očajanjem se još više raširio, na kilometre i kilometre, u nestabilnoj ravnoteži. Eksplodirao je uz zaglušnu tutnjavu. U zraku je ispraznio elektricitet. Vlažnost se kondenzirala i snažno je zakišilo.

Isušena zemlja upijala je vodu i zarušila se na nekoliko mjesta. Tintinnule i šišarlile omlitavjele su, pijane od kiše. Amorille i kaktue su zastrašene ispuzale iz jazbina i mnoge su se utopile u neobičnim kaljužama. Ubrzo oluja je prestala. Blijedo sunce Alfa nudilo je slabu toplinu životinjicama koje su drhturile. Na modrikastom nebu raspršivalo se promuklo cviljenje jednog malenog Zafa što je tražio posljednje arborelle.

Zdravko Bartolić: Vapljena bića

Moćni je Scios upravo primio obavijest da je jedan od istraživačkih brodova na trećem planetu Sola, na samom rubu postojanosti, pronašao bića za kojima već mjesecima vapi — humanoide na niskom stupnju razvoja, budući da još upotrebljavaju atomsku energiju.

Odahne.

Velik dan za Sciosa; napokon će moći nastaviti svoja omiljena istraživanja, tako paradoksalno prekinuta nedostatkom humanoidnih pokusnih životinja.

Damir Mikuličić: Gruda

U vrijeme kad Zemlja tek bijaše sva u ranama stvaranja nježnih crta svoga lica, a površina se nadimala i pucala neočvrsla još hladnoćom svemira, u vrijeme kad se mora tek puniše beskonačnim pljuskovima s neba što je cijedilo u njih paru šišteću iz bezbroj vulkana i pukotina, u to se doba negdje u nekom zabitom, slučajno mirnom, kutku oceana začela prije tri milijarde godina Gruda.

Nitko neće nikada saznati koja je munja iz uskovitlane, raspojasane atmosfere, na međi između vreline i studeni, pokrenula u ples slučaja mješavinu jednostavnih molekula u vodi i zraku, kako se i zašto uzbudila jedinstvena kombinacija atomskih valencija potrebnih za nastanak Grude.

Grude neponovljive.

Bio je to jedinstven događaj u prirodi čiji su se svi nebrojeni zupčanici toga časa zakvačili tako da je u mehanizmu univerzuma učinjen negdje, u dubini, sitan pomak, preskočio možda jedan zubac, oslobođena nikad prije ni poslije neslućena poluga, zabrujao disonantni ton označivši na zvonu prostora ludost slučaja i sve se zatim opet vratilo staroj kolotečini u zakone ponašanja kakvi su nužni, jer su za statističko mnoštvo znatno najvjerojatniji.

Svugdje osim kod Grude neponovljive.

Stotinjak milijuna godina prije toga događaja, u tom istom moru i pod tim istim munjama bijaše krenula jedna drukčija igra protoplazme, igra sitnih koraka, malih odstupanja, nezanimljivih i tek značajnih kao mnoštvo detalja povezanih u cjelinu. Za razliku od Grude, ova je ranija organska tvar prve milijune godina trošila samo da bi okrupnjala fizički, da bi se njena mikroskopska vlakna molekularnih lanaca ugnijezdila u anorgansku okolinu, nametnula se okolini umnožavajući u njoj i iz nje duplikate sebe, jednostavne kemijske regulatore koji su postepeno usavršavali svoje djelovanje prema sve svrhovitijim i određenijim specijalnostima.

Ova je druga vrst protoplazme, za razliku od Grude, bila ponovljiva. I ne samo to. Ponavljanje bijaše za nju primarni zakon postanka i opstanka. Upravo u metamorfozi ponavljanja ona je nalazila biokemijski predložak prema kojem se ravnala ostajući sama sebi stalno jednaka, a ipak ponekad neznatno drukčija. Poput optičke greške na ogledalu zbog zrnca prašine. Prve molekule počet će se tako

udruživati u zamršenije zadruge, dajući toj prvotnoj organskoj kaši i neke atribute života na mjesto jednostavnog slijepog kemizma.

Mnogo, mnogo kasnije, pošto su milijardu godina utrošile u borbi za opstanak i prevlast nad okolinom, množeći se u bezbroj varijacija od kojih su preživljavale najprilagođenije forme, ove životorodne iskre preplaviše mora i kopna na putu do više psihozojske organizacije.

Do svijesti.

Do čovjeka.

Ponavljati se, a istodobno biti sklon promjenama, praviti stalno kopije sebe i pri tom nehotice griješiti, tražiti u biokemijskom slalomu put najmanjeg napora poput vode, a istodobno se ponekad uspinjati protiv struje vremena — ta su svojstva dovodila ovu protoplazmu malo-pomalo do razine samosvijesti.

Gruda, međutim, nije prolazila taj put evolucije, pred njom se nisu redale prepone umiranja i rađanja, ona nije morala sebe potvrđivati utiskivanjem svoga lika u blato biokemizma.

Ona bijaše samo jedna i jedinstvena. Neponovljiva.

Bila je sama sebi sveukupnost. Oduvijek ista, bez uzora na koji bi se ugledala i prepravljala ga. Jedinstvena, sama sebi dovoljna, samoživa, jedina izdvojenost svog jedinog bića koje se nije množilo niti mu je takva ideja i dolazila u stazu postojanja, jer, osim jednine za sebe, sve ostalo bila je strana masa, Nepotrebna.

Gruda bijaše sama sebi sveukupnost. U trajanju, u nepromjenjivosti, u bezvremenosti.

Toplina. Voda. Svi smjerovi. Boja. Svjetlo. Tama. Hladnoća. Polje plime. Titraj vode. Zrake. Igra, igra. Dolje, gore. Lebdi. Zatvoreno. Ulaz vodi, izlaz vodi. Mlaz. Struja. Vertikala. Titraj jeke. Sinklinala dna. Prostor gustoće. Prostor. Trojstvo dimenzija...

U vrijeme osvješćenja Gruda je u promjeru mjerila dvadesetak metara. Njena želatinozna drhtava masa sva je bila uronjena u vodu plutajući tik ispod površine tako da je samo poneki val, prenaglo silazeći s kreste, neznatno otkrivao sfernu nabubrinu boje oceana koja bi se tad ukazivala znalačkom oku ako bi točno bilo upozoreno gdje i što gledati. Zapravo, Gruda bijaše nezamjetljiva. Netko bi mogao proći tik pokraj nje, a da je ne opazi, toliko je bila mimikrirana, stopljena s okolinom, uronjena u nju, gotovo prozirna, iznjedrena iz same vode, bila je slična — od ičeg poznatog — možda samo nekoj divovskoj kuglolikoj meduzi bez bičeva: lopta lagano pulsirajuća.

Neprimjetno se kretala u jednom smjeru, više nošena morskom strujom negoli što bi ona sama uložila napora da se pomiče kroz to sivo vodeno svemirje svugdje u beskraj oko nje. Biti na mjestu bijaše Grudi isto što i kretati se. I obratno. Tako je bar bilo sve do njena osvješćenja i još neko vrijeme nakon toga. Kretanju bi moralo

prethoditi ili poznavanje cilja ili bar svrha promjene mjesta, a buduća da Gruda nije imala razloga ni da teži nekome cilju ni da nalazi neku svrhu u pukom prolaženju kroz vodenu masu, ostajala bi tako tisućljećima prepuštena okolini, nepokretna, oplakivana po tjemenu valovima, milovana po bokovima sporim strujanjima što klizahu uz nju miješajući toplu površinsku i hladnu dubinsku vodu. Samo bi je morska struja nosila svojim putovima između kontinenata zajedno s milijardama kubika ostale vodene mase i milijardama planktona kao što rijeka nosi list nizvodno.

Zatvoren prostor. Sluz. Pulsacija. Naboj površine. Kristali u otopini. Klupko niti. Mlaz. Izlaz vode. Bijeg ribe. Mirisi. Daljina. Zgušnjenje vode. Valovi. Sjaj molekule. Lebdi, lebdi. Polje gravitacije. Konstanta. Invarijanta brzine. Dokaz: planktoni.

Na jednom te istom planetu slučaj je dvaput bacio kocke na životorodne kombinacije.

Jednom izrodi mnogobrojnu djecu koja su požudno upijala tvari iz okoline da bi je zatim — pošto su je kratkotrajno upotrebljavala u svrhovitoj svečanosti života — opet vraćala u bezličnu nepotrebnost. I sebe također. Kao sastojke za novi ciklus. I to se ponavljalo i ponavljalo bezbroj puta i na bezbroj načina, od svake najjednostavnije molekule slagane i razlagane — pa do vrhunaca piramida koje se urušavahu u nepouzdane treperave temelje organskog mulja. No ipak bi uvijek život u toj nametnutoj razmjeni s neživom okolinom zadržavao za sebe sitan postotak, nešto više uzimao negoli vraćao, jednostavno zato što je bio kemijski organiziraniji pa time i agresivniji. On se po samoj prirodi svojoj morao samopotvrđivati, on se morao množiti u beskraj, takvo je bilo pravilo njegova preživljavanja. Smisao igre. U prvom prapočetku ta igra sama. U krugu iz neživog u živo i natrag. Po spirali poklonjenog mu vremena.

Druga kombinacija životorodnih varnica na Zemlji bijaše Gruda. Neponovljiva.

Jednom stvoren i zauvijek zaleđen u eteru jedinstven krik biosa. Nepригušiva rezonancija.

Nije se nametala okolini i nije še borila za opstanak. Nije bila poput one prve tek prolazne igre protoplazme koja se samo množila i kroz to množenje održavala ravnotežu protiv stalne težnje okoline da je uništi kao strano tijelo, da je odbaci poput implantanta u tkivu mrtve prirode. Gruda, naime, bijaše — za razliku od naše protoplazme — prirodni dio okoline, ravnopravna s njom, srasla s njom, ulančena u njenu vječnost.

. . .

Život ne mora, ali može, doći do stanja osvješćenja. I Gruda je osjetila to buđenje iz duboka sna prije kojeg nije bilo ničeg ranijeg. Zato je buđenju prvo slijedila tvrdnja:

»Postojim. Jesam.«

I upit:

»Što sam? Gdje sam?«

To je samo okvir u kom su se kretale prve, još nedefinirane, misli Grude, ali ne i te misli same. Bio je to tek puki osjet postojanja, a nije bilo nikog uz čiju pomoć bi Gruda mogla usmjeriti svoje košmarne vibracije neurona prema svrhovitim pitanjima. Ili se, najvjerojatnije, Gruda zapitala nešto što nama neće nikada pasti na pamet da se pitamo ili je možda prvo saznala tko je, a tek zatim se pitala »tko nisam«, ili se u tim počecima ništa ni pitala nije, jer nije ni razmišljala ni imala potreba za razmišljanjem. Mi smo od vrste tvari koja je prošla drugačiji razvojni put i bila suočena s problemima za koje je morala tražiti praktična rješenja da bi opstala. Mi smo prolazili kroz labirint; pred Grudom je svaki put jednako ravno vodio do izlaza.

Nitko neće nikada saznati što se zbivalo u tim dugim vremenima trenutka osvješćivanja. Kažemo »dugim« jer trenutak za Grudu nije isto što i za nas, njoj je vrijeme teklo bezvremeno, njena protoplazma nije imala u sebi biološkog sata ni uporišta za osjet vremena. Ona samo postojaše na ljuljački valova ne brojeći njihaje.

Tek mnogo, mnogo kasnije Gruda je naučila što je to vrijeme kao dimenzija događanja i kako se ono može upotrijebiti za transformaciju u druge dimenzije. Do tog je otkrića došla bez ikakva napora svijesti i predznanja, po jednostavnoj prirodnoj intuiciji kakvu nalazimo u ptica koje se lako snalaze u trodimenzionalnom prostoru. Gruda je, međutim, sadržavala još i beskonačnu dimenziju vremena, osjet posve nepoznat našoj protoplazmi koja nije u stanju baratati s vremenom jer nije vječna. Vladajući po volji sa sve četiri dimenzije crpila je iz toga moći pomoću kojih je gospodarila okolišem kako je htjela. Kad je htjela, a to je bilo vrlo rijetko. Sve to shvatila je tek nedavno.

. . .

Na samom početku bijaše u Grudi tek zametak svijesti. O vodi uokolo kao o nečemu u čemu se nalazi od pamtivijeka. O sebi, ne kao zatvorenom tijelu već kao sijelu utisaka što stizahu odasvud iz okolnog medija u nju — žarište. Između njena tijela i okolne vode nije bilo neke stroge granice; ni ona sama nije osjećala gdje joj točno prestaje tijelo, a počinje voda, tkivo joj se na rubovima rasplinjavalo poput zvjezdane atmosfere koja visinom postaje sve rjeđa da bi još uvijek daleko u svemiru postojala u molekulama solarnog vjetra.

O nečemu je ipak bila posve svjesna od samog početka. O čudnoj, neprekidnoj plohi, o tankoj opni između vode i zraka uz nju. Možda je upravo ta međa između plina i tekućine, ta vodena opna sa svojom slabašnom ali ipak postojanom napetošću površine, bila i prva iskra koja je u Grudi upalila istraživačku znatiželju i njenu svijest nagnala

na onaj odlučni prvi korak od prvog osjeta prema nepredvidivom labirintu razuma. Možda. Da, bila je tu još i toplina. Toplije je, hladnije. Gruda je samo registrirala promjene, ne i njene uzroke. Plutajući nošena strujom, osjećala je samo temperaturne promjene kojima se prilagođavala.

Svijest je, možda, u njoj zabljesnula tek zbog površinske napetosti morske granične plohe.

Pored Grudine svijesti, za nju trenutak, bio je u stvari, vrlo dugotrajno rađanje. Tisućljetno. Započeo je prije milijardu i možda više godina. I trajao. Sporošću bez značaja. Brzinom bez značaja. Važno je za cijelo to vrijeme nastajanja svijesti bilo samo to da se koeficijent napetosti površine vode nije mijenjao, jer bi promjena već samo jednog fizikalnog parametra unijela zbrku u nastajući zametak Grudina razuma. Pitanje je da li bi Gruda u tom slučaju ikad osmislila površinu mora ili bi joj za taj pothvat trebalo još nekoliko stotina milijuna godina.

I tako je Gruda u svome divovskom ali lijenom, razbuđujućem ali dremljivom, glupavom ali genijalnom, misaonom tijelu građenom od neuronske mase, sabite ali uz rubove raspršene daleko u ocean, Gruda neponovljiva i jedinstvena napipala površinsku opnu između zraka i oceana. Za nju bijaše to granična ploha što se sterala unedogled, a ispod i iznad nje nalazila su se dva posve različita svijeta.

I Gruda postaje svjesna svjetova koji je oplakuju. I sebe između njih.

Toplije je. Slojevi. Silnice. Pucaju. Vrtlog. Vrtlog Krug. Sve teče. Naboj cjeline, naboj dijela. Steže se. Širi. Gustoća od soli, sol upiti Membrana. Titraj. To, to. Raspuknuće. Niti topline. Zrak, da. Nevoda. Suha, pusta, beskorisna nevoda. Struji brzo. Zatvori. Dublje. Hladnije je. Tako. Zgušnjavanje vode. Kap zraka. Zatvoren prostor nevode.

Gruda nije osjećala na sebi bič evolucije, bila je mezimče jedinstvenog slučaja koji stvori savršen metabolizam bez pogonske sile poboljšanja. Bez potrebe nema ni htijenja, a Gruda ne imade potreba, ona se jednostavno ovdje našla u obličju žive vječnosti trajući po zakonima njoj jednako naklonim kao vodi i zraku.

Tako bi i ostalo zauvijek i tako je zauvijek i trebalo da ostane premda nigdje nije zapisano kakve su obale rijeke eona. Voda je, istina, uvijek samo ista voda i nema razloga da postane drukčija voda. Da li evoluciji podliježe ono što je prirodni sadržaj svijeta ili samo ono što je u njemu slučajna nadgradnja, ono što okolina baca od nemila do nedraga igrajući se time kao val arkom spasa?

Samo otporne arke ostaju na površini. Gruda, međutim, ne bijaše arka, ona bijaše poput samog vala.

Organska pjena njegove prirodne kreste.

Pa ipak, ova je pjena zbog razigranosti svoje, zbog presavršenosti

ili zbog napetosti površine, čega li, pošla za zovom svojih osjetljivih senzora koji polako, vrlo polako odmjeravahu prve utiske o izvanjem svijetu više naslućujući negoli poimajući ga.

. . .

Čudo buđenja Grudine svijesti ne bijaše čudo evolucije već čudo čistog postojanja, čudo ničim izazvano, gonjeno u razvoju, hranjeno naporom. Tek samosvojni pored novog entiteta, prvi plač izlaska iž mračnog uterusa nesvjesne prirode. Nakon njega, Gruda se odjednom našla s ove strane zida koji razdvaja svjesno od nesvjesnog u prirodi.

Bijući, u stvari, organska varijacija anorganske prirode, samo njeno u svjesnost produženo ticalo, Grudi odmah posta jasno da se na onu stranu zida s ruba kojeg je upala u košnicu misli više neće nikada vratiti. Poput ptića koji je ispao iz okrilja sigurnog gnijezda. Gruda se obrela u kaosu svoje snage i nemoći ne imajući nikakva uporišta ni za ni protiv svoje nove uloge osim da se suoči s realitetom. Plamičak znatiželje upaljen zbog površinske napetosti napeo je i sinaptičke veze njenih neurona koji zato postadoše misaona mreža i uvedoše je na posvećene putove razuma gdje se jednom kušan plod okusa spoznaje zauvijek raskrilio nad Grudinom sudbinom.

I ona posta svjesna svjetova. I sebe između njih.

. . .

Probivši površinsku opnu što je razdvajala njezin ambijent od stranog elementa — zraka, Gruda je svim svojim prepletenim senzorima upijala nove utiske pribavljajući svome intelektu hranu za jačanje. Bez uspoređivanja njen bi tek probuđeni razum ubrzo atrofirao u zatvorenu shemu misaonih struja, no Gruda je imala sada dovoljno toga za analizu. Smisao postojanja obilato se plodio sve novim i novim otkrićima, a dotad joj nepoznat osjećaj znatiželje — jer znatiželji prethodi predvidiva iskoristivost — postavio je pred Grudu zadatke izvršavanje kojih je bilo moguće tek nakon mutacije Grudinih metabolističkih funkcija. Ono što je kod nas učinila naslijepo evolucija, birajući nesvjesno najsvrsishodnije varijante, morala je Gruda poboljšati svjesno sama. Nju okolina nije tjerala na mijene.

Polako, milijunima godina, Gruda sama sebi bijaše planer i izvršilac svojih mutacija. Poput samozidajuće građevine koja se slaže i razlaže stalno iznova tražeći približavanju zamišljenom idealu. Svjesna već da zbog svoje jedinstvenosti mora biti oslonjena samo na samu sebe, na svoje unutarnje snage, Gruda se prihvatila napora autoevolucije.

Posta sama sebi stvoriteljem, vlastiti božanski prst šta ga uposli u ilovači svojih tragajućih želja.

I, dok je svugdje uokolo nje, u morima i već na kopnu nebrojeno mnoštvo posve drukčijih, nerazumnih bića, podrhtavalo u kakofoničnom kontrapunktu svoje prolaznosti, Gruda je — neovisno o

svim tim bićima koja su je zaobilazila u širokom luku instinktivno izbjegavajući susret s njima ogavnom stranom sluzi — strpljivošću besmrtnika usavršavala samu sebe zato da sazna zašto je nastala, što je i tko je.

Modelirala je svoje sposobnosti u cilju otvaranja misaonih koridora prema okolini, postajući sve poroznija za upijanje podataka iz svakog treptaja svijeta. Primala je impulse cijelom kvazipovršinom, cijelim tijelom, svim završecima svog otvorenog, poput korijenskih vlakna razgranatog živčevlja koje se oblikovalo u nebrojene kombinacije mijenjajući naboje i redoslijed veza. Lančana reakcija pokrenuta impulsima prvih znanja množila se u lavinu preko kaskade neurona, u igri karika molekularnih lanaca, u volumnom spletu cjelokupne Grudine svijesti bez pravog središta, jer svaki dio bijaše harmonijski odbljesak cjeline.

Bila je kao u napetom iščekivanju zvijeri na tragu divljači spoznaje.

Njezini senzori hvatahu već i analizirahu sve titraje svih oblika polja, beskrajni kapaciteti njezina neuronska tkiva svakog mikrotrena sve brže i brže pretraživahu kaskade utisaka. Taj organski misaoni kompjutor krenuo je već u obradu na izgled nesuvisle šare zvjezdanog neba izbacujući prve logičke rezultate o stvarnim udaljenostima Zemlje od nebeskih tijela. I, upravo kad njeni asocijativna kanali počeše analizirati mogućnosti postojanja vode na drugim nebeskim tijelima, mora u kojima živi možda neka druga, također jedinstvena Gruda, ovdje je, na Zemlji, odjednom, Grudi se barem učini odjednom, zrak počeo vrištati prepun pravilnih elektromagnetskih pulsacija.

Neprirodnih. Drukčijih od munja i ionosferskih izboja.

Stizahu sa svih strana i Gruda, primajući ih svojim neuronskim antenama, mrveći ih u sastavne harmonike, spozna odmah njihovu posebnost. Značaj.

Lijeno se valjajući kroz svjetske oceane, zadržavajući se usput u najdubljim brazdama oceanskog dna gdje se, nezasmetana temperaturnim promjenama, običavala povlačiti u mir meditacija o novim podacima svog mjerenja svemira, Gruda se prije pedesetak godina, kad su bile započele masovne radio-komunikacije, uputila prema kopnu s kojeg stizahu najjače emisije.

Morat će, odluči, sada već sigurna da su posrijedi umjetni signali, da izađe na kopno i sama se osvjedoči što se to zapravo zbiva.

Impulsi. Harmonija. Postojana frekvencija. Brojevi, brojevi. Kaskade zračenja. Skok. Šum spektra. Tko je? Odgovor. Polje vibracija. Obrađeno. Inteligencija. Pravilan redoslijed. Svrha, svrha. Sve jače, tamo. Skala čistih frekvencija. Boja. Šum pravilan. Ponavljanje. Tko je? Um, um, drugi um. Pulsiram. Ne odgovara. Vrati moj impuls. Ne odgovara. Um, um, sigurno.

Inteligencija Šaljem prim-brojeve. Preko ionosfere. Refleks. Ništa. Tko je? Tko je? Tražim kontakt, kontakt, kontakt….

Christian Léourier: Osmijesi

Visages

Preveo Božidar Stančić

Zemljani su se iskrcali jednoga jutra. Na južnom je kontinentu bilo proljeće. Svježi je vjetar razgibavao atmosferu s višim sadržajem kisika nego što je trebalo ljudima. Ali unatoč opojnosti koju to izaziva, suvišak kisika je bolji nego atmosfera puna amonijaka.

Domoroci nisu pružili nikakav protuzračni otpor. Ostaje da se utvrdi razlog te pasivnosti. Da li su htjeli vidjeti kako će se stvari razvijati? Možda nisu ni imali protuzračnog oružja. Ništa se ne može unaprijed reći kod izvanzemljana. Sjetite se Kuhrsa. Oni su se pokazali susretljivi, ali su imali naviku da ono što ih začuđuje zadrže u tami svoje nutrine.

Ništa se takva nije dogodilo ovdje. Ponajprije se pokazalo da su domoroci humanoidi. Neće se dugo bojati. Ako im ne budu razumjeli jezik, bar će se moći pouzdati u izraze njihova lica kako bi im predvidjeli reakcije.

Što se toga izraza tiče, ne bi se moglo reći da je bio osobito prijazan dok su se Zemljani iskrcavali. Bili su nekako nezadovoljni. Prevedeno na jezik Zemljana u poruci koja je poslana na Zemlju, to je značilo: doček suzdržljiv, ali ne i neprijateljski.

To se nije izgladilo, ali su se Zemljani iz prve ekspedicije naviknuli na taj neprijazni izraz. Dok su boravili ondje, suočavali su se s njime. Čak i kada su ih neki domoroci pozvali u goste. S vremenom su zaključili da je to uobičajeni izraz starosjedilaca i da se oni trude da naberu obrve i da spuste kutove usana.

Druga je ekspedicija morala raspršiti nesporazum, premda se jezik opirao svakom prevođenju jer je bio neprikladan. Prilično je paradoksalno to što se taj zadatak činio olakšan nakon incidenta koji bi, na drugom planetu, mogao imati neugodnih posljedica. Najveća je nezgoda s humanoidima — a i njihova najveća prednost — ta da toliko nalikuju na čovjeka da u njega izazivaju neke osjećaje. Osobito je to slučaj s njihovim ženama. Unatoč propisima uvijek se nade neki čovjek koji je spreman za bliskije odnose među vrstama. Takva akcija

nije po volji domorocima, osobito kad se netko ne drži džentlmenski, nema pri tome finih manira. A to se ovaj put i dogodilo. Kad su saznali za slučaj, domoroci su se lagano nasmiješili. Taj su osmijeh Zemljani protumačili kao ohrabrenje. Nakon takvoga ohrabrenja slijedile su akcije, a nakon toga sve češći i širi osmijesi.

Usta su se još više razvukla u osmijehe kad su Zemljani otvorili ondje svoje poslovnice. Prodajući robu četiri do šest puta skuplje od normalne cijene, oni su potkopavali temelje lokalne ekonomije. Znali su to jer je takav manevar značio prvu etapu plana ekonomske dominacije, kojoj je malo tko od svjetova odolijevao. Starosjedioci, ne sluteći opasnost, još su se otvorenije smješkali dok se rušila njihova privreda.

Osmijesi su postali stalni kad je učinjen još jedan dalji korak u eskalaciji kolonizacije: prezaduženi zbog razrađenog sustava pozajmica i kredita, domoroci su sve više postajali robovi. Shvativši to, smiješili su se i Zemljani. A robovi su također imali još veselije lice, razvučeno u smijeh.

Došao je trenutak kad je cijeli planet bio naseljen, a starosjedioci su još imali veseo izraz lica, pa je planet zbog toga i dobio ime **Dobra Volja**.

A kad su počeli prvi pokolji naseljenika, zapažena je neznatna sitnica: smiješkom se **otkrivaju zubi**, a to je kod svih životinjskih vrsta, osim u ljudi, znak **prijetnje**.

Suprotno onome što se vjerovalo, domoroci su imali oružje. Bio je vrlo neugodan prizor kad se domorodac služio laserskim mitraljezom ubijajući ljude uz **širok osmijeh**.

Lajos Biro: **Skrletni pas**

A skarlát-kutja

Preveo Zlatko Glib

Lajos Biro (1880—1948). Književnik i publicist. Prijatelj istaknutih mađarskih pjesnika Adya i Nagya. Pisac snažnih novela, drama i romana. Kao lijevi publicist sudjeluje u pripremi revolucije 1919. Poslije pada mađarske Sovjetske republike odlazi u emigraciju.

Profesor Lucius najavio se predsjedniku. Predsjednik ga je odmah primio.

— U roku od dvadeset četiri sata stvorit ću mir — rekao je Lucius mirno.

— Dragi moj majstore — progovori sav uzbuđen — izum je gotov?

— Gotov!

Sutradan prije podne odvezli su se automobilom na frontu. Iza njih je teretni automobil vozio Luciusov uređaj. Na fronti je uglavnom bilo mirno. Na pojedinim mjestima plinovi su se valjali po rovovima, na drugim mjestima oglašavali su se topovi, mitraljezi i puške, pa je tako pogibalo onih svakodnevnih 200—300 ljudi, a tih dvjesta-trista ljudi ravnomjerno se raspoređivalo na više stotina kilometara dugoj fronti, tako da se dan mogao označiti kao onaj bez osobitih događaja — i miran.

Po dobro sagrađenom rovu, gdje ih je pratio i glavni komandant, Lucius je vukao za sobom neku neobičnu stvar. Izgledala je kao dugme promjera pola metra, od aluminija ili možda čelika. Na površini su bile rupice veličine petparca. Iznutra je dugme bilo prazno, ali s unutrašnje strane gornjeg dijela prema središtu vodile su treperave metalne niti koje su pridržavale crnu željeznu kuglu veličine jabuke. Izvana je dugme bilo obojeno skrletnom bojom. Lucius je bez riječi išao kroz rov; konačno je na jednom mjestu zastao, razgrnuo grudobran i ispred rova stavio veliko crveno dugme. Onda je krenuo natrag.

— A žičane prepreke? — pitao je glavni komandant skeptično.

Lucius samo mahne rukom, a zatim se obrati mladom, blijedom vojniku koji se odmaknuo da mu da puta. Pomilova ga po licu.

— Ako se bojite, maknite se odavde — reče. — No, neće eksplodirati.

Skrene u vezni rov i kroz šumu ode do automobila. Ostali sjednu zajedno s njim u automobil pa se odvezoše na obližnje brdašce.

Odavde su se nadaleko mogle vidjeti dvije linije rovova jedna nasuprot drugoj. Na brdašcu su već stajali Luciusovi akumulatori i stol s komandnom pločom.

— Naravno da su ga već opazili — oglasi se glavni komandant srdito. — Već pucaju na njega.

Moglo se vidjeti veliko crveno dugme ispred rova. Meci su se najprije pred njim raspršivali po tlu, a onda su ga počeli bušiti uz oštri metalni zvuk. Lucius priđe stolu, dohvati ručicu od slonove kosti smještenu u sredini i lagano je okrene. Začulo se siktanje i hujanje ukopčane električne struje. Jedna staklena cijev ispuni se ljubičastim isijanjem; iz dvije svinute metalne šipke vrcnuše polametarske iskre. Crveno se dugme pokrenu. Najprije se glatko koturalo naprijed, a onda se lelujajući uspne na zemljani nanos. Stiže do žicanih zapreka. Tada Lucius okrenu bijelu ručku za još 45 stupnjeva. Iz metalnih sipki izbiše goleme iskre, a oko crvenog dugmeta pojavi se grimizno svjetlo. Iz rupica veličine petparca izbi nekakvo ljubičasto isparenje, mnogo teže od svjetla, ali mnogo lakše od dima. Od tog isparenja i drvo i željezo ubrzo sagori. Oko stola se začu uzdah uzbuđenja: crveno dugme obavijeno ljubičastim oblačkom prošlo je kroz žičane prepreke kao da su od papira. Tamo na drugoj strani dugi su rovovi zaurlali. Očajnička mitraljeska vatra zasu crveno-ljubičasto dugme. Slijedila je nervozna topovska paljba. Crveno se dugme, međutim, brzo koturalo naprijed i zatim spuzlo u neprijateljski rov. Lucius za još nekoliko stupnjeva okrene bijelu ručicu i dohvati crnu ručku. Iz neprijateljskih redova začu se samrtni jauk. Moglo se vidjeti kako se dugme skačući i lelujajući kreće naprijed po rovovima; sve što nije bilo zemlja ostajalo je za njim u pepelu. Tamo prijeko orgijala je smrt. Na ovoj strani problijedjeli i začuđeni vojnici zurili su iz rovova. U blizini brežuljka eksplodira granata.

— Naravno da su nas pronašli — ljutito će glavni komandant.

Lucius ga odmjeri.

— Gdje bi mogla biti ta topovska baterija? — upita sumorno.

Glavni komandant pokaže pravac. Lucius je okretao ručice. Crveno se dugme iskobelja iz neprijateljskih rovova. Sada je gotovo letjelo. Uz snažno njihanje, obavijeno ljubičastom pjenom, jurilo je preko polja. Duga siva traka ostajala je iza njega, kilometarska brazda pepela. Uzvere se na neko brdo; drveće u šumi poče se rušiti; prođe kroz šumu i stigne do baterije. Odjeknu strašne eksplozije. Lucius ih je pratio pažljivo; još je jedna granata pala u blizini brežuljka, a onda se sve smiri. Lucius se mirno nagnu na ručicu i crveno se dugme ponovo pojavi na onom brdu. Vraćalo se u velikim skokovima. Ljubičasto isijanje sada se smanjilo. Prolebdjelo je iznad neprijateljskih rovova i pred sobom pretvaralo u prah žičane prepreke. Vojnici s ove strane prestrašeno su zavikali. Lucius je, međutim, zavrnuo natrag bijelu

ručicu i crveno se dugme polako i bezopasno vratilo na isto mjesto odakle je krenulo. Vojnici su se najprvo razbježali, a onda su mu se počeli polako približavati. Na ohlađenom dugmetu se ništa osobito nije moglo opaziti. Dva Luciusova čovjeka su ga podigla i odnijela. Potreseni, vojnici su pričali o dugmetu: kako je prelazilo žičane prepreke kao da su od papira, kako se veralo uz brijeg, kako se srdito pjenilo jureći preko polja. Prozvaše ga skrletnim psom. Jadni oni tamo prijeko koji su mu dospjeli pod zube. Vojnici su žalili neprijatelja i cijelu noć su vikali prema suprotnim rovovima tješeći: »Budite mirni, sada će sklopiti mir!«

Predsjednik je tresao ruku profesora Luciusa i sav izvan sebe izjavio:

— Moj majstore, kad pobijedite tiraniju, promijenit ćete čovječanstvo! U čemu je tajna ovog čudesnog izuma?

— Tajna? — odvrati Lucius. — To je moja tajna.

— Ne postoji li opasnost da oni prijeko pronađu kako će se obraniti od našeg oružja.

— Ni tamo, ni ovdje. Moje kolege su bezvjernici i poklonici materije; zato materija gospodari njima, umjesto da oni postanu gospodari materije.

— Ne bi li nam iznijeli neke pojedinosti? Da bi se slava našeg naroda...

Lucius odmahnu glavom i okrene se. Bez riječi uputi se prema automobilu. Predsjednik i ostali polako su išli za njim.

— Genijalnost je — reče potiho predsjednik — ovdje stvarno stigla na granicu ludila. Moramo s njime biti dvostruko strpljivi: kao prema izbavitelju i kao prema bolesniku.

Sjeli su u automobil. Cijelim putem Lucius je sjedio uvučen u sebe i bez riječi. Kad su stigli u glavni grad, izašao je, naklonio se, pričekao nekoliko trenutaka i obratio se predsjedniku:

— Sklopite mir!

Okrenuo se i otišao. Zatim su iz glavnog grada upućivani grozničavi brzojavi saveznicima, na telegrame su stizali grozničavi odgovori, pa su poslije toga krenule opomene neprijatelju i — poslije osam dana predsjednik je saopćio Luciusu da su neprijatelji odbili mirovni prijedlog. Htio mu je to osobno saopćiti, ali se s Luciusom nije moglo razgovarati. Poruku je preuzeo i prenio mu njegov sekretar — slijepac. Sutradan je slijepi sekretar obavijestio predsjednika da se profesor Lucius poslije primitka poruke zatvorio i cijelu noć plakao. Trećeg dana sekretar je javio predsjedniku koliko je radnika i kakvi su materijali potrebni profesoru Luciusu, a poslije mjesec dana mu je saopćio da je Lucius dovršio posao.

Prvoga svibnja okupili su se na Cvjetnom brdu svi savezнички šefovi država. Osim predsjednika, cara Roberta, kralja Vladimira i

šaha Hasana tu su još bila četiri kralja i jedan predsjednik republike. U njihovoj pratnji bili su ministri i glavni komandanti. Na Cvjetnom brdu stajala je golema strojarnica. U njoj su zujali dinamo-strojevi. Ispred, pod nadstrešnicom, golema komandna ploča. Nasred nje jedna bijela i jedna crna ručka. Ispod ploče debeli kablovi pružali su se prema rubu visoravni. Na rubu visoravni naginjali su se veliki metalni šiljci, stotine i stotine metalnih šiljaka jedan do drugog. Sa Cvjetnog brda pružao se pogled nadaleko, na sunčana polja, na svježe ozelenjelu zemlju. Daleko odavde na zelenom polju ležale su dvije žutosmeđe igličaste zmije. Dva puščana rova. U bližem rovu već je čekalo tisuću Luciusovih crvenih dugmadi. Visokoj gospodi stajali su na Cvjetnom brdu na raspolaganju brojni odlični dalekozori koji su sasvim približavali prednji rov i omogućavali da se sa zanimanjem prati učinak crvene dugmadi tamo prijeko. Iz rovova vodile su i telefonske žice do Cvjetnog brda. Predsjednik mahnu jednom od svojih ađutanata i reče mu da upita telefonski što kažu vojnici o oružju konačne pobjede. Ađutant se začas vrati od telefona sav zbunjen i tiho saopći predsjedniku da su vojnici duž rovova ljutitim mrmljanjem primili crvenu dugmad. »Izbacite te skrletne pse!« — govorili su. »Nismo krvnici! Gdje su goniči skrletnih pasa?« Međutim, oficiri su energičnim istupom utihnuli graju i sada svuda suzdržana daha očekuju podne.

Predsjednik je ljutito vrtio glavom, otpustio ađutanta, te reče svojim saveznicima da su vojnici s oduševljenjem pozdravili oružje konačne pobjede uzvikujući »Živjela republika« i »Živjela sloboda«. Kako je njima svojstveno — dodao je predsjednik — oni su s obzirom na neobični izgled i njihovo poskakivanje nazvali crvenu dugmad psima čuvarima civilizacije, odnosno skrletnim psima uništivačima barbara. Zatim se razgovaralo o profesoru Luciusu. Na pitanje vladara, predsjednik je rekao da je profesor Lucius nekada bio neobuzdan revolucionar — pripadao je anarhistima-socijalistima — ali ga je rat preobratio. Sada je svoj genije i za naciju karakterističnu pronicavost svom strašću posvetio obrani kulture i ljudskih prava koja su ugrožena.

Približavalo se podne. Stigao je i profesor Lucius, smrtnoblijed, i kada je samo kimnuvši glavom okupljenima pristupio komandnoj ploči činilo se kao da je prošao mrtvac.

— Moj majstore — oslovi ga predsjednik neusiljenom krasnorječivošću — pozdravljam vas u ime suverene civilizacije i u ime suverena civilizacije. Gledište kraljeva... un parterre de rois... čeka da vi jednim jedinim pokretom ruke spasite čovječanstvo od ropstva koje mu prijeti.

Profesor Lucius nije odgovorio. U taj čas je zabrujala golema zračna flota. Najveća skupina zrakoplova koju je svijet ikada vidio.

Dio aviona kružio je oko Cvjetnog brda kako bi onemogućio neprijateljskim avionima da se približe. Veći dio flote krenuo je prema neprijateljskim linijama da bi pratio učinak crvene dugmadi i njihovo pustošenje učinio potpunim. Dokle je oko dosizalo umalo je cijelo plavo nebo bilo prekriveno žutim leptirima. Na Cvjetnom brdu svatko je uperio pogled na kazaljke električnog sata. Za sedam minuta dvanaest sati. Za šest. Za pet. Za četiri minute. Predsjednik priđe Luciusu.

— Moj majstore — obrati mu se s ljubavlju — vrijeme je. Luciusovo bijelo lice se zgrči. Tako teško podiže oči kao da je stvarno na umoru. U uzdignutim očima carevala je smrt.

Predsjednik mu se opet obrati s ljubavlju:

— Moj majstore

Luciusov pogled se rasu po ozelenjelim poljima, podiže obje ruke i glasno zavapi:

— Zar oni neće mir? — Plačući još jednom poviče: — Zašto oni neće mir?

Ovo vikanje neugodno kosnu predsjednika, te on sasvim tiho i oporo reče:

— Majstore, ta znate da su odbili naš mirovni prijedlog. Vrijeme riječi je, dakle, za nama.

Luciusu klonuše ruke. Lice mu opet postade kao u mrtvaca

— Što su odgovorili? — pitao je šapćući.

— Odgovorili su — kazao je predsjednik krajnje strpljivo — da se ne priznaju pobijeđenima.

Lucius zajauknu.

— Vi ste od njih tražili da se priznaju pobijeđenima?

— Ali, dragi majstore — odgovarao je predsjednik sada već s neprikrivenom ljutnjom — pa to je posve prirodno. Ta, posjedujemo tako moćno oružje. Oni moraju biti tako pokoreni kao što su htjeli nas pokoriti. A sada je već doista došlo vrijeme za djela.

Lucius je stajao bez riječi. Na smrtno blijedom licu iskrile su mu se velike i bolne oči. Podiže glavu i pristupi komandnoj ploči. Iskričavi pogled bludio mu je po prisutnima.

— Za pola minute — reče gušeći se — pustit ću struju. Za pola sata pretvorit ću neprijateljsku vojsku u pepeo. Za sat i po pretvorit ću u pepeo četvrtinu neprijateljske zemlje: gradove, sela, životinje i ljude. Za tri sata pretvorit ću u pepeo i prah polovicu neprijateljske zemlje... Da pretvorim u prah i pepeo... neprijateljsku zemlju?... polovicu?

Pogleda unaokolo. Predsjednik je kimnuo: da. I ostali su bez razmišljanja kimnuli: da. Kazaljke su stajale na dvanaest. Pola minute ranije stavili su crvenu dugmad na rub rovova. Sav slomljen Lucius najprije pokrije rukom oči, a zatim uz strašan povik s jednom rukom

prihvati bijelu ručicu a s drugom crnu te jednu i drugu odjednom okrene za cijelih 180 stupnjeva, te kao da hoće zagrliti cijeli uređaj nagnu se na njega. To je bila njegova posljednja kretnja koju su ostali vidjeli.

Električna struja krenu sikćući i hropćući. S metalnih šiljaka sijevnu goleme iskre. Jedna staklena cijev se rasprsnu i iz nje se izvali ljubičasti oblak. Komandna tabla se uz tresak raspadne u komadiće, koji se brzo usijaše i pretvoriše u izgorjetine. Luciusove ruke, činilo se, još drže bijelu i crnu ručicu, a zapravo sve se već pretvorilo u sivi pepeo.

Prisutni su se razbježali glavom bez obzira. Tamo gdje se nalazila komandna ploča i gdje je stajao Lucius bilo je zgarište, ali dinamo-strojevi su još radili. A što se događalo dolje? Tamo između žutosmeđih rovova u ljubičastom isparenju bila je crvena dugmad, sada u sredini. Kao da su dahtala i iščekivala. Jedan dio se koturao naprijed prema neprijateljskim rovovima, a drugi — neka polakše, neka brže — poskakivao je unatrag prema svojim rovovima. Duž rovova odjeknuo je strahovit krik. Na Cvjetnom brdu nastala je velika vika. Prekinuti struju! Pokrenuti naprijed crvenu dugmad! Potjerati na neprijatelja skrletne pse! — Zaustavili su dinamo-strojeve. Na to se dugmad pokrenula brže. Preskočila je rovove, te šumu i polja pretvorila u pepeo. Jedan dio krenuo je prema Cvjetnom brdu. Na to su na Cvjetnom brdu pokušali pokrenuti struju, ali ni to nije koristilo. S brda se spašavao tko je kud mogao. Automobili su u prvi čas bili brži od crvene dugmadi, ali je bjeguncima ubrzo stigla vijest da stižu za njima. Kotrljajući se i teturajući, u nepravilnim skokovima krenulo je na tisuće crvenih dugmadi da opustoši Evropu. Nikakvo oružje nije koristilo protiv njih. Prolebdjeli su nad morem i stigli u Englesku. Nekoliko dugmadi uzdiglo se i u zrak. Nije bilo načina da bilo tko njima ovlada. Dugmad je živjela svojim samostalnim životom. Države su stenjale od njihova razaranja.

I tako su razjapljenih usta i krvavih zubi skrletni psi ubijali i uništavali po bespomoćnim zemljama.

Ursula K. LeGuin: Pariški tramvaj

April in Paris

Preveo Božidar Stančić

Profesor Barry Pennywither sjedio je za svojim stolom u hladnoj i sumračnoj sobi u potkrovlju, očiju uprtih u knjigu i krišku kruha. Kruh mu je bio večera, knjiga mu je bila životno djelo. Oboje osušeno. Profesor Pennywither uzdahnuo je i stresao se. Na nižim katovima stare kuće bili su elegantni stanovi, a ipak je od 1. travnja obustavljeno grijanje kakvo god da je vrijeme. Bio je 2. travnja i padao je mokar snijeg. Bilo je dovoljno da profesor digne glavu pa da spazi sa svoga prozora dva četvorouglasta tornja pariške Notre Dame, čija se zasjenjena masa u sumračju činila kao nadohvat ruke. Otok Saint Louis, gdje je stanovao, samo je teglenica vučena nizvodno od gradskog otoka, gdje se diže Notre Dame. Ali profesor nije digao glavu. Bilo je prehladno.

Veliki su tornjevi tonuli u mrak. Profesor Pennywither potonuo je u melankoliju. Promatrao je s gađenjem svoju knjigu. Trebala mu je jedna godina boravka u Parizu, govorio mu je dekan fakulteta. Napisao ju je i zato dobio godinu dana neplaćenog dopusta. Sveučilište Munsona nije imalo sredstava da plaća profesore koji ne predaju. On je, dakle, stigao u Pariz svojom uštedom da bi ondje ponovo upoznao život studenta na mansardi, da bi čitao rukopise iz 15. stoljeća, da bi se divio kestenovima u cvatu duž avenija. No bio je to promašaj. On je bio prestar, sa četrdeset godina, da živi u samotnom potkrovlju. Mokri je snijeg oduzeo svježinu cvjetnim pupoljcima kestenova. A on je bio sit svoga rada. Koga je briga za njegovu teoriju, Pennywitherovu teoriju o tajnovitom nestanku pjesnika Francoisa Villona godine 1463? Nikoga. Nikad neće moći točno dokazati svoju pretpostavku o jadnom Villonu, mladom delinkventu, jer ga od tih događaja dijeli jaz od pet stotina godina. Dokaza nije bilo. Uostalom, i nije bilo važno znati da li je Villon bio obješen u Montfauconu (kako je mislio Pennywither) ili je umro u lionskom bordelu. Nitko nije dovoljno volio Villona kao on. I nitko nije volio profesora Pennywithera, pa čak ni profesor Pennywither. Zašto bi ga volio? Zašto bi volio toga nedruževnoga cjepidlaku, neoženjenoga, loše plaćenog, samog u tom negrijanom potkrovlju, pri

pokušaju da napiše tu nečitku knjigu... »Nisam realist« — rekao je glasno, uzdahnuvši i stresavši se ponovo. Digao se, dohvatio pokrivač sa svoga kreveta i omotao se njime pa tako omotan sjeo za stol da pripali cigaretu. Upaljač nije radio. On ponovo uzdahne, diže se, uzme bočicu benzina, smrdljivog francuskog proizvoda, sjedne, omota se, napuni upaljač i htjede ga upaliti. Benzin se razlio po upaljaču, pa se upaljač zapalio, a s njime i profesor Pennywither: plavi plamičci vrcnuli su s njegovih prstiju, šiknuli po tijelu i po rukama. »Grom i pakao!« — vrisne profesor psujući svoju sudbinu. Ništa ne klapa. Čemu da se bori? Bilo je dvadeset sati i dvanaest minuta uvečer 2. travnja 1961.

. . .

Čovjek je sjedio za svojim stolom, pognutih pleća, u visokoj hladnoj prostoriji. Iza njega su se kroz prozor mogli vidjeti obrisi dvaju četvorouglastih tornjeva potonulih u mrak. Pred njim na stolu komad sira i ogromna knjiga u rukopisu. Naslov je knjige, inače na latinskom, bio: »O primatu vatre nad trima ostalim elementima«. Autor ju je promatrao s gađenjem. Malo dalje, na peći od lijevanog željeza, u destilacijskoj je posudi šumila tekućina. Jehan Lenoir je prst po prst primicao stolicu prema peći kako bi se ugrijao, ali je njegov duh bio zauzet težim problemima. »Grom i pakao! — opsovao je na kraju (dakako, na latinskom ranoga srednjeg vijeka). Zatvorivši knjigu, naglo je ustao. Što ako je njegova teorija pogrešna? Ako je voda element prvoga reda? Kako da to dokaže? Mora postojati neka metoda, način da se činjenicama do toga sigurno dođe. Svaka je činjenica, međutim, vodila do druge činjenice, sve se zapletalo u čudovišnu zbrku, autoriteti se nisu slagali i na svaki način nitko nikad neće čitati njegovu knjigu, pa čak ni one cjepidlake sa Sorbonne. Oni bi u tome njušili herezu. Čemu da se bori? Kakva li je poruga ovaj jadni i samački život, u kojem nije ništa naučio, u kojem je gradio samo pretpostavke i teorije! On se ushoda sobicom u potkrovlju, opsuje, a zatim stane. »Dobro« — reče on životu. — »Ništa mi nisi dao pa ću ja uzeti sam!« Uputio se prema polici s knjigama, uzeo jednu knjigu, stavio je na stol, otvorio i počeo čitati.

Zatim, s izrazom odlučnosti u svojoj pobuni, počne pripravljati potrebne sastojke: sumpor, srebro, kredu... Njegova je soba bila prašnjava i prekrivena knjigama, a mali laboratorij dobro uređen. Ubrzo je sve bilo gotovo. Zatim se malo odmorio. »Smiješno« — rekao je promatrajući kroz prozor pomrčinu u kojoj su se jedva razaznavali tornjevi crkve. Noćni je stražar prošao ulicom najavljujući da je osam sati u vedroj noći. Tišina je bila takva da se čulo pljuskanje vode o obale Seine. Jehan Lenoir slegne ramenima, skupi obrve, uzme kredu i na podu kraj stola pažljivo nacrta petorokut. Zatim uzme knjigu i počne naglas čitati: »Haere, haere, audi me...« Duga je to i nesuvisla

bila vradžbina. Glas mu je postajao sve slabiji. Osjećao je da ga je svladao umor, izmučio se. Posljednje je riječi izgovorio naglo, zatvorio knjigu a zatim uzmaknuo do vrata, raskolačenih očiju, zabuljen u nejasnu spodobu što se pojavila u petorokutu, osvijetljena plavkastim treperavim svjetlom.

Barry Pennywither se sabrao i ugasio plamen koji ga je bio zhvatio. Bio je neozlijeđen, ali zbunjen. Sjeo je i pogledao svoju knjigu. Nije mogao vjerovati svojim očima. Nije to više bio tanki svezak pod naslovom »Posljednje godine Villonove« nego veliko djelo s naslovom »Incantatoria Magna«. Što radi na njegovu stolu taj vrijedni rukopis iz 1407. godine, čiji se jedini primjerak u dobrom stanju nalazi u biblioteci Ambrogio u Milanu? Ogledao se polako oko sebe. Ostao je zabezeknut. Vidio je peć, kemijske aparate, redove knjiga uvezanih u kožu, prozor, vrata. Prozor i vrata njegove sobe. Ali uz ta vrata šćućurila se neka spodoba.

Barry Pennywither nije bio osobito hrabar, ali je bio razuman. Pomislio je da je šenuo, pa će čvrstim glasom:

— Jeste li vi vrag?

Stvorenje zadršće i štucne. Profesor se okrene prema jedva vidljivoj crkvi i prekriži se, na što se stvorenje nervozno trgne. Zatim nešto reče slabašnim glasom, ali na savršenom engleskom... ne, na francuskom, ili bolje rečeno na čudnom francuskom:

— A jeste li vi bog?

Barry se diže i pogleda stvorenje izbliza.

— Tko ste vi?

— Ja sam Jehan Lenoir — odgovori došljak blago digavši pogled prema profesoru.

— Što radite u mojoj sobi?

Tišina. Lenoir se uspravio. Nije bio viši od 1,60 m.

— To je moja sobaŻ rekao je napokon pristojno. Barry je pogledao knjige i retortu.

— Kako sam onda dospio ovamo? — zapitao je.

— Ja sam to učinio.

— Vi ste liječnik?

Lenoir ponosno kimne glavom. Njegovo se ponašanje promijenilo.

— Jest, ja sam liječnik. Da, ja sam učinio da vi dođete ovamo. Ako mi je priroda uskratila znanje, na meni je da osvojim prirodu i da učinim čuda. Do vraga i nauka! Bio sam učenjak — doda Jehan zabuljivši se u Barryja. — Ali gotovo je s time! Drže me glupanom, heretikom, boga mu! Ja sam gori od toga! Ja sam vrač, pristaša crne magije, Jehan crni. Uspijeva ta magija, ha? Znanost je izgubljeno vrijeme.

Njegova je slavodobitnost imala nečega neautentičnog. Zato je mirnije dodao:

— Uspijeva, htio sam reći: na žalost.

— I ja — primijeti njegov gost.

— Tko ste vi? — zapita Lenoir promatrajući Barryja, tridesetak centimetara niži od njega.

— Barry Pennywither, profesor francuskog na Sveučilištu Munson u Indiani. Ovdje u Parizu sam na dopustu radi studija francuskog u ranom srednjem vijeku. — Odjednom je postao svjestan Lenoirova naglaska. — Koja je ovo godina? Koje stoljeće? Molim vas, doktore Lenoir!

Činilo se da je Parižanin zbunjen. Činilo mu se da se nije promijenio samo izgovor nego i smisao riječi.

— Tko vlada u ovoj zemlji?

Lenoir slegne ramenima na francuski način — dugotrajno.

— Naš je kralj Luj XI, taj stari gad. Pravi pauk. — Oprezno su se promatrali neko vrijeme. Tada se opet javi Lenoir: — Vi ste, dakle, čovjek.

— Da. Slušajte, Lenior, ja mislim da vi... vaša magija... da ste promašili.

— Očito — složi se alkemičar. — Vi ste Francuz?

— Nisam.

— Englez? — bijesno će Lenoir.

— Ne, ne, Amerikanac. Ja dolazim iz... vaše budućnosti. Iz dvadesetoga stoljeća.

Barry je pocrvenio. On nije bio umišljen i sve mu se činilo tako besmisleno. Ali znao je da to nije iluzija. Soba u kojoj se nalazio, njegova soba, bila je nova a ne zaprašena i stara pet stoljeća. A »Albertus Magnus«, primjerak kojega se nalazio kraj njegova koljena, bio je nov, sa sjajnim slovima. Lenoir je bio u crnoj odjeći.

— Sjedite — ponudi ga Lenoir, pa će pristojnošću rastresenoga erudita: — Možda ste umorni od putovanja? Imam kruha i sira, ako mi hoćete učiniti čast da ga podijelite sa mnom.

Sjedili su za stolom žvačući kruh i sir. Lenoir je najprije pokušao objasniti zašto je iskušao crnu magiju.

— Dosta mi je svega! Dosta! Već od svoje dvadesete godine mučim se u samoći. Zašto? Za ljubav znanja. Da bih proniknuo u neke tajne prirode. Ali one izmiču.

Zabio je svoj nož u stol tako da se Barry trgnuo. Leonir je bio sitan, ali očito žestok. Lijepa, blijeda i asketska lica. inteligentan, živ, okretan. Lenoirovo lice ga je podsjećalo na lice glasovitoga atomskog fizičara čije je slike viđao u novinama do 1953.

— Jest, Lenoir. U neke se tajne može prodrijeti. Mi smo mnogo naučili.

— Što? — zapitao je alkemičar skeptičan ali znatiželjan.

— Pa, ja nisam znanstvenik...

— Znate li izrađivati zlato? — zapita Lenoir s grimasom na licu.

— Ne, mislim da ne, ali izrađuju se dijamanti.

— Kako?

— Iz ugljika... znate... izlažući ga povišenoj toplini i pritisku. Ugljen i dijamant su iz ugljika, znate. Isti element.

— Element?

— Pa, kažem vam da nisam kvalificiran...

— Koji je prvotni element? — uzbudio se Lenoir mašući nožem, blistava pogleda.

— Ima stotinjak elemenata — Barry će hladno skrivajući strah.

Dva sata poslije, pošto je izvukao iz Barryja sve čega se sjećao iz područja kemije, Lenoir nestade u noći, a zatim se pojavi s bocom u ruci.

— Oh, učitelju — reče — kad pomislim da sam vas ponudio samo kruhom i sirom!

Bio je to dobar burgundac iz 1477. Popili su svaki po čašu.

— Volio bih da vam se odužim — reče Lenoir.

— I možete. Poznajete li pjesnika Villona?

— Poznajem — reče Lenoir začudivši se — ali on je napisao nešto malo poezije na francuskom, ništa na latinskom.

— Znate li kada i kako je umro?

— Oh, da, obješen je u Montfauconu 1464. ili 1465. s bandom propalica njegova kova. Zašto?

Dva sata poslije toga boca je bila prazna a oni žedni. Stražar je s ulice najavio tri sata u jutru, hladnom i jasnom.

— Jehane — reče Barry. — Umoran sam, bolje je da me pošalješ u moju sobu.

Alkemičar je bio vrlo pristojan, vrlo zahvalan i preumoran da bi raspravljao. Barry je sjeo u petorokut sa cigaretom ustima, omotan u pokrivač.

— Zbogom — sjetno će Lenoir.

— Do viđenja — odvrati Barry.

Lenoir je počeo vradžbinu govoriti naopačke. Svijeća je zatreperila, glas mu je postao blag. »Me audi, haere, haere...« — Uzdahnuo je i podigao pogled. Petorokut je bio prazan.

— Oh, tako sam malo naučio! — požali se Lenoir gledajući praznu prostoriju. Zatim poče šakama udarati po otvorenoj knjizi i doda: — To je prijatelj... pravi prijatelj...

Pripalio je jednu od dviju cigareta koje mu je Barry ostavio. Odmah mu se svidjelo. Odspavao je nekoliko sati sjedeći za stolom. Kad se probudio, neko je vrijeme razmišljao, pa zapalio svijeću i pripalio drugu cigaretu. Zatim je otvorio »Incantatoriju« i počeo naglas čitati: »Haere, haere...«

— Slušaj — reče Barry izlazeći iz peterokuta i pruživši ruku

Lenoiru — ja sam se nalazio u ovoj istoj prostoriji, ali sam se osjećao star i usamljen bez tebe, Jehane. I pomislio sam: što da učinim? Prodat ću dušu da bih bio s njim. Što da uradim s onim što sam saznao? Tko će mi vjerovati? Kako da to dokažem? I kome da to kažem? Koga je briga za to? Nisam mogao spavati.

— Hoćeš li ostati?

— Hoću. Gledaj što sam ti donio... nadao sam se da ćeš me pozvati.

Zbunjeno je pokazao osam paketića cigareta »gauloise«, nekoliko knjiga i zlatni sat.

— Za njega možeš dobiti dobre novce — objasnio mu je. — Znam da papirnate novčanice ne vrijede mnogo.

Spazivši štampane knjige, Lenoirove su oči bljesnule od znatiželje, ali je ostao nepomičan.

— Prijatelju moj — reče napokon — rekao si da ćeš prodati dušu... znaš... i ja sam rekao. A ipak to nismo učinili. Obojica smo ljudi a ne demoni. Nemamo krvnoga ugovora. Dva čovjeka što stanujemo u ovoj sobi.

— Imamo vremena da razmislimo. Mogu li ostati kod tebe, Jehane?

— Budi ovdje kao da si kod kuće — reče Lenoir i načini dražesnu kretnju rukom pokazujući sobu, red knjiga, retorte i svijeću. Kroz prozor nazirala su se dva tornja Notre Dame. Svanula je zora 3. travnja.

Poslije doručka, kriške kruha i kriške sira, izašli su da bi se popeli na južni toranj. Katedrala je bila nepromijenjena, ali ipak čistija nego 1961, premda je vidik za Barryja bio šokantan. Vidio je gradić, dva otoka kuća, na desnoj obali opet nagomilane kuće u bloku. Na lijevoj obali nekoliko krivudavih ulica oko Sveučilišta. I to je sve. Golubovi su gugutali na olucima i na toplom kamenu. Lenoir je već poznavao ovaj krajolik pa se zabavio šarajući na ogradi datum posjeta tornju u rimskim brojkama.

— Hajde da to proslavimo. Hajdemo na selo. Već dvije godine nisam izišao iz grada. Ovuda... — Pokazao je brežuljak opkoljen maglom, gdje se naziralo nekoliko kućica i jedan mlin.

— To je Montmartre — objasnio je. — Čini mi se da ondje ima dobrih gostionica.

Uskoro je život postao rutina. Na početku je Barry bio malo nervozan u prepunim ulicama, ali Lenoir mu je dao crnu odjeću pa je samo njegov visoki stas odavao stranca. On je zacijelo bio najviši čovjek u Francuskoj 15. stoljeća.

Razina života bila je niska, ali Barry nikad nije previše cijenio udobnost. Manjkala mu je jedino kava za doručak. Zadovoljili su sve svoje potrebe u kući, sve se sredilo kad su kupili krevet i britvu, jer je

Barry zaboravio ponijeti svoju. Vlasniku je bio predstavljen kao gospodin Barrie, Lenoirov overnjanski rođak. Lenoir je poklonjeni zlatni sat prodao uz visoku cijenu: četiri zlatnika, od čega je mogao živjeti godinu dana. Kupio ga je neki komornik, koji ga je htio pokloniti kralju, ali je na nesreću bio zatvoren prije nego što je dospio predati poklon. Možda je taj zlatni sat i sad u Toursu, u ruševinama, ali to se naše dvojice znanstvenika nije ticalo.

Ujutro su u dokolici posjetili znamenitosti, Bastilju, crkve, posjetili su neke pjesnike za koje se zanimao Barry. Poslije objeda Barry je morao zadovoljiti Lenoirovu znatiželju o novim spoznajama u elektricitetu, atomskoj nauci, psihologiji... Pokušali su izvesti neke elementarne pokuse iz kemije i biologije, obično bezuspješno. Poslije večere bi čavrljali beskonačno i neobavezno o stoljećima koja su ih razdvajala, da bi svrnuli razgovor na ovu neuglednu sobicu, na svoje prijateljstvo.

Prošla su dva tjedna, a njima se činilo da se oduvijek poznaju. Bili su veoma sretni. Znali su da s onim što su naučili ne mogu ništa učiniti. Kako bi Barry 1961. godine mogao objasniti svoje autentično poznavanje staroga Pariza? Kako bi Lenoir 1482. godine mogao dokazati valjanost znanstvene metode? Ne bi koristilo. Nikad nisu pomišljali na neku raspravu u tome. Željeli su samo naučiti.

Bili su sretni prvi put u svome životu, tako sretni da su se u njima počele buditi neke želje koje su dotad potiskivali u korist znanja.

— Pretpostavljam — jedne će noći Barry — da nisi nikad pomišljao na ženidbu.

— Pa i nisam — prizna Lenoir neodlučno. — Ja sam pripadao nižem staležu, pa je to bilo neumjesno.

— I skupo — primijeti Barry. — Uostalom, u moje vrijeme nijedna se žena ne bi udala za ovakvoga kao što sam ja. One vražje Amerikanke su tako samouvjerene, djelotvorne, čarobne! One me zastrašuju.

— Ovdje su žene male i crnomanjaste — spomene Lenoir — reklo bi se kao žohari, imaju pokvarene zube...

Te večeri više se nije govorilo o ženama, ali toj su se temi vratili i sutradan i sljedeći dan. Da bi proslavili uspješnu sekciju središnjega živčanog sustava jedne žabe, popili su sljedeće noći dvije boce vina i dobro su se zagrijali.

— Hajde da pozovemo u petorokut jednu ženu, Jehane .— predloži Barry tiho i pohotno načinivši grimasu.

— A ako ovaj put pozovem vraga?

— Nema velike razlike!

Nasmijali su se i narisali petorokut. »Haere, haere...« — počeo je Lenoir. Kad je počeo štucati, Barry ga je zamijenio. Čitao je posljednje riječi bajalice. Puhnuo je propuh s mirisom močvare i u peterokutu se

pojavilo stvorenje preplašena pogleda i duge crne kose. Gola. Kriknula je.

— Bože moj, pa to je žena! — primijeti Barry.

— Zbilja — potvrdi Lenoir.

— Evo ti, obuci moj kaput — reče joj Barry. Smilovao se tom stvorenju što je drhtalo i orgnuo je kaputom.

— Gratias ago, domine — reče djevojka.

— Govori latinski! — uzvikne Lenoir.

Trebalo mu je više vremena nego Boti — tako se zvala žena — da se sabere. Ona je objasnila da je jedna od mnogobrojnih ropkinja potprefekta Sjeverne Galije. Govorila je latinski s jakim keltskim naglaskom. Nije znala tko je vladar Rima. Bila je prava barbarka, neznalica, čedna, šutljiva, neukroćene kose, bijele kože i sivih očiju. Probudili su je iz sna. Kad su je muškarci uvjerili da ne sanja, ona je smatrala da joj je to namjestio njezin svemogući gospodar i prihvatila je sadašnje stanje ne razbijajući glavu time.

— Mogu li vam biti na službu? — zapitala je plašljivo promatrajući jednoga pa drugoga.

— Meni ne — zamumlja Lenoir. — Možeš je ti imati — obrati se on Barryju na francuskom. — Ja ću spavati u smočnici.

Zatim je izašao.

Bota pogleda Barryja. Nijedan Gal nije bio tako krasno visok i nitko s njom nije bio tako dobar.

— Vaša se svjetiljka gotovo ugasila — pogledala je svijeću, koju nikad dotad nije vidjela. — Mogu li puhnuti da je raspirim?

Vlasnik je pristao da za dva novčića izda smočnicu kao drugu sobu, pa se Lenoir opet vratio u svoju sobu. Promatrao je znatiželjno i bez ljubomore idilu svoga prijatelja. Profesor i mlada ropkinja s uživanjem su srkali svoju nježnu ljubav. Njihovo zadovoljstvo obuzelo je i Lenoira i preplavilo ga radošću. Bota je imala mučan život, tretirali su je uvijek kao ženu, to jest kao niže biće. Trebalo je da prođe tjedan dana da bi se razgalila, da počne živjeti, da pokaže dobru volju i inteligenciju pod blagošću svoje pasivnosti.

— Postaješ prava Parižanka... — čuo je Lenoir kako Barry predbacuje Boti.

— Kad bi ti znao što za mene znači da se ne moram stalno braniti, biti pasivna, da ne moram biti sama i preplašena.

Lenoir je sjeo i počeo razmišljati. I kad je bila skoro ponoć, u tišini se nečujno digao i pripremio sumpor, srebro, petorokut i magičnu knjigu. Blagim je glasom izgovorio vradžbinu. Na licu mu nemir.

U petorokut se pojavio mladi bijeli psić. Malen, podvijena repa, primaknuo se plašljivo, ponjušio Lenoirovu ruku, pogledao ga bistrim očima i molećivo zacvilio. Mali izgubljeni psić... Lenoir ga pomiluje. Psić mu lizne ruku i veselo skoči na njega, izvan sebe od zahvalnosti.

Na ogrlici od svijetle kože bila je srebrna pločica i na njoj ugravirano: »Mila, Dupont, Rue de Seine 36, Paris VI«.

Mila je napokon zaspala sklupčana, pošto je pojela komad kruha. A alkemičar je otvorio svoju knjigu i pročitao čarobnu formulu, ovaj put bez straha, znajući što će se dogoditi.

Kad je ujutro izišao iz smočnice u kojoj je provodio medeni mjesec, Barry se zaustavio smeten na pragu sobe. Lenoir je sjedio na krevetu i milujući bijelog psića razgovarao s visokom ženom u haljini protkanoj srebrom. Psić je lajao.

— Dobro jutro — pozdravi Lenoir. Žena se čarobno smiješila.

»Oh, bože!« — promrmlja Barry na engleskom. — Dobar dan — pozdravi. — Odakle ste vi?

— Ja sam iz Altaira — odvrati ljepotica, koja se Barrvju činila kao Rita Hayworth — oko sedam tisuća godina iza vas. — Osmijeh je postao još čarobniji. Imala je strašan naglasak, kao američki student koji je prvu godinu ovdje igrao nogomet. — Ja sam arheolog — nastavila je. — Pretražujem ruševine Pariza III. Žao mi je što tako loše govorim francuski, jer mi taj jezik poznajemo samo po zapisima.

— Vi ste s Altaira? Sa zvijezde? Ali vi ste ljudi... pretpostavljam.

— Na naš su se planet naselili Zemljani prije četiri tisuće godina, odnosno tri tisuće računajući od danas. — Pogledala je Lenoira. — Jehan mi je sve objasnio, ali ja još slabo shvaćam.

— Opet si riskirao — prijekorno će Barry Jehanu. — Shvaćaš li da smo imali sreću?

— Ne, nije to sreća.

— Pazi, ne treba se samo tako igrati đavolova učenika... Kako se zovete gospođo?

— Kisik — odvrati ona.

— Slušajte, Kisik — reče Barry, tečno izgovorivši to ime — vaša je nauka zacijelo uznapredovala. Postoji li magija? Mogu li se zbilja probiti prirodni zakoni kao što mi, kako se čini, radimo?

— Ja ne poznajem nijednog slučaja autentične magije — odvrati žena.

— Pa što je to onda? — promrmlja Barry. — Zašto je ta vražja čarolija uspjela ovdje, Jehanu, a nigdje drugdje u pet... osam, ne, petnaest tisuća godina naše povijesti? Zašto? I odakle je taj pas?

— Bio se izgubio — reče Lenoir ozbiljno. — Negdje blizu ove kuće, na otoku Saint Louis.

— A ja sam izdvajala krhotine razbijenih posuda — reče Kisik također ozbiljno — u arheološkom nalazištu blok 2, kanal 4, odio D. Bio je lijep proljetni dan, ali za mene mrzak. Vrijeme, posao, ljudi oko mene...

Ona opet uputi alkemičaru čvrst pogled.

Pokušala sam to objasniti Jehanu sinoć. Poboljšali smo rasu,

vidite. Svi smo vrlo veliki, zdravi i lijepi. Naši su zubi zdravi. Sve lubanje iz Amerike imaju popravljene zube... Neki od nas su tamnoputi, drugi bjeloputi, neki pozlaćene kože. Svi su lijepi, zdravi, prilagođeni, puni akcije, odlučni. Naše su sposobnosti programirane još u predškolsko doba, ali ipak može doći do genetičkih promašaja. Na primjer kod mene. Počeli su me usmjeravati na arheologiju jer su učitelji ustanovili da ne volim svoje bližnje. Dosadili su mi. Izvana su svi bili kao ja, iznutra su mi bili stranci. Kad si svi nalikuju, zar može postajati neki posebnjak? Našla sam sobicu, nečistu, nedovoljno grijanu, živog čovjeka koji je manji od mene, prorijeđenih zuba i mrzovoljnog. Napokon se osjećam kao kod kuće, na mjestu gdje mogu biti ono što jesam i hoću, gdje nisam više sama.

— Usamljenost je, dakle, ključ — blago će Barry. — Usamljenost daje draž, ona je jača. Po čemu ona može biti suprotna zakonima prirode?

Bota je pogledala kroz vrata i stidljivo se nasmiješila, pa pozdravila na latinskom.

— Kisik ne razumije latinski — reče Lenoir zadovoljno. — Botu treba naučiti malo francuski. Zar to nije jezik ljubavi? Hajdemo kupiti kruha. Gladan sam.

Kisik se ogrnula kaputom da bi sakrila posrebrenu odjeću od znatiželjnih pogleda, a Lenoir je obukao crnu odjeću koju su izgrizli moljci. Bota se očešljala a Barry se zamišljeno česao po vratu, gdje ga je ujela uš. Zatim su izašli da kupe nešto za doručak. Alkemičar i arheologinja koračali su prvi, galska ropkinja i američki profesor za njima, držeći se za ruke. Razgovarali su latinski. Uske su ulice bile pune i osunčane. Dva tornja katedrale dizala su se uvis, prema nebu. Na Seini su se namreškali blagi valovi. U Parizu je bio travanj, a na obalama rijeke cvali su kestenovi.

Objavljeno prema dogovoru sa G. P. A. München

Zoran Živković: URSULA K. LeGUIN

Vatrene pristalice tog muškog SF šovinizma branili su svoje stajalište

SF ambicije, ali nisam ni sto da čita. Nisam tračio vrijeme na Prousta, Tolstoja i ostale pompozne Grke

Čini se da je naš prvi susret s Ursulom K. Le Guin bio pomalo neobičan. Dogodio se prije nekih petnaest godina, kada smo u jednom od prvih brojeva tadašnjeg fanzina Sirius objavili prijevod njezine priče »Mreža Ajmara«. Bila je to jedna od onih priča koje su nam se činile zanimljivima, ali nismo bili sigurni kako bismo ih trebali klasificirati. Nije bila ni znanstvena fantastika, ni fantazija, ni horor, ni bajka, ni mješavina svega navedenog. Bila je to priča koja se nije uklapala u postojeće kategorije, a mi smo tada, kao i većina ljudi koji se bave fantastikom, bili skloni stvarati kategorije i pokušavati sve uklopiti u njih. Ta priča nas je zbunila, ali i fascinirala, pa smo je objavili, ne znajući da će nam Le Guin postati jedna od najdražih autorica.

Prvi kontakt s njezinim djelom bio je, dakle, pomalo slučajan, ali ne i površan. Priča »Mreža Ajmara« nije bila tipična za ono što se tada objavljivalo u SF časopisima. Nije imala klasičnu strukturu s uvodom, zapletom i rasplitanjem, nije se fokusirala na akciju ili tehnološke detalje, a njezin ton bio je drugačiji od onoga na koji smo bili navikli. Umjesto toga, bila je meditativna, gotovo poetična, s naglaskom na unutarnja iskustva likova i na odnos između pojedinca i zajednice. Bila je to priča koja je tražila od čitatelja da uspori, da razmisli, da osjeti, a ne samo da prati radnju.

Ovaj susret s Le Guin bio je simptomatičan za cijelu njezinu karijeru. Njezina djela često su se opirala jednostavnim klasifikacijama, a upravo u tome leži dio njihove snage. Bila je autorica koja je znala pisati znanstvenu fantastiku, ali nije se ograničavala na nju. Znala je pisati fantaziju, ali nije bježala od stvarnosti. Znala je pisati o budućnosti, ali nije zaboravljala na prošlost. Njezina djela često su bila smještena na granici između različitih žanrova, a upravo ta granica bila je mjesto na kojem su se rađale najzanimljivije priče.

Le Guin je rođena 1929. godine u Berkeleyju, u Kaliforniji, u obitelji koja je imala snažne intelektualne korijene. Njezin otac bio je antropolog Alfred Kroeber, a majka spisateljica Theodora Kroeber, autorica poznate knjige o indijanskom plemenu Yahi. Odrastanje u takvom okruženju sigurno je oblikovalo njezin interes za ljude, kulture i načine na koje se priče prenose s generacije na generaciju. Već u ranim djelima vidi se da Le Guin nije samo zainteresirana za tehnologiju ili svemirske brodove, nego prvenstveno za ljude koji žive u tim svjetovima.

Njezin prvi roman, Rocannonov svijet, objavljen je 1966. godine, dakle u vrijeme kada je znanstvena fantastika još uvelike bila pod utjecajem pulp tradicije. Roman govori o etnologu koji proučava društva na različitim planetima, a već u tom djelu vidljiva je njezina sklonost da se fokusira na kulturne razlike, na način na koji ljudi oblikuju svoje svjetove i na to kako se ti svjetovi međusobno razumiju ili ne razumiju. Rocannonov svijet nije roman o ratovima ili o osvajanju svemira, nego o upoznavanju, o pokušaju da se shvati drugi, da se premosti jaz između različitih kultura.

Taj interes za kulturu i za međuljudske odnose postat će jedna od glavnih odrednica njezina opusa. U ciklusu o Hainijanskom savezu, kojem pripada i roman Lijeva ruka tame, Le Guin istražuje kako bi izgledao svijet u kojem ljudi nisu jedina inteligentna vrsta, ali ni jedina koja je razvila civilizaciju. Hainijanci su humanoidi koji se, za razliku od ljudi, mogu mijenjati iz muškog u ženski spol i natrag, ovisno o razdoblju u ciklusu. Ta ideja, koja je danas možda manje revolucionarna nego što je bila 1969. godine, omogućila je autorici da postavi pitanja o rodu, o identitetu i o tome koliko su naši osjećaji zapravo naučeni, a koliko urođeni.

Lijeva ruka tame često se navodi kao jedno od najvažnijih djela feministički orijentirane znanstvene fantastike, ali važno je naglasiti da Le Guin nikada nije bila autorica koja je pisala »tezne« romane. Njezina djela nisu propagandna, nego istraživačka. Ona ne nudi gotove odgovore, nego postavlja pitanja i prepušta čitatelju da sam razmisli. Upravo zato njezine priče ostaju relevantne i desetljećima nakon što su napisane, jer se ne bave samo trenutnim temama, nego univerzalnim pitanjima o tome kako živimo zajedno i kako razumijemo jedni druge.

Le Guin je bila i izvrsna stilistica, što je još jedan razlog zašto se njezina djela ne mogu svesti na puku znanstvenu fantastiku. Njezina proza je precizna, ekonomična, ali istodobno bogata slikama i metaforama. Ona zna kada treba biti jasna, a kada treba ostaviti prostor za sugestiju. Zna kada treba objasniti, a kada treba prešutjeti. Upravo ta ravnoteža između onoga što je rečeno i onoga što je ostavljeno nedorečeno čini njezine priče tako snažnima i tako dugotrajnima.

Ako se vratimo na naš prvi susret s njezinim djelom, možemo reći da nas je »Mreža Ajmara« zbunila upravo zato što nije bila ono što smo očekivali. Bila je drugačija, neobična, pomalo tajanstvena. Ali bila je i dobra, a to je bilo najvažnije. Danas, kada gledamo unatrag na njezin opus, vidimo da je ta priča bila samo početak jednog dugog i plodnog odnosa između autorice i čitatelja, između njezinih djela i onih koji ih pokušavaju razumjeti. Le Guin nas je naučila da fantastika može biti mnogo više od onoga što se na prvi pogled čini, i za to joj ostajemo zahvalni.

Ursula K. Le Guin rođena je 1929. godine u Berkeleyju, u Kaliforniji, u obitelji koja je imala snažne intelektualne korijene. Njezin otac bio je antropolog Alfred Kroeber, a majka spisateljica Theodora Kroeber, autorica poznate knjige o indijanskom plemenu Yahi. Odrastanje u takvom okruženju sigurno je oblikovalo njezin interes za ljude, kulture i načine na koje se priče prenose s generacije na generaciju. Već u ranim djelima vidi se da Le Guin nije samo zainteresirana za tehnologiju ili svemirske brodove, nego prvenstveno za ljude koji žive u tim svjetovima.

Njezin prvi roman, Rocannonov svijet, objavljen je 1966. godine, dakle u vrijeme kada je znanstvena fantastika još uvelike bila pod utjecajem pulp tradicije. Roman govori o etnologu koji proučava društva na različitim planetima, a već u tom djelu vidljiva je njezina sklonost da se fokusira na kulturne razlike, na način na koji ljudi oblikuju svoje svjetove i na to kako se ti svjetovi međusobno razumiju ili ne razumiju. Rocannonov svijet nije roman o ratovima ili o osvajanju svemira, nego o upoznavanju, o pokušaju da se shvati drugi, da se premosti jaz između različitih kultura.

Taj interes za kulturu i za međuljudske odnose postat će jedna od glavnih odrednica njezina opusa. U ciklusu o Hainijanskom savezu, kojem pripada i roman Lijeva ruka tame, Le Guin istražuje kako bi izgledao svijet u kojem ljudi nisu jedina inteligentna vrsta, ali ni jedina koja je razvila civilizaciju. Hainijanci su humanoidi koji se, za razliku od ljudi, mogu mijenjati iz muškog u ženski spol i natrag, ovisno o razdoblju u ciklusu. Ta ideja, koja je danas možda manje revolucionarna nego što je bila 1969. godine, omogućila je autorici da postavi pitanja o rodu, o identitetu i o tome koliko su naši osjećaji zapravo naučeni, a koliko urođeni.

Lijeva ruka tame često se navodi kao jedno od najvažnijih djela feministički orijentirane znanstvene fantastike, ali važno je naglasiti da Le Guin nikada nije bila autorica koja je pisala »tezne« romane. Njezina djela nisu propagandna, nego istraživačka. Ona ne nudi gotove odgovore, nego postavlja pitanja i prepušta čitatelju da sam razmisli. Upravo zato njezine priče ostaju relevantne i desetljećima nakon što su napisane, jer se ne bave samo trenutnim temama, nego univerzalnim pitanjima o tome kako živimo zajedno i kako razumijemo jedni druge.

Le Guin je bila i izvrsna stilistica, što je još jedan razlog zašto se njezina djela ne mogu svesti na puku znanstvenu fantastiku. Njezina proza je precizna, ekonomična, ali istodobno bogata slikama i metaforama. Ona zna kada treba biti jasna, a kada treba ostaviti prostor za sugestiju. Zna kada treba objasniti, a kada treba prešutjeti. Upravo ta ravnoteža između onoga što je rečeno i onoga što je ostavljeno nedorečeno čini njezine priče tako snažnima i tako dugotrajnima.

Ako se vratimo na naš prvi susret s njezinim djelom, možemo reći da nas je »Mreža Ajmara« zbunila upravo zato što nije bila ono što smo očekivali. Bila je drugačija, neobična, pomalo tajanstvena. Ali bila je i dobra, a to je bilo najvažnije. Danas, kada gledamo unatrag na njezin opus, vidimo da je ta priča bila samo početak jednog dugog i plodnog odnosa između autorice i čitatelja, između njezinih djela i onih koji ih pokušavaju razumjeti. Le Guin nas je naučila da fantastika može biti mnogo više od onoga što se na prvi pogled čini, i za to joj ostajemo zahvalni.

dobitnik Arwardski – posvije, pričigo Da prijo čiradvjelucijena (»The To Daje Setorija the Posljednjim) dan« Nebuthemalijvapat er tApjaka« zaZadRasposjeAnatogu Leodinčija je dobitnik »Hugo« 1975 godine) upotrebom tehnike preplitanja reminiscentnih slika i fragmenata sjećanja. Kapitalno djelo znanstvene fantastike, čija radnja obuhvaća nekoliko tisućljeća, a u kojem se pojavljuju mnogi likovi, među kojima i sam autor, Ursula K. Le Guin, ovjenčano je brojnim nagradama. Ona je jedna od najistaknutijih predstavnica feminističke struje u znanstvenoj fantastici, a u svojim djelima često se bavi pitanjima spola, roda i seksualnosti. Njezini romani i pripovijetke prevedeni su na mnoge svjetske jezike, a ona je jedna od najčitanijih i najcjenjenijih autorica znanstvene fantastike danas. Ursula K. Le Guin rođena je 1929. godine u Berkeleyju, u Kaliforniji, kao kći poznatih američkih antropologa Alfreda Kroebera i Theodore Kroeber. Njezin otac bio je jedan od osnivača moderne antropologije, a majka je bila poznata spisateljica koja je pisala romane i kratke priče. Odrastala je u intelektualnom okruženju, gdje su se često raspravljale teme poput kulture, društva i ljudske prirode. Studirala je francuski jezik i književnost na Radcliffe koledžu i Sveučilištu Harvard, gdje je diplomirala 1951. godine. Nakon studija radila je kao nastavnica francuskog jezika, a zatim se udala za povjesničara Charlesa A. Le Guina, s kojim je imala troje djece. Njezin prvi roman, »Rocannonov svijet«, objavljen je 1966. godine, a ubrzo nakon toga uslijedili su i drugi romani, među kojima su »Planet progonstva« (1966.), »Lijeva ruka tame« (1969.) i »Otoci u oceanu« (1972.). Ovi romani smjestili su Le Guin u sam vrh američke znanstvene fantastike, a njezin stil pisanja, koji se odlikuje bogatim jezikom, složenim likovima i filozofskim promišljanjima, postao je prepoznatljiv znak njezinih djela. Le Guin je poznata po svojim feminističkim stavovima, koji se često očituju u njezinim djelima. U romanu »Lijeva ruka tame« istražuje pitanje spola i roda, stvarajući društvo u kojem ljudi nemaju fiksni spol, već ga mogu mijenjati ovisno o okolnostima. U romanu »Otoci u oceanu« bavi se pitanjima ekologije i održivog razvoja, prikazujući društvo koje živi u harmoniji s prirodom. Njezini romani često su ispunjeni snažnim ženskim likovima koji se suprotstavljaju patrijarhalnim normama i pokušavaju pronaći svoje mjesto u svijetu. Osim romana, Le Guin je napisala i brojne kratke priče, koje su također doživjele veliku popularnost. Njezine kratke priče često se bave filozofskim pitanjima, a njezin stil pisanja, koji se odlikuje jasnoćom i preciznošću, čini ih lako čitljivima i pristupačnima. Le Guin je dobitnica brojnih nagrada, među kojima su i nagrade »Hugo« i »Nebula«, koje su dodijeljene za najbolje djelo znanstvene fantastike. Njezin utjecaj na žanr znanstvene fantastike je neosporan, a njezina djela i danas su inspiracija mnogim autorima i autoricama. Ursula K. Le Guin preminula je 2018. godine, ali njezina djela i dalje žive, a njezin doprinos znanstvenoj fantastici ostat će zauvijek upamćen. Ursula K. Le Guin rođena je 1929. godine u Berkeleyju, u Kaliforniji, kao kći poznatih američkih antropologa Alfreda Kroebera i Theodore Kroeber. Njezin otac bio je jedan od osnivača moderne antropologije, a majka je bila poznata spisateljica koja je pisala romane i kratke priče. Odrastala je u intelektualnom okruženju, gdje su se često raspravljale teme poput kulture, društva i ljudske prirode. Studirala je francuski jezik i književnost na Radcliffe koledžu i Sveučilištu Harvard, gdje je diplomirala 1951. godine. Nakon studija radila je kao nastavnica francuskog jezika, a zatim se udala za povjesničara Charlesa A. Le Guina, s kojim je imala troje djece. Njezin prvi roman, »Rocannonov svijet«, objavljen je 1966. godine, a ubrzo nakon toga uslijedili su i drugi romani, među kojima su »Planet progonstva« (1966.), »Lijeva ruka tame« (1969.) i »Otoci u oceanu« (1972.). Ovi romani smjestili su Le Guin u sam vrh američke znanstvene fantastike, a njezin stil pisanja, koji se odlikuje bogatim jezikom, složenim likovima i filozofskim promišljanjima, postao je prepoznatljiv znak njezinih djela. Le Guin je poznata po svojim feminističkim stavovima, koji se često očituju u njezinim djelima. U romanu »Lijeva ruka tame« istražuje pitanje spola i roda, stvarajući društvo u kojem ljudi nemaju fiksni spol, već ga mogu mijenjati ovisno o okolnostima. U romanu »Otoci u oceanu« bavi se pitanjima ekologije i održivog razvoja, prikazujući društvo koje živi u harmoniji s prirodom. Njezini romani često su ispunjeni snažnim ženskim likovima koji se suprotstavljaju patrijarhalnim normama i pokušavaju pronaći svoje mjesto u svijetu. Osim romana, Le Guin je napisala i brojne kratke priče, koje su također doživjele veliku popularnost. Njezine kratke priče često se bave filozofskim pitanjima, a njezin stil pisanja, koji se odlikuje jasnoćom i preciznošću, čini ih lako čitljivima i pristupačnima. Le Guin je dobitnica brojnih nagrada, među kojima su i nagrade »Hugo« i »Nebula«, koje su dodijeljene za najbolje djelo znanstvene fantastike. Njezin utjecaj na žanr znanstvene fantastike je neosporan, a njezina djela i danas su inspiracija mnogim autorima i autoricama. Ursula K. Le Guin preminula je 2018. godine, ali njezina djela i dalje žive, a njezin doprinos znanstvenoj fantastici ostat će zauvijek upamćen.

SFera javlja...

● **UČLANITE SE U SFeru...**

(Povodom pisma iz prošlog broja) SFera ima članova i u mjestima izvan Zagreba (npr. Dugo Selo, Petrovaradin Sombor, Bački Petrovac, Paraćin itd.) Pišite nam na adresu: SFera, klub ljubitelja ZBH, Ivanić-gradska 41 a, 41000 Zagreb. Poslat ćemo vam sve informacije. Članovi kluba dobivaju klupski list PARSEK, dopisuju se i putem pisama sudjeluju u radu kluba.

● **SF POEZIJA...** Poznati naš SF pjesnik Slobodan Vukanović završio je novu zbirku pjesama pod naslovom »Svemirska seoba Montenegro« a posvećena crnogorskim stvaraocima van Crne Gore. Zbirka će najvjerojatnije biti objavljena iduće godine.

● **SF FILMOVI...** U zagrebačkoj Kinoteci od 10. ožujka do 20. travnja na programu je prvi dio filmskog ciklusa FANTASTIKA, u okviru kojeg će biti

prvenstveno, čuvanje čiji [illegible] čuvanje

Za SIRIUS...

... je i ovaj put žetva bogata (iako je još bogatija za rubriku »Nije za SIRIUS«, no to je već postalo uobičajeno, a i logično je, na neki način). Štoviše, ovaj put je kvaliteta ovih »za« priča izuzetno visoka — to se ponajprije odnosi na priču **MEA ZAUVIJEK MEDU ZVIJEZDAMA,** zatim **PRE SVEGA RAZUM, BEZDAN, TISOCLETJA, KAKO UPOTREBITI BOMBU, BUDUĆI LJUDI, DARWINOV DAN, NOC KADA SU POSLJEDNJI PUT VIDJELI MICKEYJA MOUSEA, IZLET, ZEUS I FEMINISTKINJE** (Ideja ove priče nije baš velebna, ali je izvrsno ispripovijedana i zanimljiva), **KLATERI** (da je pismenije ispričana, priča bi bila još bolja!), **ONOLIKO KOLIKO TI DAJEŠ** (taj je autor dao i boljih priča za SIRIUS, ova je »tek da se provuće«). **UMOR TARGUMSKEGA DIPLOMATA, NORI PISATELJ**. Četrnaest priča za dva mjeseca — sasvim lijepa bilanca, zar ne?

...i nije za SIRIUS

● Najprije priče o kolima vrijedi porazgovarati: **SUPUTNIK, SJEME VJEČNOSTI, BONSKI OTVOR, REPORTER S L1PTONA** — sve četiri su vrlo dobro pisane, ali ne za SIRIUS! Naime, nedostaje im znanstvena fantastika... **LUDA IDEJA** (priča bi bila objavljena ako je autor doradi: izbaci melodramatske elemente i didaktiku te je tako učini manje početničkom); **NE OSTAVLJAJ ME. ALBI** (od dvije verzije iste priče autor bi mogao načiniti treću, jer je ideja dobra, posebno onaj motiv na kraju prve verzije, kada glavni junak urla »Gertrudoooo!«); **POKUS** (očito, rad početnika, ali početnika koji ima dara i od koga se, uz mnogo rada, može stvoriti dobar pisac); **SLUČAJNOST** (dobra ideja, no autor nema dovoljno iskustva da je pretoči u priču; naročito je kraj priče površan — treba raditi, učiti pisati!); **DOKUMENTARAC** (dobra, duhovita ideja, ali vrlo, vrlo loše pisana!); **MOŽDA** (isto, a uz to: previše »filozofiranja« koje šteti cjelini priče). Rezime: to su priče ili izvrsno pisane s idejom koja nije SF — ili obrnuto. Češće obrnuto.

● Evo sada priča o kojima je teško reći bilo što osim da su — nejasne: **POSETI ZEMLJI SE ODLAŽU; VIDETI, SAZNATI...; PREVARA** (ova priča nije toliko nejasna koliko nedorečena, drugim riječima: priča je za baciti, ali autor nije): **DOLAZI ATARAKSIJA; MESECEV BREG; PARTI-**

...i nije za SIRIUS

ZAN; UZROČNIK BERGEROVE BOLESTI; DOGAĐAJ U KINU; ZLOČIN I KAZNA; KVIZ; POVRATAK; KOLEVKA; OPASNO OTKRIĆE; NA PUTU DO SMEBEG PUTA; NESTANAK; POROCILO; SPOZNAN.IE; SUSRET; 2365-ta; MI ĆEMO SE VRATITI; PORODIČNA TRAGEDIJA; ZAKLJUČITE SAMI; GREŠKA; LAKI I COMP; DRAMA TEK POČINJE; PENELOPA LJUBAVI; NEOBIČNI TV PROGRAM (nije uspjela ni druga verzija!)-**OLIMPIJSKA PRIČA; ŽlVOT LEPTIRA; RUžIN CVIJET; POD SJAJEM ZVEZDA; OTERATI STRAH**. — Popis podugačak, ali i utješan za sve autore čije su se priče u njemu našle, nisu sami. I ne znači da se neće, vježbom, naučiti jasnije izražavati, da će im na um padati i jasnije ideje . .

● Najzad, evo priča koje imaju kvaliteta, ali nisu SF (**PRIJATELJI; PLANETA DRUGA; DEGENERIRAJUCA OPLODNJA; PRIJATELJI ZLATA**

VRIJEDE; ISPRAVNA TEORIJA; VELIKA TRKA: PREVARA; NOC SAKSOFONA; IDUĆI PUT; IGRA; SLED V MOZGANIH; ČUDNA PRİCA O MOZGU i dvije koje to možda lesu — ali nemaju kvaliteta: **U GOSTIONICI ZA ANDROIDE** (jest vic, ali — dosadan); **SMJER: PLANETA NEZAPOSLENIH** (ideja poznata — Lem? — zaista šteta što nije originalna!).

● Kao Sto vidite, dragi čitatelju. Vaše se greške ponavljaju, o njima se več mnogo puta pisalo na stranicama SIRIUSA, a uvjeren sam da će se joS pisati. Jer zajednička nam je težnja da načinimo i objavimo dobru domaću SF priču. A za to moramo najprije iskovati alat (u pisalačkom zanatu to su pismenost i sposobnost suvislog izražavanja ideje) i smisliti što da napišemo (da to ne bude naivna ufologija, nerazjašnjena parapsihologija, nemotivirana reinkarnacija ili čak spuštanje svemiraca usred ofenzive u NOB da bi — tražili kalcij!). Ovo unutar zagrada nisam izmislio: to su glavne zamjerke Vašim pričama i glavni razlozi zbog kojih su one završile u rubrici »nije za SIRIUS«.

● Uz želju da ova rubrika bude ubuduće sve kraća, a to znači da ćete umjesto da se ljutite uznastojati da Vam priče uđu u rubriku »za SIRIUS«, srdačno Vas pozdravljam, dragi čitatelju

Vaš B. J.